Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Årsskrift

2011

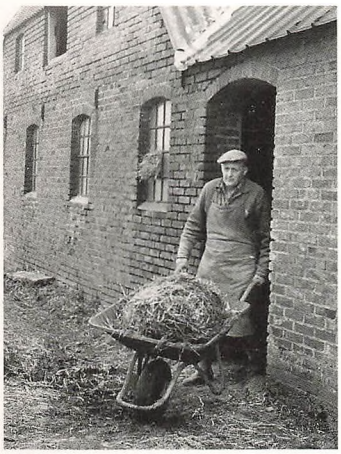

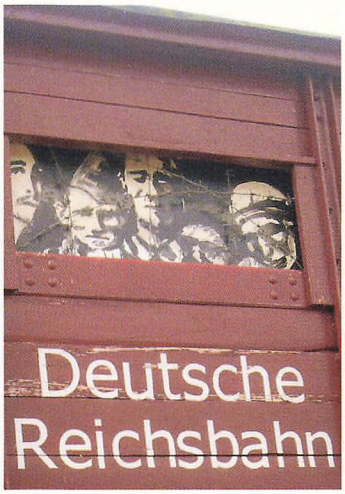

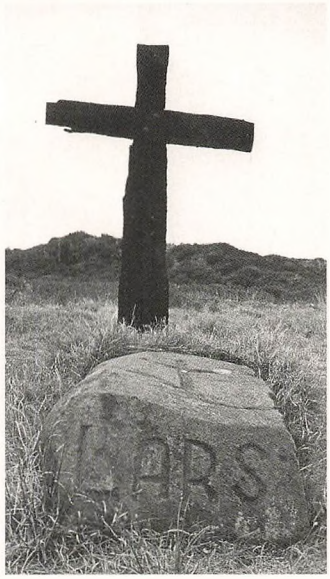

Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg-Vemb

Lokalhistorisk Årsskrift 2011

25. årgang

Udgivet af
Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg-Vemb

Udgiver:
Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg Kirkebyvej 8
6990 Ulfborg
tlf. 97 49 14 07
egns-ulfborg@mail.dk

Bestyrelsen 2010/2011:
Birgith Sørensen, formand
Jens Ebbensgaard, næstformand
Hugo Birch, kasserer
Mogens Sand Nielsen, sekretær
Johanne Marie Stender, redaktør

Udpeget af Holstebro Kommune:
Erling Mose Pedersen, V
Per Jacobsen, S

Redaktion:
Johanne Marie Stender
Birgith Sørensen

Gengivelse af årsskriftets artikler må
kun ske med tilladelse fra Egnshistorisk
Studiecenter, forfatterne og med
kildeangivelse.

ISSN: 1399-8889

Grafisk produktion:
Vinderup Bogtrykkeri ApS

Oplag: 600

Tak til følgende for økonomisk støtte til trykning af årsskriftet mv.:
Ringkøbing Landbobank, Jyske Bank, Ulfborg Sparekasse,
Holstebro Kommune.

Og tak til følgende forretninger, som uden vederlag sælger årsskriftet:
Tingstedet, Ulfborg, Staby Minimarked, Sdr. Nissum Bageri,
Super Brugsen, Ulfborg, Kisa Kiosk & Grill, Vemb,
Ringkøbing Landbobank, Ulfborg.

Tak for indleverede arkivalier.

Indholdsfortegnelse

5 25 år med Egnshistorisk Studiecenter
af Birgith Sørensen

9 Vosborglille og Molly Elise Tang
af Lone Nørgård

16 Øster Bennedsgaard, Staby
af Birgith Sørensen

39 Danmarks mindste pengeinstitut
af Jonatan Lykke-Olesen

46 Fange i Neuengamme
af Stefan Kjerkegaard

67 Hvor skyder man krager i Bur?
af Ove Sørensen

81 Mester Per og Jens Plovgård
af Søren Smedegaard Olesen

83 Minder fra sommeren 1961 på Staby Efterskole
af Egnshistorisk Studiecenter

90 Tove Ditlevsen og Lars' grav
af Kristen Bro

94 Radio Vest gennem 25 år
af Marianne Dahl

112 Årsberetning 2010/11
af Birgith Sørensen

25 år med Egnshistorisk Studiecenter

af Birgith Sørensen

I 1968 kom der en ny førstelærer til Staby Centralskole. En førstelærer, hvis store interesse var historie. Førstelæreren hed Rudolf Borgen Uhre, og han fandt hurtigt sammen med andre, som havde den samme interesse for historie, og de begyndte at indsamle museumsgenstande og arkivalier. I Ringkøbing Amts Dagblad kunne man læse, *»at en selvbestaltet gruppe af personer, som bestod af lærerne Rudolf Uhre, Carsten Jensen, Allan Alrød og Svend Lehnemark, møbelhandler Aage Arnoldsen og dyrlæge Damgaard, var begyndt at indsamle, hvad de troede, der kunne have interesse for fremtidige generationer og ikke mindst for at redde tingene, mens tid var. Det var tanken, at der på sigt skulle oprettes et egnsmuseum.«*

Det var Rudolf Uhres kongstanke, at de historiske effekter i særdeleshed skulle anvendes til at levendegøre historieundervisningen for skolebørnene, så de, som han udtalte til avisen, *»får respekt for deres slægt og deres tilhørsforhold i samfundet. Et historieløst folk er et farligt folk.«* Forstået på den måde, at hvis man ikke kendte historien, ville man gentage forfædrenes dårlige gøren og laden igen og igen.

Jeg kunne måske være så fræk og sige, at der ikke blev redet samme dag, sadlen var lagt på, for der skulle gå 18 år med ivrig indsamling, før

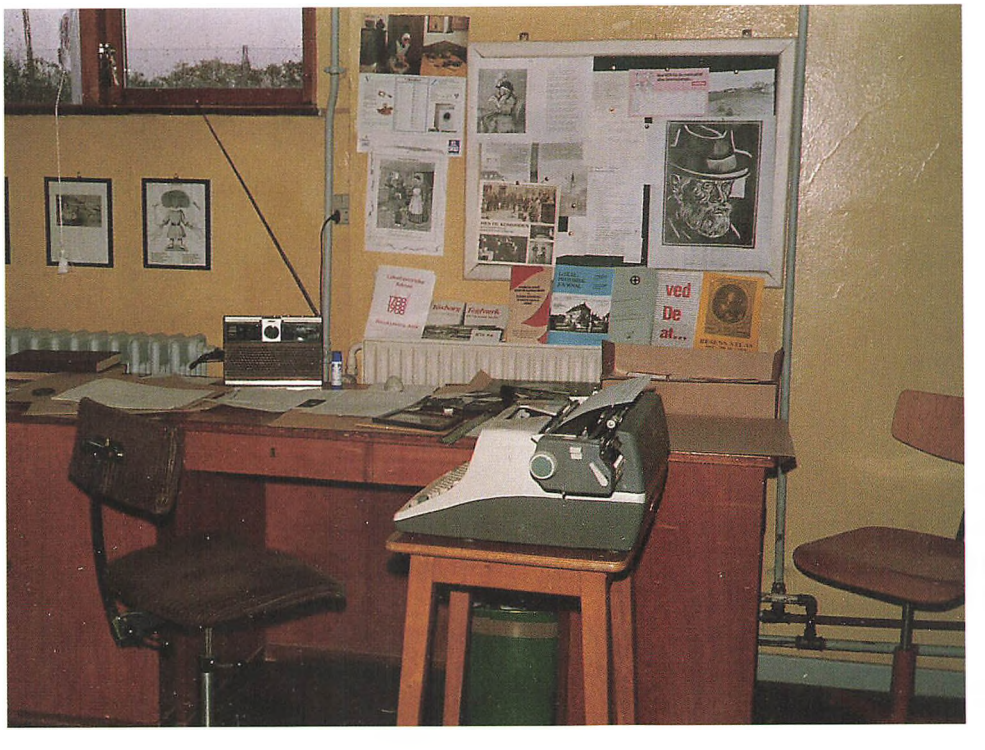

De første lokaler. Bemærk den noget robuste skrivemaskine. I dag registrerer vi selvfølgelig på computer og er online.

Fra venstre: Rudolf Uhre og Eva Smidt. Det hjemmetrykte årsskrift samles og hæftes og skulle derefter tilskæres. Der var fart over feltet, og det hændte, at Uhre, som førte skæremaskinen, kom for nær en finger, så flere hæfter måtte kasseres.

der den 23. oktober 1986 blev holdt stiftende generalforsamling i Egnshistorisk Studiecenter, som foreningen kom til at hedde. Der var mødt 30 personer op i Staby Skole, og deriblandt blev den første bestyrelse valgt. Den bestod af: Rudolf Uhre, Aage Arnoldsen, Kristen Bro og Kis Plougmann. Kontingentet blev fastsat til 50 kr., og Uhre blev valgt til formand.

Året efter, i 1987, sad jeg ved en tilfældighed ved siden af Uhre til en sammenkomst. Da jeg spurgte, om arkivet var interesseret i nogle gamle aviser, var svaret ja, og da hver en mulighed for at få interesserede til at deltage i foreningens arbejde skulle udnyttes, spurgte han, om arkivarbejdet ikke var noget for mig – der startede et kursus i arkivering om en måned. Det er nu 24 år siden, jeg sagde ja til at deltage i kurset og gav mig i kast med de uregistrerede bunker, der dengang havde til huse i den gamle garderobe, som hørte til Staby Sognegård.

1987 var også året, hvor Uhre lancerede et forslag til bestyrelsen om at lave et Årsskrift. Bestyrelsen var skeptisk, var det ikke for vildt? – men endte dog alligevel med at godkende forslaget efter nogen disput. Den beslutning kan man, set i bakspejlet, sige var rigtig, for i dag er Årsskriftet foreningens hovedhjørnesten.

Det første Årsskrift blev trykt i 75 eksemplarer på skolens kopimaskine, og omdelt til foreningens 52 medlemmer. Indholdet var godt, men trykkekvaliten var absolut ikke noget at skrive hjem om. Det er for længst slut med hjemmetrykkeriet, Årsskriftet bliver nu trykt i 600 eksemplarer på et professionelt trykkeri.

I 1990 arvede foreningen et hus i Ulfborg, »Skakhus«, Holmegade 23, der hvor pølsevognen nu har til huse. Arven var efter afdøde Harald Steffensen. Det var tanken, at huset skulle anvendes til kulturhus, arkiv og museum, mv. Desværre magtede foreningen ikke økonomisk at restaurere det gamle hus og realisere planerne, og kommunen var ikke interesseret i at bidrage til projektet. Huset blev solgt, og foreningen fik derved en god økonomi, selv om en stor del af formuen senere blev brugt til at restaurere lokalerne i Ulfborg Kirkeby.

I 1992 bekendtgjorde kommunen, at man ønskede at overdrage vores lokaler til Staby Skole. Og så gik den store lokalejagt ind.

De nyindrettede lokaler i Ulfborg Kirkeby. Adam Jensen, der var ansat som medhjælper et årstid, er fordybet i læsningen.

Adskillige lokaliteter blev bragt på forslag, bl.a. Staby Mejeri, FDB- bygningen i Vemb og Bredgade 13 i Ulfborg. Det endte med, at vi midlertidig blev forflyttet til nogle ikke særlig velegnede kælderrum under Sognegårdens køkken.

I dagbladet den 11. december 1993 var overskriften, at Uhre udtalte, at Ulfborg-Vemb Kommune var nærig.

I 1996, efter 3 år i dvale og megen polemik, kunne foreningen indvie nyindrettede lokaler i den nedlagte skole i Ulfborg Kirkeby. Dejlige store lokaler og et godt samarbejde med Jobcentret, som havde til huse i den anden halvdel af skolen. Samme år ønskede Uhre at stoppe som formand, og jeg overtog posten.

Den 23. april 1997 blev Maler Madsen samlingen, som før havde haft til huse i Aage Arnoldsens galleri og møbelhandel, overdraget til foreningen. Vi har nu over 50 malerier i vores depot fra Madsens hånd og en lille mindestue med hans staffeli, mv.

Da foreningen, der stod bag arkivet i Gørding-Vemb-Bur, ikke mere magtede at drive arkivet videre, fik vi overdraget deres samlinger og virkeområde i 2006.

I årenes løb har vi udgivet 3 bøger. I 1997 »Husby Klitplantage 140 år« skrevet af forskellige forfattere og med Rudolf Uhre som redaktør. I 2008 »Ulborg Statsskovdistrikt – En Svanesang« skrevet af forhenværende skovrider Bo Holst-Jørgensen og senest i 2010, som kombineret årsskrift og særtryk, »Sporene i Ulfborg-Vemb« skrevet af forhenværende stationsleder Ole Edvard Mogensen. De to sidste med Johanne Marie Stender og undertegnede som redaktør.

Status quo april 2011 er, at foreningen har godt 200 medlemmer og på alle måder er i vækst og fremgang.

Jobcentret er for længst lukket, og det store hus, som står og forfalder dag for dag, er efterhånden en klods om benet på foreningen, derfor er det også med glæde, vi ser frem til at flytte ind på det gamle rådhus i Ulfborg og igen blive en del af et fællesskab.

Aktivitet på arkivet

Birgith Sørensen

Birgith Sørensen og Johanne Marie Stender

Hugo Birch

Johanne Marie Stender

Vosborglille og Molly Elise Tang

– børnehjemmet som blev glemt

af Lone Nørgård, Vemb

Molly Elise Tang.

Dette er en artikel om et sted, som mange ikke ved har eksisteret. Og om en kvinde, der havde så meget kærlighed at give, at hun tog små fortabte piger til sig, som ikke havde andre i deres liv.

Som de fleste nok ved, i hvert fald de der har læst om, eller besøgt herregården Nørre Vosborg, ligger der en smuk gammel bygning udenfor Porttårnet. Stedet er nævnt ved navn flere steder, men dets historie er næsten overset. Men hvis man spørger folk, hvad de ved om stedet, siger de fleste, at det var huset, Etatsråd Tang byggede til sin bror, Peder Tang. Og det er også ganske rigtigt. Men huset rummer flere historier, der iblandt én I kan læse om her.

Stedet hedder Vosborglille – en smuk gammel villa, der har pyntet på herregården Nørre Vosborg i næsten 150 år. Og som efter Realeas overtagelse af Nørre Vosborg kun er blevet endnu smukkere. De har virkelig formået at føre stedet tilbage til dets originale stand og været tro mod dets historiske betydning. Hvis man spørger arkitekterne, som var med ved restaureringen af villaen, mener de, at den er bygget i en mere landlig stil end hovedbygningen. Men med det utrænede øje må man jo sige, at det er et flot hus – landligt eller ej.

Da Realea overtog Nørre Vosborg i 2004, var der delte meninger om, hvorvidt villaen skulle restaureres. Den var så meget i forfald, at det ville blive svært og bekosteligt at bevare den. Og da villaen er den eneste bygning, der ikke indgår i fredningsaftalen, var det Realea, der skulle bestemme, om det var det værd. Og jeg tror, der er mange, som er taknemmelige for, at de besluttede sig til at restaurere bygningen. Deres beslutning gjorde, at en »lille«, men dog vigtig del af Nørre Vosborgs historie aldrig vil blive glemt. Indenfor er Vosborglille stor set, som da det blev bygget, alle rum er de samme, dog er der lavet nye badeværelser. Hvis man kommer forbi Nørre Vosborg, skal man næsten stoppe op og nyde den flotte villa udenfor porttårnet.

Villaen blev bygget i 1853 af Etatsråd Andreas Evald Meinert Tang, som ejede Nørre Vosborg fra 1824 indtil sin død i 1868. Det skulle være et sted, hvor hans ældste bror Peter Tang kunne nyde sit otium, da han var blevet pensioneret som præst. Peter Tang flyttede da ind med sin kone Anna Harpøth, og de havde mange gode år på Vosborglille. De fik dog ingen børn, så stedet blev, efter begges død, givet tilbage til den datidige ejer af Nørre Vosborg, Christine Lorenze Tang Valeur.

1920-22. Anne Tang Barfod i indkørslen til Vosborglille. Foto Poul Steen.

Stedet stod tomt i 9 år efter Anna Harpøths død, hvor Christina Lorenze Tang Valeur brugte stedet som gæstehus og opbevaring. Hendes lillesøster, Molly Elise Tang, følte et vist savn efter moderens død i 1885, og hun ville da gerne fylde det gamle sted med liv. Hun påtog sig den store opgave og begyndte at gøre Vosborglille klar til børnehjem. Hun lod sig ikke skræmme af den store udfordring, ligesom hun ikke lod sig skræmme af så mange andre af livets prøvelser.

Molly Elise Tang var født og opvokset på Nørre Vosborg, og der var hun nu også endt som »gammeljomfru«. Men dette lod hun sig nu ikke genere af, da hun aldrig havde tænkt på at gifte sig. Hun følte i årene efter moderens død i, at hun ville tage et embede op, og ikke et hvilken som helst embede, men et embede i Vorherres navn. Hun ville stifte et børnehjem for piger og give den kærlighed og tro videre til forladte børn, som hun selv havde følt hele vejen op igennem sin opvækst. Molly Elise havde altid været en livsglad pige, som elskede at lege i parken eller med gårdens dyr. Hendes storesøster Marie Cathrine skrev engang et lille rim om søskendeflokken, og Molly Elise er beskrevet således:

»Naturen Molly elsker
hun vandrer i en Mose
og kommer hjem med våde ben
og blomster i en pose.«

Disse få linjer beskriver Molly Elise perfekt, for hun elskede at være ude i Guds fri natur. Hun var en ivrig sanger, og man kunne tit høre den lille pige synge for de dyr, hun legede med. Hun var dygtig til syning og huslige gøremål, som de fleste unge piger skulle lære dengang. Hun påtog sig også rollen som lærer i sine unge år, da hun blandt andet underviste unge piger fra omegnen i syning. Men Molly Elise fandt altid stor glæde i at hjælpe andre, fordi hun følte, at der var en højere mening med hendes eksistens. Hun havde altid været en god lutheraner ligesom sine forældre, og man hørte hende dagligt citere biblens ord. Hun blev ikke gift og forlod Nørre Vosborg, som halvdelen af døtrene gjorde. Hun blev tilbage sammen med storesøsteren Christine Lorenze og tog sig af sin mor, Marie Elise Tang, og sin psykisk syge lillesøster Nanna Christine Mathilde.

Molly Elise var en lystig sjæl, der elskede alt ved herregården, og som skattede herre-

gårdsminderne lige til det sidste. Hun var en troende, kærlig og retfærdig kvinde, der var elsket af alle, der kendte hende. Hun kunne have valgt at bruge sine få penge på at leve et ubekymret liv, men valgte i stedet at dele sit liv med de hjemløse børn og gav dem alt, hvad hun havde, mest af alt kærlighed. Hun skabte et trygt hjem for sine piger, som fik erfaringer med både de huslige gøremål samt med lutheranismen.

De levede selvfølgelig under de samme svære vilkår, som så mange andre gjorde dengang, da de ikke fik meget støtte fra hverken stat eller sogn. Dengang var børnehjemmene ikke en del af statens økonomiplan, som de er i dag, så man priste sig lykkelig, når amtet gav 400 kroner årligt i 4 år.

Det var et ydmygt arbejde, som ikke gav nogen form for økonomisk overskud, men hvor hun i stedet blev belønnet med børnenes kærlighed. Da midlerne var små, måtte de være kreative for at få det hele til at slå til. Men de havde heldigvis nogle gode naboer og velgørere, som jævnligt hjalp dem med nødvendighederne. Disse velgørere støttede dem sommetider økonomisk, mens andre gange med uld, mad eller andre nødvendigheder. Det er blevet sagt, at naboerne aldrig kom på besøg uden at bringe noget med. Og disse »gaver« var grunden til, at børnehjemmet kunne eksistere, for Molly Elise havde kun få penge, hun selv kunne bidrage med. Især ulden blev modtaget med varme taksigelser, for det betød nye varme sokker og måske en ny kjole. Der blev så strikket sokker til alle pigerne og lavet kjoler til dem, det kunne række til, resten måtte nøjes med »nye« kjoler lavet af gamle. Det blev ofte sagt, at grunden til at alting slog til var takket være Molly Elises bønner, mens andre mente, at det var på grund af hjælperen Margrethe Louise R. Meders sparsommelighed og dygtighed. De var begge et godt eksempel på, hvor langt man kan nå ved at leve sit liv for andre, og hvor langt pengene kan række, når man deler dem med andre og beder om Guds velsignelse dertil.

Pigerne boede og fik undervisning på børnehjemmet indtil konfirmationsalderen og blev derefter sendt ud at tjene. Men da var de også blevet udstyret med fornuft og lærdom, så de kunne klare sig selv. Og da de holdt kontakten ved lige via breve og besøg, kunne

1920-22. Molly Elise Tang Barfod taler med sin mor, som man kan ane bag busken. Foto Poul Steen.

Molly Elise også erfare, at hun havde udrustet dem godt til voksenlivet. Nogle stykker af dem blev gift i Amerika, nogle herhjemme, én blev skolelærerinde, og én fik en god plads i huset, hvor hun blev i 14 år. Hun havde oplært dem til at være gode og anstændige unge piger, som kunne begå sig i den store verden.

Navnene på disse omtalte plejebørn er også blevet glemt ligesom resten af historien. Men jeg har valgt at nævne dem, da de jo også er en vigtig del af Vosborglilles historie.

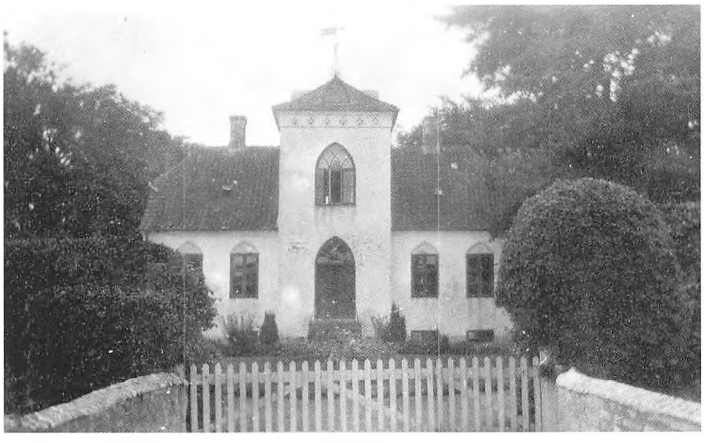

Vosborglille 1920-22. Foto Poul Steen.

Kirstine Poulsen, Møborg
Ane Marie Jeppesen, Staby
Nielsine Johanne Marie Andersen, Vemb
Petra Knak, Vemb
Thora Knudsen, Husby
Pouline Kirstine Pedersen, Borbjerg
Mariane Ebbesen, Viborg
Johanne Nielsine Dastrup, Holstebro
Dorthea Margrethe Søndergaard, Holstebro
Sigrid Thomsen, København
Anne Jensen, Århus
Ane Dorthea Andersen, Vemb
Helga Jensen, Århus
Vilhelmine Johanne Kathrine Nielsen, Ringkøbing

Der var dog en af børnene, der ikke forlod børnehjemmet ved konfirmationsalderen, men som blev ved Molly Elise, til hun lukkede børnehjemmet i 1919. Det var Dorthea Margrethe Søndergård, kaldt »Dotte«, som var krøbling og psykisk syg. Denne lille pige, som var kommet til børnehjemmet som spæd, tog Molly Elise til sig som sin egen og overøste hende med kærlighed. Hendes handicap blev dog lidt forbedret efter en langvarig og dyr operation i København. Men hun kom dog aldrig til at gå ordentligt. Og det endte med, efter Molly Elise lukkede børnehjemmet, at »Dotte« måtte tilbringe sine sidste år på 2 forskellige anstalter. Først Den Kellerske Anstalt i Brejning og derefter »Ribelund« i det østlige Ribe.

Anne Tang Barfod, Molly Elise Tang Barfod og deres mor Marie Cathrine Tang Barfod. Foto Poul Steen.

Molly Elise Tang, Louise Meder og »Dotte«. Foto Poul Steen.

Dette blev dog ikke det sidste farvel mellem de to, da Molly Elise besøgte Ribelund jævnligt, indtil hun døde i 1931, og Dorthea tilbragte ofte ferierne hos hende og Louise Meder i København. Efter Molly Elises død, overtog hendes niece Anne Tang Barfod forbindelsen med »Dotte«. Molly Elises trang til netop at tage sig ekstra af dette barn skyldtes måske, at hun kunne se, hvordan hendes lillesøster Mathilde var blevet sat i baggrunden i hele sit liv. Mathilde led den samme skæbne, som mange psykisk syge mennesker gjorde dengang, de blev »gemt væk«. Men Mathilde fik dog lov at bo hjemme på Nørre Vosborg hele sit liv, hun blev ikke givet bort. Og hun forblev da også, helt indtil hans død, sin fars yndlingsdatter. Og da hendes søster Christine Lorenze Tang Valeur overtog herregården, fik Mathilde da også et mere offentligt liv.

Efter Molly Elise havde haft børnehjemmet i 30 år, havde hendes trofaste hjælper igennem mere end 25 år, Louise Meder, fået lyst til at søge nyt embede i København, og Molly Elise fulgte med. Selv om hun på dette tidspunkt var fyldt 75 år, havde hun stadig mod på at begynde et nyt kapitel af sit liv. Hun delte lejlighed med sin gamle veninde frk. Meder på Forhåbningsallé indtil frk. Meders død i 1929. Derefter flyttede hun sammen med sin niece Molly Elise Birgitte Tang Barfod på Frederiksberg.

Hun boede i dette hus indtil sin død den 30. juni 1931. På det tidspunkt var hun på sit årlige sommerferiebesøg på Nørre Vosborg hos stedets datidige ejere, Peter Noe Andreas Tang Barfod og hans kone Misse, og hun dør der. Hun havde altid haft et ønske om at blive sunget ud fra Kongestuen på Nørre Vosborg og blive begravet på Ulfborg Kirkegård. Hun havde sagt, at hvis døden fandt hende på Nørre Vosborg, ville hun gerne følge sine søstre. Tre af hendes søstre havde sagt farvel til Nørre Vosborg på samme måde, og med hendes store kærlighed til stedet kunne det jo heller ikke være anderledes. Alle døtrene havde prist sig lykkelige over at have fået lov til at blive født og vokse op på Nørre Vosborg og så altid herregården som »hjemme«, også selv om de fik deres eget hjem ved ægteskab. Så der var måske en mening med, at Molly Elise skulle vende hjem på sin sidste rejse.

Molly Elise overlevede altså sine 7 søskende, hvoraf 3 døde på Nørre Vosborg. Tvillingeparret Anna Johanne Christense og Nanna Christine Mathilde døde henholdsvis i 1846 og 1916. Anna Johanne Christense blev desværre kun 7 måneder, før hun døde af kighoste. I 1928 dør herregårdsfruen, den 89-årige Christine Lorenze Tang Valeur.

Og da de 3 søskende blev sunget ud fra herregårdsstuerne, så blev Molly Elises ønske selvfølgelig opfyldt. Alle fandt det rigtigt, også selv om hun havde boet de sidste 12 år i København. De 3 andre søskende blev sunget ud fra deres egne stuer og ligger begravet på kirkegårde nær deres »nye« hjem.

Her sluttede en æra for de 7 Tang-søstre, hvor Molly Elise var den sidste og en vigtig brik i »Vosborglilles« historie.

Som sagt havde mange af plejebørnene holdt forbindelsen ved lige med deres kære plejemor, og det var tydeligt, at de takkede sig lykkelige for at være kommet under Molly Elise og Louise Meders beskyttende vinger. Mariane Ebbesen, som havde været et af plejebørnene, var med til begravelsen og havde kun smukke ord og taksigelser til deres »Kære lille Tante Molly«:

»Der er så mange, der har noget at sige tak for; men der er ingen, der skylder dig så megen tak som dine børn. Vi siger dig tak, fordi du gav os, som var hjemløse, et godt hjem, hvor der var lyst og rent og højt til loftet på mere end én måde. Og du gav os ikke af din overflod; men du gav ligesom den fattige enke alt, hvad du ejede: dit liv, dine kræfter, dine penge og frem for alt, din store kærlighed!

Dengang tog vi imod det alt sammen som noget selvfølgeligt, som børn jo gør det; men siden har vi forstået noget af al den opofrelse, som lå bagved; for der har været meget for dig at ofre. Du kunne

Vosborglille 2008.

have brugt dine penge til at leve et ubekymret og behageligt liv for; men du valgte omsorgen for os. Du kunne have levet som den fine frøken, der plejede dine egne interesser, dine egne vaner, og ladet andre gøre arbejdet for dig; men du tog dig en tjeners skikkelse på og gik ned og tjente os, delte vore kår med os og tog din del af det grove, uvante arbejde, ja, der var ikke et arbejde så ringe, at du ikke med glæde tog dig det på. Og tak derfor krævede du aldrig, ventede den ikke engang. Du blot gav og ofrede, fordi du slet ikke kunne lade være. Vi har aldrig kendt nogen, der kunne give på så ydmyg og glad en måde. Det blev aldrig en almisse, du gav os, men en god gave, givet lige ud fra dit varme, kærlige hjerte.

»Et godt, knuget, rystet, topfuldt mål« af godhed gav du os; det glemmer vi aldrig, og det vil vi takke dig for, så længe vi lever.«

Og dette passer godt til meningen af præstens ord til begravelsen:
»Guds engle kan være usynlige eller være et menneske ligesom Molly Elise Tang.«

Nok står Vosborglille som nyrenoveret, men man kan dog stadig fornemme børnenes glade latter og deres tryghed ved at være elsket, når man går i den »gamle« villa.

Fremtiden har sat sine kløer i Vosborglille, som nu indeholder suiter med store bløde senge og udenlandske designermøbler og ikke som dengang børnesenge og legende piger. Villaen er istandsat og træerne trimmet, så det nu står tilgængelig for alle. Men lad os nu ikke glemme det frirum, der fandtes her i de 30 år, hvor børnehjemmet bestod. Ikke glemme de børn, der var så heldige at komme under Molly Elise Tang og Louise Meders beskyttelse. De børn der fik en chance i livet, som de ellers ikke ville have fået.

Denne artikel har været svær at skrive, da der er meget få kilder, der omtaler Vosborglille i de 30 år, som artiklen dækker. Men hvis der er nogen, der læser dette, som kan komme med yderligere oplysninger, vil jeg være meget glad for alt, hvad der måtte findes.

Kilder:
Piéce skrevet af Anne Barfod, 1931: »Molly Elise Tang, til hendes Plejebørn, Slægtninge og Venner«
Aage Immanuel Tang Barfods erindringer – Årgang 1878-1932 & 1951
Bog: Nørre Vosborg af Jette Friis O' Bróin, udgivet af Realea
Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg
Rigmor Nordestgaard Hansen, Ribelund Museum

Øster Bennedsgaard, Staby

– en beretning om en gård og en tid, som var engang

af Birgith Sørensen, Ulfborg

Øster Bennedsgaard ca. 1950.

Der er, eller rettere sagt var, to Bennedsgaarde, en Øster og en Vester, som lå side om side, og i tidligere tider lå de endnu tættere, de var næsten bygget sammen. Det har formentlig været én gård, der er blevet delt for at give plads til nye generationer.

Bennedsgaard bliver første gang nævnt i Bøvling Lens jordebog i 1625.

Øster Bennedsgaard har matrikel nr. 49a, og i 1924 var der et jordtilliggende på 45 tønder land blandet jord. Det er ikke svært at regne ud, at det jordstykke, der blev kaldt »Æ hyyv«, oftere skulle have en regnbyge i modsætning til »Æ eng«, hvor der lige så ofte var bløde huller, specielt før der blev drænet. Som det kan ses, havde jordstykkerne navne. Ud over de førstnævnte var der: »Noren om«, »Østen om«, »Synden om«, »Krog« og »Svendsholm«. Prosaiske navne i modsætning til nabogården Vester Bennedsgaard, der havde et jordstykke, som blev kaldt »Paradis«.

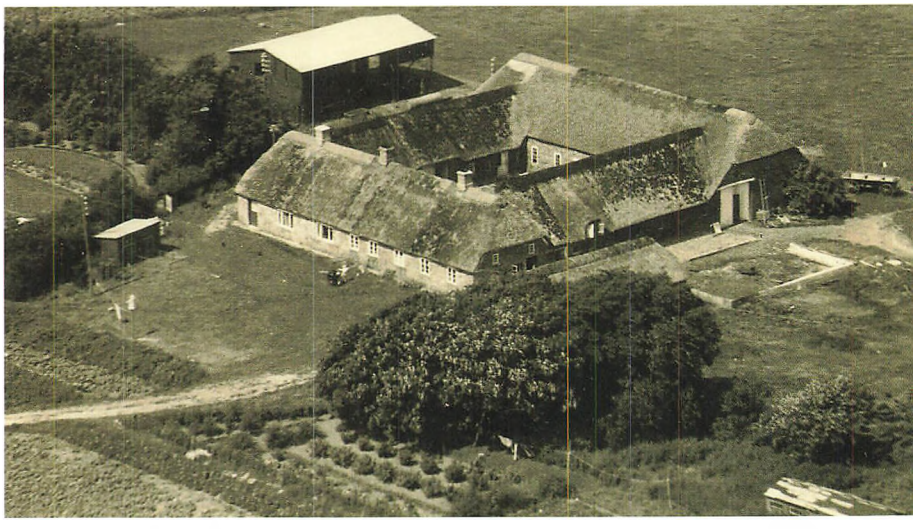

Vester Bennedsgaard ca. 1930. De store træer og urtehaven i bunden af billedet hørte til Øster Bennedsgaard.

Øster Bennedsgaard ca. 1990.

De / den første ejere af gården, som vi har kendskab til, er *Christen Pedersen* og hustruen *Maren Jensdatter*, som var fæster i årene *1753-64.* Jeg tillader mig at skrive de første ejere, selv om gifte kvinder først i 1899 blev myndige på lige fod med mændene, når de var 25 år, og dermed blev mændenes ejendomsret begrænset. Myndighedsalderen blev allerede i 1857 ændret til 25 år for ugifte kvinder, den faldt »selvfølgelig« bort, når de giftede sig.

Førstnævnte, som ejede gården, blev efterfulgt af ladefogeden på Brondbjerg *Mads Andersen* og hustru *Maren Jacobsdatter*. Ifølge skifteprotokollen fra 1799 var der på gården 3 heste, 6 ungkreaturer, 5 køer, 14 får og 1 svin. Gården blev i *1800* overtaget af deres søn *Anders Madsen* og hustru *Kirsten Jensdatter*. I 1816 købte de gården fri af fæste for 1000 rigsdaler rede sølv og blev dermed selvejere. *Anders Madsen* døde som 60-årig i *1829,* hvor sønnen *Jens Christian Andersen* og hans hustru *Johanne Christensdatter* overtog gården. Det blev deres næstældste søn *Kristen Knudsen Bennedsgaard* og hans hustru *Ane Thomasen,* der overtog gården i ca. *1867.* De fik 11 børn, som alle fik gårdens navn til efternavn. Kristen Knudsen Bennedsgaard blev ikke ret gammel, han døde som 48-årig i 1888, og enken sad derefter i gården til *1902*, hvor sønnen *Mads P. Christensen Bennedsgaard* og hans hustru *Marie Kirstine Jensen* overtog gården. Mads P. C. Bennedsgaard dør i 1910. Hans enke sælger gården i *1916* til sin bror *Peder Jensen Kirkeby*.

I *1924* købte *Hans Anton Sørensen* og hustru *Ane Graversen* gården for 68.000 kr. Deres søn *Sven Erik Sørensen* og hustru *Else Madsen* overtog gården i *1956.* Den blev solgt i *2005* til nabogården Vester Bennedsgaards ejere *Leon Jepsen Bennnedsgaard* og *Edith Pedersen*. Jorden var solgt fra til køberne i *1997.* Gården blev nedrevet i *2006.*

Ringen er dermed sluttet – de to Bennedsgaarde er igen én gård.

Bag på billedet står der: Henning og søster på køretur, juli 1927.

Der var teglværk til gården, som lå ned imod egnene på det nuværende Nørrevej 12. Jordstykket blev i 1932 solgt til Agner Esager, som byggede et hus der. I Herredsindberetningerne fra 1840 ses det, at teglværket ved gårdens ejer, Jens Christian Andersen, havde fremstillet 91.000 teglsten.

Øster Bennedsgaard var bygget af sten fra teglværket. Gårdspladsen var brolagt med en blanding af ukurante sten og marksten. På billedet med blomsterbedet ses to sten med hulninger, som blev fundet i stalden ved udgravning. De har været brugt som stolpesten i den gamle stald før 1931. På det andet billede kommer Else hjem fra arbejde på De Gamles Hjem i Staby med rester til kattene. De vidste præcis, hvornår hun kom og var altid parat, selvom det ofte kun var lidt havregrød og et par kartofler, der var på levnings-menuen.

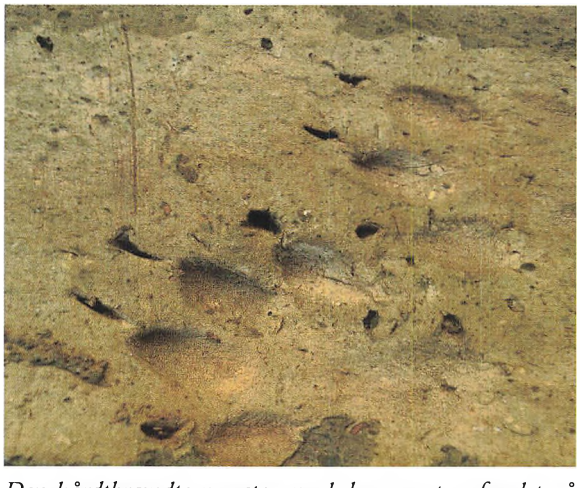

Den hårdtbrændte mursten med dyresporet er fundet på gårdspladsen.

Da muren i hestestalden skulle omfuges, og den porøse kalkstensmørtel blev spulet ud, blev der flere centimeter inde, mellem to sten, fundet en tand. Ifølge Naturhistorisk Museum i Århus en kindtand fra en gris. Hvordan tanden er havnet mellem stenene er en sag for fantasien, men én ting er sikkert, tanden er fra en gammel gris, for stalden blev bygget i 1827.

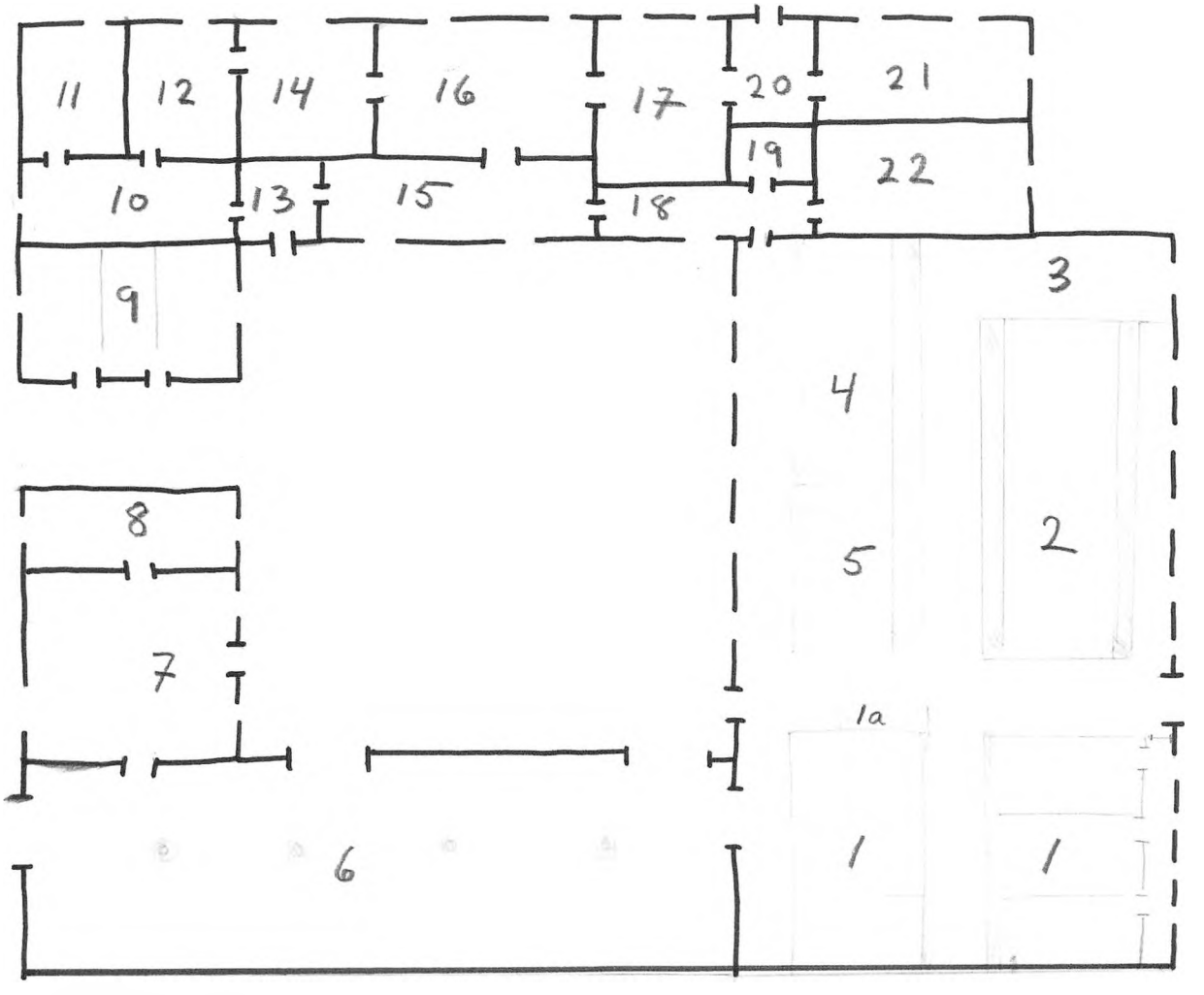

Som der så ud ca. 1965.

1. Svin – (1a »svinkulen«)
2. Køer (8 styk)
3. Til roer
4. Kvier
5. Kalve
6. Lade
7. Hestestald
8. Karlekammer, senere hønsehus
9. Svinestald – blev brugt til tørv.
10. Bryggers
11. Værelse – blev brugt til das.
12. Værelse
13. Baggang
14. Soveværelse
15. Køkken
16. Dagligstue
17. Den pæne stue
18. Gennemgang med dør til stalden.
19. Da døren blev sløjfet, blev der spisekammer.
20. Halv kælder, spisekammer
21. Forgang
22. Værelse
23. Værelse

Byggeårstal for bygningerne ifølge BBR: – Lade, hestestald mv. 1827 – Stald 1931 – Stuehus 1850.

Staldbygning ved P. Bennedsgaard i Staby.

Maal 1:96

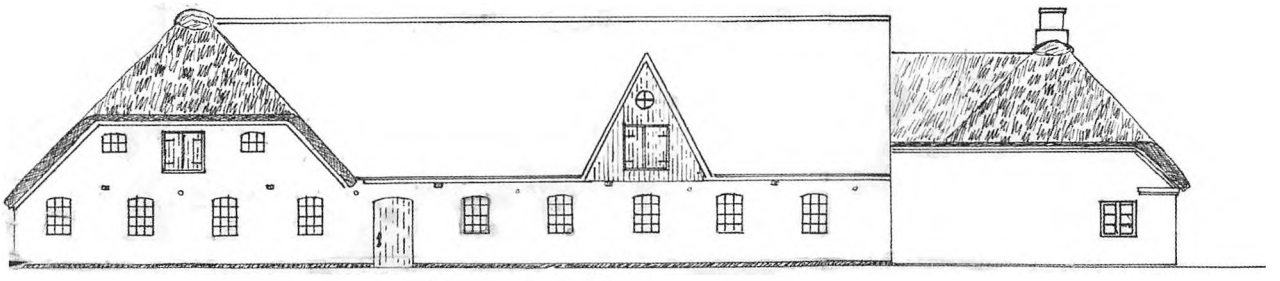

Facade mod Vest.

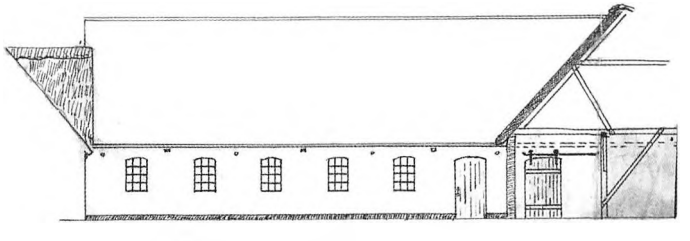

Facade mod Øst.

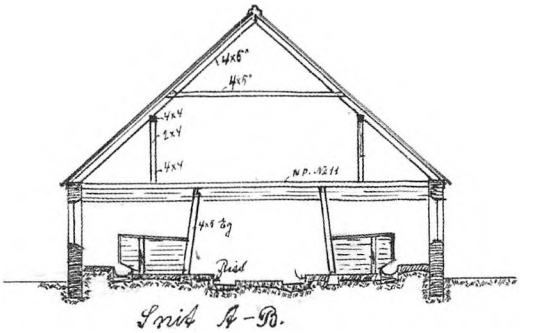

Snit A-B.

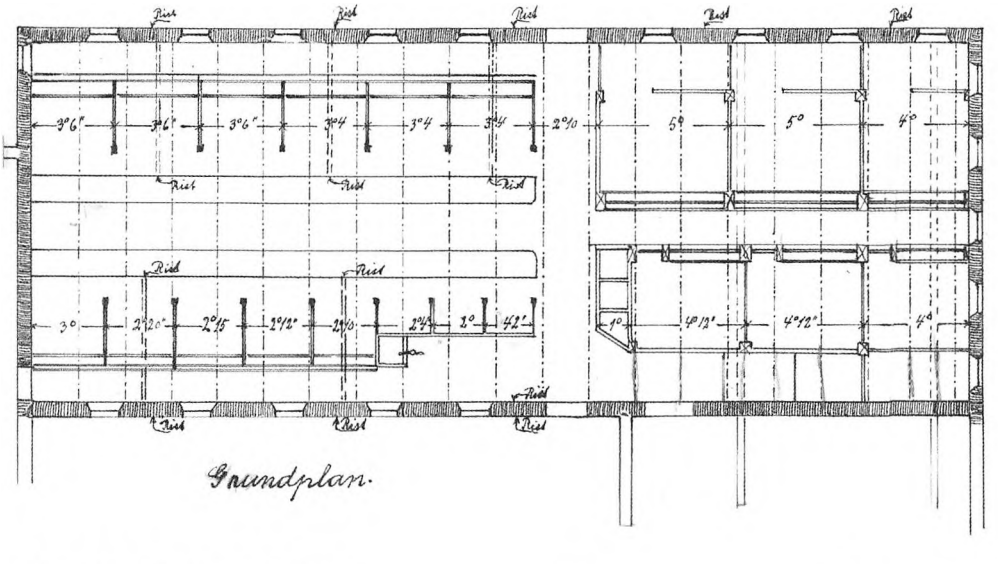

Grundplan.

Ulfborg i Febr 1931
Andr. Iversen.

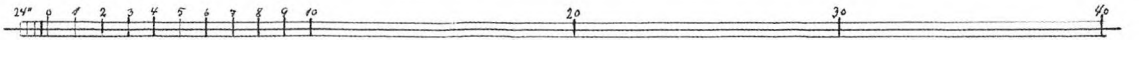

En beretning fra en tid, der var engang: Min barndoms bondegård i 1960'erne

Siger man bondegård, specielt til en bybo, tror jeg stadig, der pr. automatik bliver afspillet en indre film, der til forveksling ligner en Morten Korch film fra 50'erne og 60'erne. Men den film er for længst løbet af spolen; de effektive, fabrikslignende gårde er så langt fra min barndoms bondegård i 60'erne, at man på det nærmeste kan tale om science fiktion.

Engang imellem filosoferede min far over, hvordan hans bedsteforældre, der var født midt i attenhundredtallet, ville have reageret, hvis man havde fortalt dem, at man ville komme til at pløje marken med en selvkørende maskine, hvor man kunne sidde varmt og godt og høre musik. Han havde selv svaret: »De ville have sagt, at personen var moden til at blive kørt til Viborg« (blive indlagt på sindssygehospitalet i Viborg, som siden 1877 var stedet, hvor man kom hen, hvis det var galt med hovedet).

Nogen særlig stor maskinpark blev det aldrig til i Øster Bennedsgaard, far nåede aldrig længere end til en rød Massey Ferguson 35, der blev indkøbt i 1960, som afløser for en grå af samme fabrikat fra 1958. Redskabsparken var en gummivogn, en to-fuget plov og en harve. Jeg husker også de første år af min barndom en ajletønde af træ, som var en anelse utæt, den drevlede, så den efterlod en ildelugtende stribe.

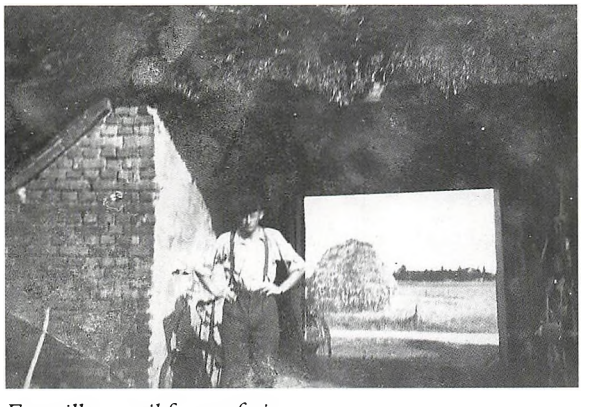

Far stiller op til fotografering.

Min barndoms bondegård i 1960'erne var ikke så langt fra Morten Korch filmenes drejebog: Poul Reichardt med ternet skjorte og opsmøgede ærmer, røde køer og fritgående høns. Det er sådan, jeg husker min far i hans velmagtsdage: Med opsmøgede ærmer, et par brede seler for at holde bukserne oppe og et strå i munden, når det var høst og en lidt fedtet, godt brugt kasket på hovedet.

Vi levede i to ufravigelige cirkler: Den store cirkel, året. Den lille cirkel, døgnet. Dyrene skulle fodres morgen og aften, marken skulle sås, når den var tjenlig, og høsten skulle i hus, når tid var. Det var sådan, det var, det kunne ikke være anderledes, og sådan er det jo til dels stadig på landet.

Vi var fem i husstanden: Min far og mor, min farfar, som vi kaldte Besse, og min lillebror og undertegnede, som skriver denne beretning.

Øster Bennedsgaard i 1990'erne.

Frisk luft og kamillete

Min mor havde et stort hjerte, når det gjaldt dyr, både de vilde og de tamme. En dag opdagede hun en ælling, der løb forvildet rundt og klagede sin nød ude på vejen. Den var åbenbart kommet bort fra sin gravandefamilie. Hun fangede ællingen, puttede den i lommen og fandt cyklen frem. Far, der havde et lidt pessimistisk sindelag, sagde: »Du finder aldrig andemoren, og hvis du finder den, vil den ikke tage imod ællingen.«

Med et »vi får se«, cyklede hun mod fjorden, som uden tvivl var gravande-familiens rejsemål. Heldet var med hende, og den lille forknytte fyr, halvvejs mod fjorden, indhentede hun den vraltende andemor med en lille flok ællinger trippende bagefter sig med hurtige skridt for at følge med. Familien blev genforenet og levede formentligt lykkeligt til ræven åd dem, eller en jæger skød dem. Det sidste melder historien ingenting om, men mor blev stående meget længe for at se, om ællingen blev accepteret af flokken, og det blev den åbenbart.

En anden gang gik fars pessimistiske »det får du kun ulejlighed ud af« i opfyldelse. Anledning var, at de havde et kuld smågrise, som var, som mor skrev i sin dagbog, nogle sølle grise, der ikke rigtig ville trives. Min mor, der var overbevist om, at frisk luft og kamillete var kuren imod de fleste dårligdomme, slog et bur sammen, så grisene kunne komme ud. Grisene, der var vant til den dunkle stald, blev i løbet af kort tid skoldede af solens ubarmhjertige stråler og døde på nær én. Og for at den ikke skulle gå og kede sig alene i buret, blev den af og til lukket ud. De gik og blev rigtig fine venner de to, min mor og grisen. Den luntede bagefter hende, når hun var i haven og fornøjede sig med at bide i hendes jakke, som efterhånden lignede vagabondbeklædning; »men når den nu syntes, det var så sjovt, så pyt.« Min hukommelse rækker ikke til at huske, hvad der blev af grisen, på den ene eller anden måde, endte den sikkert på en tallerken, men den havde da haft et godt liv, så længe det varede.

Da vejen blev asfalteret

Spildevandet fra køkkenet løb direkte ud på gårdspladsen i en lille fugtig pyt, i regnvåde perioder en ikke særlig vellugtende sump; et naturligt nedsivningsanlæg tre meter fra drikkevandsbrønden. Men det blev der lavet om på i 1964, da vejen blev asfalteret.

En varm sommermorgen i juni blev vores verden invaderet af vejbisser med opsmøgede ærmer og grove stemmer, osende lastbiler og larmende vejtromler. Dette omrejsende tabernakel forvandlede bid for bid den ujævne, hullede grusvej til en hård og jævn asfaltvej, hvor cykeldækkene nærmest løb af sig selv.

I forbindelse med vejarbejdet skulle der graves grøfter og nogle steder rørlægges. Og da mor var flink til at invitere bisserne på kaffe, tilbød de at lægge kloakrør ned, hvis mor og far gravede en rende gennem gårdspladsen (jeg tror, deres løn var en kasse øl). Som sagt så gjort, og da formanden var ude af syne, lagde de lynhurtigt rørene ned.

Min bror og jeg havde en lille nebengesjæft: Vi hentede øl og smøger til bisserne hos købmanden, og en dag blev vi inviteret med til Ørnhøj efter grus. Wau! – en køretur i en lastbil. Vi var spørgelystne og ville vide, hvordan alting fungerede. Chaufføren forklarede os, at hvis han gav gearstangen et særligt knæk, så kom lastbilen i flyvegear. Jeg blev helt stiv i kroppen, da vi kom til toppen af Stenild bakke – for sæt vi skulle flyve ned.

Så pludselig en dag blev der stille; tabernaklet var rejst til nye projekter, og det duftede igen af alt muligt andet end tjære og asfalt.

Om det var i forbindelse med vejarbejdet, at vi begyndte at sige *op* i Besses kammer og *ned* i bryggerset, ved jeg ikke, men mødet med vejtromlerne blev en rystende oplevelse for vores sokkelløse hjem. Mor og far sendte ikke nogen klage, for nu havde bisserne jo været så flinke at lægge kloakrør.

Lige til

I min barndom og langt op i 1970'erne var der stier og småveje alle vegne, som blev brugt af mælkekusken, postbudet, skolebørn og hvem der ellers ville spare på bentøjet.

Foran vores stuehus var der en sti, som gik til Vester Bennedsgaard, over en lille grøft og

videre til Hundhale. Stien blev i tidligere tider brugt af både det gående og cyklende postbud. Postbudet benyttede »æ pæn dar« (døren i forgangen), som stien løb lige forbi. Til venstre i »æ pæn gång« (forgangen) var der et værelse, som var møbleret med kurvemøbler. På bordet stod en sølvskål med glasindsats, der lagde postbudet dagens post.

Mine bedsteforældre kendte en dame, som var lidt særegen, hun holdt meget af at sidde i kurvemøblerne. Når trangen kom over hende, listede hun ind af »æ pæn dar« og satte sig i møblerne. Og der sad hun så en stund, før hun listede af igen.

Jeg kan ikke lade være med at tænke: Sikken rummelighed. Det er svært at forestille sig noget lignende i dag – at der kom en person og satte sig i vores møbler?

Mændene i vores liv

Mændene i vores liv var mange og forskelligartede, alle kom og gik de og fortalte historier og nyt, om stort og småt.

Der var mælkekusken, der elskede spegesild og fik hjemmelavede spegesild, når han blev budt på formiddagskaffe. Og der var »Lillepost«, som var flink og missionsk og derfor ikke bandede som Besse og far, men sagde »pis og gamle aviser«, når noget gik skævt. Og der var Julens Glæde, en lille mand, der på knallert kørte rundt og samlede de penge ind, som folk ville spare op til julen; der var noget nisseagtigt over ham. Og der var inseminøren, som man med forundring så stikke hele armen op i koen. Og der var dyrlægen, som sendte forbandede store regninger, og som tilmed forventede, at man stod parat med sæbe og håndklæde og at blive tiltalt med et »De«. Det sidste gjorde far sig umage med at huske. Han var måske bange for, der ville blive lagt ekstra på regningen, hvis han glemte det.

Og der var røde Viggo, som var rødhåret som et flammehav og elskede kortspil og slik. Og der var smed Katborg, der var fjordfisker og drak lige så mange øl, som han fangede fisk. Og der var Knud, der havde lavet noget skidt og kom i fængsel. Og der var morbror Kaj, der kunne spille på sav og banjo. Og bedstefar, der drak kold kaffe og havde ondt i maven. Og der var ostehandleren, elaflæseren, klovbeskæreren, kludekræmmerne og vagabonderne, der var lidt skræmmende, og der var de tre slagtere: hjemmeslagteren, slagter Østerby og dødeslagteren. Hjemmeslagteren kom et par gange om året, som oftest til jul og påske, og slagtede en højtidsgris. Slog grisen ikke til, eller skulle vi have oksekød eller pølser, var det slagter Østerby, der havde forretning i Holstebro, der forsynede os; han kørte fra dør til dør med slagtervarer. Han var en lille kuglerund, tyndhåret, rødmosset mand, iført hvid kittel, og i baglommen havde han en tegnebog, der gabede som en åben dør og lavede en stor bule, der kunne ses gennem kitlen. Det var et almindeligt gæt, at han en skønne dag ville blive slået ned og frarøvet tegnebogen, som han hellere end gerne viste frem. Han var, som man siger på vestjysk »en bovn mand«, der kendte sig eget værd. Et selvværd, som blev stivet af, af tegnebogens volumen.

Far opbevarede postkvitteringer i sin tegnebog, det fyldte jo alt sammen. Det var dengang, man kunne sende breve og penge med landposten. Dengang man kendte postbudet og inviterede ham på kaffe. Kønsrollemønstrene var endnu midt i 1960'erne, ikke mindst på landet, temmelig stereotype. Præsten, sognerådsformanden, lægen, postbudet osv.... var per definition et hankønsvæsen. Det første kvindelige postbud i Danmark blev ansat i 1971 på postkontoret i Hillerød. Syv år senere i 1978 faldt kønsbarrieren også på Ulfborg Posthus, da Mary Led Hansen blev ansat som den første kvinde.

Og postbudet kunne foruden breve viderebringe nyt om både det ene og det andet og var derfor en populær kaffegæst. Postbudet

kendte gårdenes navne, som var en del af adressen, efterfulgt af *pr. Ulfborg*. I 1975 fik vi i Ulfborg-Vemb Kommune vejnavne, vi blev tildelt Nørrevej 16, så var gårdnavnene kun kuriositeter, hvor de før blev brugt i det daglige. De fleste var kendt ved deres navn efterfulgt af gårdens navn. Min far blev altid omtalt som »Sven i Bænsgo« (Bennedsgaard). Jeg husker, at jeg som barn blev stoppet af en bilist, som spurgte efter Egon Hounisen. Ham kendte jeg desværre ikke. Havde bilisten i stedet spurgt efter »Egon i æ gammel skol«, så havde det været en anden sag, for han boede kun få hundrede meter fra, hvor jeg blev spurgt.

I 1941 indførte nazisterne med et »ordnung muss sein«, som de første i verden, postnumre i Tyskland. Det var først i 1967, man fik den samme idé i Danmark, så var det slut med *pr. Ulfborg*. Efterhånden var vi helt nummereret; året efter i 1968 blev personnumrene indført. Sidstnævnte fik Dirch Passer til at udtale: »I dødsannoncerne kommer der for fremtiden til at stå: »Herren har udtrukket følgende numre.«

Den tredje slagter var dødeslagteren, som hentede de døde dyrekroppe, der var større end pattegrise. Sidstnævnte blev smidt på møddingen, så kunne en ræv eller en hund få fornøjelse af dem. Dødeslagteren skulle man helst ikke have besøg af for tit, man fik godt nok en lille, bedre-end-ingenting-skilling som betaling, hvis det var et større dyr, men nogen god forretning var det sandt at sige ikke. På varme sommerdage var der en aura af ligstank omkring hans lastbil. Havde vi ikke ved selvsyn kunnet konstatere, at dødeslagteren lignede en rigtig levende mand, kunne man af navnet nemt forledes til at tro, at han var et genfærd.

Ud over de tre slagtere var der alle nabomændene, og dem Besse og far spillede kort med, og fætter Poul, der var generet og holdt af The Beatles, og tavse farbror Henning og Karbonade Anton, der drillede og fortalte historier. Alle kom og gik de og var en del af hverdagen.

Noren om

Med kommunesammenlægningen i 1970 kom der orden på både det ene og det andet, der kom bl.a. tvungen dagrenovation. Før denne tvangsforanstaltning, som selvfølgelig ikke var gratis, blev alting brugt, til det var slidt op eller genanvendt til andre formål. Konservesdåser og glas var på det nærmeste det eneste, der var affald, resten blev spist, brændt eller lavet til kompost. Min mor har fortalt, at en gammel mand på alderdomshjemmet med forundring så ud på naboens bugnende tøjsnor og sagde: »Man kan undres over, at de kan få alt det tøj slidt.« Den tanke, at man bare kunne kassere og købe nyt, uden at det gamle var slidt op, var nærmest utænkelig. Det var på én og samme tid en nødvendighed og en umoralsk tanke, sådan bare at smide væk.

Det uomsættelige affald, man havde, blev som regel smidt i et hul »noren om« (nord for huset), eller hvor man nu havde et egnet sted. Det var i det hele taget kutyme på landet at anbringe de ting, der ikke mere var anvendelige, nord for huset, på skyggesiden.

Når det var spisetid, indfandt der sig som regel en forsamling forventningsfulde dyr på vores gårdsplads foran køkkenvinduet: katte, høns og hunden. De sad og ventede på, at far eller Besse rejste sig fra deres plads på den rosa bænk og åbnede den lille jernindfattede rude øverst i vinduet og smed et eller andet ud: Et afgnavet ben, æggeskal, fiskeben eller hvad det nu kunne være. Alt efter interesse kastede de forsamlede sig over godbidderne. Var interesserne sammenfaldende, ja, så blev der slagsmål. Hunden var den største og stærkeste, men hønsene var de hurtigste; benene løb som trommestikker, når de med højt løftet hoved løb væk med en erhvervet godbid. Dyrene sørgede for, at der ikke blev en køkkenmødding på gårdspladsen.

Så er det forår, og der skal benzin på traktoren. Det var såkaldt blå benzin, der blev brugt, som blev leveret i 180 liters tromler. Det var afgiftsfri benzin, der var tilsat blå farve, så det lettere kunne spores, hvis der skulle være nogen, der var fristet til at fylde det på bilen. Der var bøde, hæfte eller fængsel indtil 2 år for en overtrædelse.

Nabomanden Leon Bennedsgaard hjælper Fergusonen op af et hul.

FORÅR

- høst 1978

Storken

En tidlig sommermorgen vækkede mor mig for at fortælle, at der gik en stork østen om. Storke var ikke noget, vi så særlig ofte, så det var med at komme ud af dynerne. Jeg fik i en fart de røde shorts og de ramponerede træsko på og gik med listetrin ud gennem porten med mors ord i mine ører: Du skal gå stille, så du ikke skræmmer den væk. Jeg stillede mig med ryggen mod den hvidkalkede mur. Solen stak i mine knap vågne øjne. Pludselig fik jeg øje på den, spankulerende majestætisk ud af solens blændende lys. Den kom langsomt imod mig, som så den mig ikke. Mit hjerte slog et ekstra slag for hvert skridt, den kom mig nærmere. Det var en lille sorg, da den pludselig lettede og fløj mod fjordens grønne enge. Jeg kastede stilheden bort og løb med klaprende træsko over gårdspladsens hårde sten og råbte: »Mor! Mor! Jeg så den!«

Jeg havde nu set en stork før, for jeg havde været med i engen efter hø, og der havde jeg set en stork eller to, der var på frøjagt. Jeg var ikke særlig høj, så storkene virkede næsten skræmmende store, som de gik der i slowmotion med stirrende øjne og med det lange røde næb parat til at spidde en frø.

Omkranset af den søde duft af solvarmt hø sad min mor og jeg i hølæsset hjem og nød udsigten ud over fjorden, som den nu kunne nydes, når man sad iblandt fæle tidsler, som stak hænder og ben røde, og vejen var hullet og ujævn, så vognen vuggede og gyngede, så læsset hældte snart til den ene og snart til den anden side. Det hjalp lidt på modet at tage et halmstrå i munden ligesom far. Når vi holdt ved lugen til høloftet, følte man sig lykkeligt reddet fra endnu én af livets mange farer.

Smut

Naboens Smut var en fin hund, for de havde fået den af præsten, men det glemte Smut af og til.

Hen på vinteren, når negstakkene skulle køres ind i laden for at blive tærsket, var Smut en sikker gæst, for der var mus i stakkene. Et højhuskompleks med spisekammer.

Far forkede over i vognen, og Besse eller mor tog imod. Far havde bukserne godt nede i

1961. Fra venstre: Else, Sven og Oluf (en gæst).

de lange gummistøvler og sagde af og til: »Fy for fanden, de satans mus!«

Og de satans mus pilede til alle sider, men Smut var hurtig; den løb som et lille lyn. HAPS! HAPS! – og musene forsvandt i dens sorte gab. Jeg kan huske, at jeg iagttog sceneriet med frydefulde rædselsgys og vidste ikke hvem, jeg havde mest ondt af: musene, som løb rundt i maven på Smut? eller Smut med maven fuld af mus?

Laden

Inde i laden stod tærskeværket, hvis drivkraft var en stor tung motor, der havde jernhjul og træhåndtag og var dermed mobil. Når tærskeværket gik, skulle der råbes højt, hvis man ville føre en samtale, og det støvede, så man lignede en negroid, når arbejdet var slut. Far, der ikke havde garderhøjde, stod på en ølkasse for bedre at kunne nå, når negene skulle lægges i maskinen. Jeg syntes, det så lidt farligt ud, når han skar rebene på negene og førte dem ind i tærskeværkets glubske gab med de skarpe grådige tænder. Vi havde jo hørt indtil flere skrækindjagende historier om nogen, der både havde mistet det ene og det andet i sådan et tærskeværk.

I laden stod også kornkværnen, som blev brugt til at lave grutning til grisene. Den nykværnede grutning duftede så herligt, at man næsten havde lyst til at spise af det.

Der var brolagt de første meter i laden, ellers var der lerstampet køregang. Der var ikke bund i »gulvene«.

Røgtetid

Forskellen på stalden ved vinter og sommertid var himmelstor. Om sommeren var døre og vinduer åbne, køerne var på marken, og der var sorte sværme af fluer, som blev jagtet af svaler, som havde bygget rede inde i stalden. I de lyse sommeraftner, hvor køerne lå på marken og tyggede drøv, var det elektriske hegns rytmiske hjerteslag det eneste, der brød igennem stilheden, når dagens dont var ovre.

Om vinteren lå gårdene som lysende øer i de mørke vinterafteners kolde landskab. Malkemaskinerne brummede monotont både fjernt og nært, som store katte der spandt. En fugtig varm, tungt krydret lugt fra de mange kroppe slog én i møde, når man åbnede den store dør med det besværlige smedejernshåndtag ind til stalden.

Besse sad lidt foroverbøjet og hvilede sig på »svinkulen« med piben i munden. Far kørte roer for køerne med den smalle vogn, der

Besse hviler sig på »svinkulen«, som vi kaldte den murede beholder, hvor grutningen til svinene blev opbevaret. Jeg har dog aldrig set den i brug.

1963. Køerne drives ind.

var helt af træ, selv hjulet der knirkede og slingrede, så man troede, det skulle falde af hvert øjeblik. Køerne så på én med godmodige rare øjne, men man varede sig for deres store ru tunger, som de grådigt strakte frem, som ville de smage på én.

En ekstra skilling

Landbruget gav ikke et overskud, der var værd at skrive hjem om, så mor forsøgte sig med kaninavl for at tjene en ekstra skilling. Hun lavede bure i den gamle hestestald, som havde stået ubenyttet hen siden den grå Fergusons ankomst. Hun startede med 2 Hvid Land med ildrøde øjne. De formerede sig med den hast, kaniner har ry for. For at få nyt blod købte hun en Belgisk Kæmpe og en Fransk Vædder. Efterhånden blev det en talrig, broget forsamling. Kaninerne havde ædetrug af palisander og andre ædle træsorter. Hvorfor nu denne ekstravagante ødselhed? Jo, mors bror Kaj var ofte et smut forbi

lossepladsen, som lå lige uden for Ulfborg, vest for skydebanen, for at se, om der var et eller andet, der var værd at genbruge. Da Hundevads Møbelfabrik brændte i 1964, blev de brædder, der var svedne i kanterne, kørt på lossepladsen, hvor morbror Kaj bjærgede dem og savede de svedne kanter af og gik i gang med at fabrikerede både det ene og det andet på sit værksted, deriblandt ædetrug.

Kaninerne blev sendt på slagteri efterhånden, som de blev fedet op. De skulle helst veje 3 kilo. Der kom en lastbil fra Struer Fjerkræslagteri og afhentede dem. Det blev aldrig nogen særlig givtig forretning, men en ekstra skilling var det da – også for min bror og jeg. Vi fik et beskedent beløb for at indfange de kaniner, der var på springtur. Det faldt ikke altid i god jord hos naboerne, når de fik besøg af de undvegne kaniner i deres køkkenhaver, så der var af til brug for vores assistance.

På nabogården Tyskesgaard havde Anna og Laurids Simonsen også brug for en ekstra skilling og købte i 1958 en traktor for at køre møddinger ud for folk. Det var dog gået fremad siden 1952, det første år, de var gift, da de i 2-3 uger ikke havde råd til at købe kød, og derfor var nye kartofler og persillesovs det eneste, der var på menuen. Deres eneste kontante beholdning var de 35 øre, Anne havde gemt til et frimærke, så hun kunne skrive hjem til sine forældre.

Da de i 1961 købte yderligere en traktor og en frontlæsser, fik far også mulighed for at tjene en ekstra skilling, idet han hjalp til med sin egen Massey Ferguson. Han blev afregnet pr. læs møg, der blev kørt ud. Det var ofte lange dage fra tidlig morgen til sen aften, og altid blev de budt ind på gårdene til middagsmad osv. Det var som reglen en omgang frikadeller, der stod på menukortet,

Ca. 2000. Forrest ses Staby Entreprenør- og Maskinstation. Yderst til venstre ses det gamle og det nye Krog, som begge har været købmandsforretninger. I midten fra venstre ses: Hundhale, Vester- og Øster Bennedsgaard, Vester- og Øster Tokkesdal. Bagerst er det Fjordvang, Vester- og Øster Nørgaard og Nørgaardhus. Foto: Lillian Singer.

Der røgtes i slutningen af 70'erne

Som det kan ses på billedet, blev der isat en halmvisk, når der gik en rude itu i stalden. Det glædede far, da han kunne læse i Landsbladet, at det var sundt for dyrene med halmviskene, som ventilerede uden at det trak. Der blev dog sendt bud efter en mand, der var snild til at skære glas, når det blev for dunkelt i stalden.

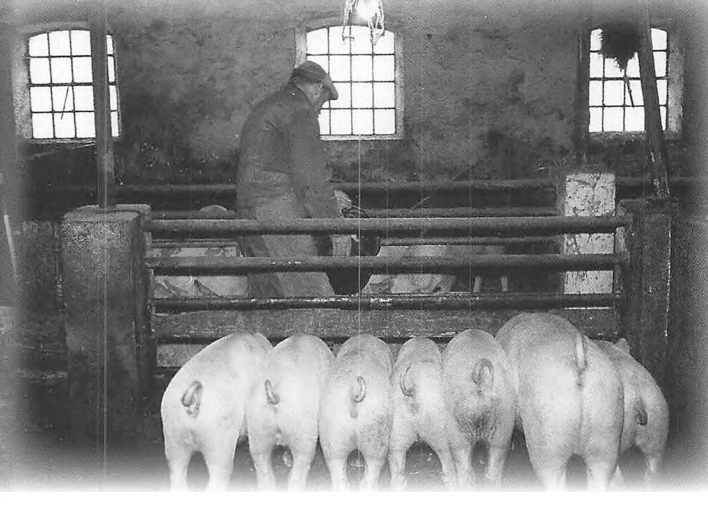

for det var jo så dejligt fordelsomt og billigt. Min far kunne vældig godt lide frikadeller, men 5-6 dage om ugen, det var nu alligevel for meget af det gode...

Ulfborg by havde efterhånden ædt sig ind på gårdene og opslugt dem, der var dog enkelte, der endnu var i drift i begyndelsen af 1960'erne, bl.a. Holmegade 5. Deres mødding lå et stenkast fra tandlæge Pintholts konsultationsvinduer. I sommertiden var det ikke just populært, hverken hvad angik fluer eller lugt. Mange år senere syntes far, det var ret fornøjeligt at tænke på, at han havde været med til at køre møg ud inde i byen.

Det skal lige tilføjes, at Simonsens ene traktor efterhånden blev til et stort entreprenørfirma med mange ansatte.

Mors dagbøger

Mor førte fra 1961 til sin død i 2005, prosaiske dagbøger om dagliglivets tildragelser: Gammel so, der fik 15 grise, køb og salg af en so eller en ko, der blev savet brænde, kalket og klinet, slagtet gris eller kyllinger, sået og høstet, opskær, tærsket stak, hakket og renset roer, kørt møg og ajle, kalket hus, køerne kom på græs eller kælvede, metrologiske iagttagelser og så videre...

Derudover kan man læse, at de havde et rigt socialt liv. Uden at jeg har lavet statistiske beregninger, tør jeg godt skrive, at kaffe er det mest anvendte ord i hendes dagbøger: morgenkaffe, formiddagskaffe, eftermiddagskaffe, 5-kaffe, som var et hjemmekomponeret ord for en kop sen eftermiddagskaffe, og aftenskaffe. Det skete meget ofte, at naboer, familie, håndværkere, postbudet, mælkekusken og så videre kom forbi til en kop kaffe. Ikke mindst kvinderne løb ofte sammen til det, som mændene kaldte »kaffeslapperas«. Mændenes frikvarter blev holdt over en øl i købmanden bagbutik.

Apropos kaffe, så kom der i begyndelsen af 70'erne 3 hippielignende personer af den

Da den verdensomspændende økonomiske krise nåede Danmark i 1932, faldt den danske svineeksport med 40%. For at kontrollere eksporten blev der i 1933 indført svinekort. Hver gang man ønskede at eksportere et svin, skulle der afleveres et kort. Der var en hel del underbordet-handel med disse kort, som ophørte i 1940.

slags, som vi mest så i medierne, 2 mænd og en kvinde, og spurgte, om de måtte låne en harve og en hankanin. Og da mor lige havde bagt sigtebrød, blev de selvfølgelig budt på eftermiddagskaffe, måske med den bagtanke at de fremmede kunne fortælle nyt om deres gøren og laden på Tvind, hvor de kom fra (Tvind startede i 1972).

Man skulle ikke tro, de fik føden, for de fortærede et helt stort sigtebrød, men det var dem vel undt, mente min mor. De lånte harven og hankaninen. Naboerne spåede, at de aldrig så

Struer Andels-Svineslagteri (STR) Telefon (07) 850700

AFREGNING

Art	Sygdom - se bagsiden		Mærke	Slagte nr.	Vægt	Kg pris	Beløb
00				6441	61,5	558	343,17
51				6451	57,5	508	292,10
						***	635,27
MOMS					635,27	12,5%	79,40

Lev. nr.	★	Dato		Denne lev.	Vægt denne lev.	Indsat på Deres konto
9575		201.09.69		2	119,0	714,67
A1. sortering	A. sortering	B. sortering	C. sortering	Antal Året til dato	Vægt året til dato	Afregnet året til dato kr.:
39	24	16		79	4763,5	24.453,23
				Efterbetalingsberettigede		CR efter beløb - fradrag

ART NR.

00 Svin A1. sortering
01 Svin A. sortering
02 Svin B. sortering
03 Svin C. sortering
04 Svin A. sortering blåst. ÷ 5%
05 Svin B. sortering blåst. ÷ 5%
06 Svin C. sortering blåst. ÷ 5%
07 Svin A1. sortering blåst. ÷ 5%
08 Svin 1L. sortering (halvmager)
09 Svin 1L. sortering blåst. ÷ 5% (halvmager)

10 Svin, kasseret ÷ 40%
11 So
12 Orne
13 Polt
14 So, levende
15 Retur

20 Svin, kasseret
21 So, kasseret
22 Orne, kasseret
23 Polt, kasseret
24 Svin afr. eft. værdi
29 Bakteriolog. unders. Afregning følger

50 Svin A1. sortering Slight of lean/mgl. kødfylde
51 Svin A. sortering Slight of lean/mgl. kødfylde
52 Svin B. sortering Slight of lean/mgl. kødfylde
53 Svin C. sortering Slight of lean/mgl. kødfylde
54 Svin A. sortering blåst. ÷ 10%
55 Svin B. sortering blåst. ÷ 10%
56 Svin C. sortering blåst. ÷ 10%
59 Svin A1. sortering blåst. ÷ 10%

60 Efterbetaling
70 Kørepenge
71 Regulering

80 Kasserede kg
81 Kasserede kg hoved
82 Tatoverstempel
83 Omk. v. nødslagtning

90 Forskud
91 Regning
92 Orner
93 Diverse
94 Kontrakt
95 Omkostninger
96 Renter
97 Støtte til Sydslesvig
98 Svinekontrolforening

nogle af delene igen. De fik ikke ret i deres spådom, begge dele blev afleveret i god stand. De to mænd hed for øvrigt Mogens Amdi Pedersen og Poul Jørgensen.

Også de lidt større begivenheder blev noteret ned. Her er et par udpluk:

1961

Gruekedlen tages ned. Førerhus på traktoren. Laurids Simonsen har købt en roeoptager.

1962

Laurits Simonsen prøver den nye bugserede mejetærsker første gang (*mejetærsker, der blev kørt af en traktor).*

1963

Vi får fjernsyn (*eller rettere sagt, Besse køber et Arena fjernsyn hos Dana Radio i Ulfborg for 1860 kr. på afbetaling).*

Så var Besse og far fri for at besøge naboerne for at se fodbold, som var deres store passion. Far havde selv spillet fodbold som ung. Han underholdt med, at de kun havde én bold, hvis den punkterede, så var kampen forbi. Og læderbolden, som ikke var plastikbelagt, blev tung som en kanonkugle, hvis det var regnvejr. Og når de spillede kamp i Thorsminde, hvor boldbanen lå tæt på fjorden, sad der altid en mand i en jolle og var parat til at fiske bolden op).

1964

Vejen bliver asfalteret. Vi får lavet kloak. Stråtaget bliver taget af noget af laden, Gregers Slyk laver nyt fast tag.

1965

Naboen får en vaskemaskine. Pastor Christensen bliver begravet.

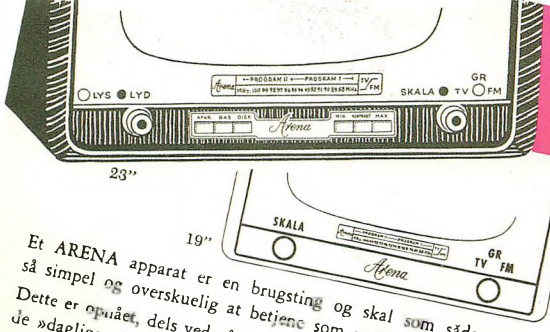

23"

19"

-det er let at betjene Arena TV-FM

Et ARENA apparat er en brugsting og skal som sådan være så simpel og overskuelig at betjene som muligt.

Dette er opnået, dels ved på modtagerens forside kun at anbringe de »dagligе« knapper, dels ved at udforme en del af disse som trykknapper, så man hurtigt kan finde tilbage til de indstillinger, som man erfaringsmæssigt ved, passer én bedst.

De »dagligе« knapper er vist på ovenstående afbildning og omfatter:

Netafbryderen. Trykknappen mrk. »afbryder«. Ved på hinanden følgende tryk, vil knappen skiftevis blive stående i en inderste og en yderste stilling, svarende til henholdsvis tændt og slukket modtager. Det lader sig meget vel gøre at tænde og slukke for apparatet ved stikkontakten, men vil man, når man slukker, være sikker på, at der ingen lysende prik viser sig på midten af skærmen, hvilket kan virke skadeligt, bør man afbryde på modtageren.

-den rigtige tone og styrke

Lydstyrken reguleres med drejeknappen mrkt. »Lydstyrke« og tonekontrollen betjenes med trykknapperne mrkt. »Bas - Diskant«. (19" dog med drejeknappen mrkt. »Tone« i panelet på modtagerens højre side).

Funktionsomskifteren er anbragt i knappen til højre og bestemmer, hvilken af modtagerens tre funktioner, der ønskes taget i brug:

Fjernsyn (TV)
Grammofon (GR)
Radio (FM)

Når man drejer om til TV-stilling slukkes skalalyset automatisk.

Skalaindstilling på radio, d.v.s. indstilling på den ønskede FM-station, foretages med knappen til højre og kræver næppe yderligere omtale, dog i 19" med knappen til venstre.

Tilslutning af grammofon giver bedst resultat, hvis man søger råd hos den forhandler, hvor man har købt enten pladespilleren eller ARENA-modtageren. Grammofontilslutningen er anbragt på bagsiden af apparatet og er beregnet til krystalpickup.

-den rette indstilling af kontrast og lys

Kontrasten indstilles ved hjælp af de 3 trykknapper »min. kontrast max.«

Lysstyrken reguleres med drejeknappen mærket »Lysstyrke«.

Indstilling af disse funktioner foretages bedst ved hjælp af det såkaldte testbillede, som transmitteres før hver udsendelse. Ved en vilkårlig kontraststyrke reguleres lyset, så søjlen i midten af testbilledet fra oven og nedefter viser hvidt - lysegrå - grå - mørkegrå - sort.

ARENA har et overskud af både lys og kontrast, og det vil sjældent være nødvendigt at bruge fuld kontrast og lys — tværtimod kan det ofte virke trættende for øjnene. Middelkontrast (den midterste kontrastknap) er foretrukket af de fleste seere.

1967

Vi får bygget en ny skorsten i bryggerset. Centralvarme indlægges (*Det var 2 smede fra Jens Andersens Maskinhandel fra Ulfborg, der udførte arbejdet. Der var en hel speciel duft af olie og brændt maling, da anlægget blev tændt første gang. Huset forandrede sig med et slag; åndede på en anden måde, fordi der var varme i alle rum).* Kakkelovnen tages ned. Til degnens 40 års jubilæum (*førstelærer Pedersen*).

1968

Stråtag af stuehuset. Gregers Slyk laver fast tag. Sven får kørekort.

Førstelærer Uhre på besøg. *(Den nyansatte førstelærer havde fået den idé, at han villet besøge alle hjem i sognet med skolesøgende børn. Vi elever syntes ikke specielt godt om disse uanmeldte »inspektioner«, men set i bakspejlet var det ret progressivt. Jeg husker besøget ganske tydeligt: Det var en kold vinteraften 7 dage før jul, min mor var til sykursus, far og Besse var i stalden, og min bror sad i stuen og så engelskundervisning*

i fjernsynet (det var det eneste, der var på den tid af dagen, og vi så gerne, hvad der var), da hunden bekendtgjorde, at er kom nogen. Så var det vores tur til »inspektion« af førstelæreren. Min far havde også hørt det, for han kom ud fra stalden og stod og snakkede med ham. Som den ældste var jeg godt klar over, at stuen langt fra var inspektionsklar. Jeg beordrede min bror til at hjælpe med at rydde stuen for rod. Det foregik på den måde, at vi åbnede døren ind til soveværelset og ryddede stuen i en lynende fart. Da Uhre kom ind, sad vi fromme som lam, måske en anelse forpustede, og så fjernsyn. Min mor kom hjem kort efter. Heldigvis havde hun en veludviklet sjette sans, som fortalte hende, at hun ikke skulle gå ind i soveværelset med sin frakke. Havde hun gjort det, ville der have åbenbaret sig en velvoksen varde af alt, hvad en stue kunne rumme af rod. Selvom vi selv havde forvoldt rodet, fik vi ros for vores snarrådighed).

Vi får telefon (*og det på selve juleaftensdag. Apparatet var musegråt og super moderne. Besse vænnede sig aldrig rigtig til at tale i telefon. Han stod bøjet ned over apparatet og talte med meget høj, nærmest råbende stemme, som for at være sikker på, at han kunne høres over de lange afstande, specielt når han talte med familien i Esbjerg).*

1969

Det første menneske på månen. (*Jeg husker tydeligt, at mor stod og så drømmende ud af vinduet, kiggende op på månen og sagde: »Tænk… at der er mennesker deroppe. Det er ikke til at forstå.« Mor havde en onkel, der var omvendt til missionen, og han havde erklæret at: på månen kommer der aldrig mennesker, det stod i bibelen, så det var helt sikkert. Han fik også en kommentar med på vejen).*

1970

Børnene hjemme fra skole på grund af knog (snefygning). Vi får lavet badeværelse. Begynder at arbejde på De gamles Hjem i Staby. Køerne sættes ud.

1971

Trillingsgaard åbner sin nye butik.

1973

Vi får bil (*en brugt, orange VW 1600, købt hos A.V. Veigaard i Ringkøbing).*
Lærer Kaae dør (*Mors gamle skolelærer).*

1975

Stråtag af resten af laden.

1978

Besse på Ulfborg Plejehjem. 18 års valgret vedtaget. TV i farver første gang (*der var tale om TV-avisen*).

1979

Sven starter med at arbejde i Husby Planteskole (*grisene sættes ud*).

1985

Nyt vaskehus (*bryggerset blev altid kaldt vaskehuset*). Nyt bestyrerpar på De gamles Hjem (*Inger Bodil og Karl Brågaard*). Lærer Pedersen dør (*førstelærer ved Staby Ndr. Skole og senere Staby Centralskole*). Åben Have hos os. *(Min mors store passion og altoverskyggende hobby var haven, som hun skabte helt fra bunden. Hun plejede at sige, at der kun var brændenælder og nogle store elme- og ahorntræer mod vest, da hun begyndte på haven.)*

1986

Statsisbryderne sættes ind (*den 15. februar*). 50 års jubilæumsfest på De gamles Hjem.

1987

Isbryderne sættes ind (*den 12. januar og igen i marts*). Tidsbestilling hos lægen første gang (*så var det slut med at sidde en hel formiddag og vente ved de åbne formiddagskonsultationer*). Jeppe Bennedsgaard dør. Mette og Bent gift.

Lærketræet saves ned. (*Lærketræet var noget helt specielt: Gammel og mægtig, en voksen mand kunne ikke favne omkring dets stamme. Men den havde også gode vækstbetingelser; den stod med rødderne i møddingen. Barken var tyk og sprækket, lag på lag, som et panser. Dens alder kan der kun gisnes om, men nabomanden Jeppe Bennedsgaard, som var født i 1907, havde leget i det som barn, og han syntes også, det var stort dengang. Træet blev ofte beundret, og vi omtalte det næsten med andagt i stemmen. En septemberkuling fik træet til at lægge sig udramatisk om på siden, mæt af dage som en gammel kone. Det var næsten som at miste en god ven, man havde kendt altid).*

Kilder:
Staby Sogn, Alfred Kaae
Vort Sogns historie i hundred år
Svensholm Teglværk, Rudolf Uhre i
Egnshistorisk Studiecenters Årsskrift 1996
Else Sørensens dagbøger 1961-2005
Familiearkivet
Wikipedia
Mary Led Hansen
Anna og Laurids Simonsen
Naturhistorisk Museum i Århus

Personerne:
Hans Anton Sørensen (Besse).
f. 1892 – d. 1982
Sven Erik Sørensen, f. 1927 – d. 2007
Else Sørensen, f. Madsen i 1930 – d. 2005
Bent Sørensen, f. 1960
Birgith Sørensen, f. 1958

Det gamle lærketræ knejser i den nyanlagte have.

Danmarks mindste pengeinstitut

af Jonathan Lykke-Olesen, Aarhus

»Vi skal jo ikke være her for vores egen skyld. Vi skal være her, fordi der er nogen, som har glæde af os«.

Ulfborg Sparekasse.
Stiftet: 1869
Kunder: cirka 450
Egenkapital: 6,8 millioner kroner
Balance: 23 millioner kroner
Speciale: Indlån
Ansatte:
0,7 fuldtidsstillinger fordelt på to ansatte
Bestyrelse: 7 personer
Repræsentantskab: 27 personer

Artiklen har været bragt i Magasinet Finans nr. 6, 2009.

Jens Ebbensgaard er fulgt i sin farfars og fars fodspor som direktør i Ulfborg Sparekasse, der med 0,7 fuldtidsmedarbejder er Danmarks mindste pengeinstitut.

På gruspladsen ved den gamle vognmandsforretning på hjørnet af Vembvej og Ulfborg Kirkebyvej bremser en knallert. En mand i termodragt og træsko står af og går ind i et rødt murstenshus.

»Jeg vil gerne oprette en sparekassebog til en konfirmand. Den skal være på 444 kroner og 44 øre, så har I tjent seks øre,« griner manden.

Jens Ebbensgaard går straks i gang med at udfylde en tom blå sparekassebog. På skranken står en metaldåse med farvede bolsjer til børn. Et skilt på væggen med udskiftelige plasticbogstaver angiver renten. Indlånsrenten er denne dag 3,5 procent. Manden med termodragten betaler den nyoprettede sparekassebog med en femhundredkroneseddel.

»Resten skal ind på min bankbog, og de sidste seks øre tjener du,« siger han igen.

Det er ikke meget, der går til spilde i det vestjyske. Bortset fra adressen har ikke meget forandret sig i Ulfborg Sparekasse, siden den blev stiftet en majdag for 140 år siden.

»Det er en nøjsom og en mager egn. Det er en del af kulturen at passe på pengene. Her er ingen, der har brug for at være statussymboler. Herovre er princippet, at en månedsløn skal slå til i en måned,« fortæller Jens Ebbensgaard.

Jens Ebbensgaard er familiens tredje generation af sparekassedirektører i Ulfborg Sparekasse. Han kender hovedparten af sparekassens 450 kunder. De fleste har været kunder der hele deres liv. Der er tradition for, at børn i Ulfborg får en sparekassebog af deres bedsteforældre i dåbsgave. På den måde holdes fødekæden i gang.

Danmarks mindste pengeinstitut

Ulfborg Sparekasse er langtfra glasfacader og bonede gulve. Den er det mindste medlem af Lokale Pengeinstitutter og kan derfor med

»Lauritsminde«, Ulfborg Kirkebyvej 16. Bygget af Sparekassens formand og kasserer Laurits Thomsen i 1882. Der havde Sparekassen lokaler indtil den omkring 2000 flyttede til den nuværende adresse Vembvej 8.

rette kaldes Danmarks mindste pengeinstitut. Der gik 100 år fra grundlæggelsen i 1869, før sparekassen nåede en egenkapital på 1 million kroner, så der er på ingen måde tale om big business, men det har heller aldrig været meningen. Det er en indskydersparekasse for de lokale, hvor idégrundlaget er det samme som ved grundlæggelsen. Der er ingen fremmed kapital, og der skal i princippet ikke være anden profit end til indskyderne.

»Vi skal ikke tjene til nogen aktionærer. Det eneste, vi skal, er at give noget fra gavefonden til velgørende formål,« siger Jens Ebbensgaard.

Senest donerede Ulfborg Sparekasse en halv million til det lokale forsamlingshus. Et imponerende beløb, set i lyset af at egenkapitalen i 2008 var på 6,8 millioner kroner.

Sparekassen har ikke tabt penge i årevis, men under finanskrisen er fondsbeholdningen skrumpet ind. Kunderne har kunnet mærke det på renterne, men her er ingen sure miner at spore, og Jens frygter heller ikke for fremtiden.

»Jeg bryder mig ikke om ordet »krise«. For mig er der ikke krise, der er vækstpause. Hver generation skal lige lære, at der er nogle ting, man skal huske. De gamles erfaringer kan folk ikke lære af. Hver generation skal gøre sine erfaringer,« siger han.

Ingen rådgivning

Selvom Ulfborg Sparekasse primært er en indskydersparekasse, kan det godt lade sig gøre at få et lån. Men vil man rådføre sig med sin bankmand, må man gå et andet sted hen. »Vi går ikke ind i nogen form for rådgivning, det holder vi os helt fri af. Vi spørger folk, hvad vi skal gøre og forklarer dem, at det ikke er rådgivning, de får. Det er de gamle sparekassedyder,« siger Jens.

Langt de fleste udlån, sparekassen giver, er blankolån, og det kan kun lade sig gøre i kraft af Jens' og sparekassens dybdegående lokalkendskab. Jens kender ganske enkelt kunderne, og det kan give kunderne visse fordele.

»Jeg har da mødt kunder i Brugsen, som stod og manglede 1.000 kroner, og sagt: Dem kan du da lige låne af mig. Så kan vi ordne det næste gang, jeg har åbent,« siger Jens.

Men Jens går ikke og sludrer om kundernes økonomi. Han ved, hvad faren ved et snævert lokalsamfund kan være.

»Bestyrelseslokalet er hermetisk tæt, for hvis der bare en gang smutter oplysninger ud, så ryger hele tilliden, og så vil folk ikke komme her mere. Der skal være 100 procent garanti for, at diskretionen og professionalismen er der i forhold til folks penge. Her går jeg ikke på akkord.«

Flere kasketter

Jens Ebbensgaard startede som direktør for Ulfborg Sparekasse i 1993. Men inden da havde han haft en lang karriere med flere forskellige job og poster. Netop som Jens færdiggjorde sin adgangseksamen til højere læreanstalter (studentereksamen, red.), var Cubakrisen på sit højeste. Jens tog aktivt stilling.

»Det var virkelig Den Kolde Krig, og enten var man for eller imod. Jeg meldte mig

frivilligt til forsvaret og begyndte i Jyske Dragonregiment 1. juli 1963,« siger han.

Som ung løjtnant gjorde Jens tjeneste på både Cypern i 1965 og på Sinai og i Gaza i 1966. Sidenhen tog han alle reserveofficersuddannelser helt op til generalstabskurset. Når snakken falder på tiden i Jyske Dragonregiment, bliver Jens entusiastisk.

»Det var skønt at være i forsvaret,« siger han og fortsætter efter en pause: »Og der burde jeg nok være blevet.«

Jens var fast tjenestegørende, indtil hans far i 1973 ringer og spørger, om det er nu, han skal overtage fødegården. Det var i virkeligheden ikke rigtig et spørgsmål.

Efter militærtiden blev rifler og uniformer afløst af svin og planteavl. Fra et liv som soldat gik Jens over og blev landmand og gårdejer på slægtsgården Ebbensgaard. Det blev af familien betragtet som en selvfølge, at han skulle fortsætte den mellemstore svineproduktion med de tilhørende marker.

»Dybest set har jeg aldrig været bonde, kun af indstilling. Jeg har haft så mange andre gøremål og lyster,« siger Jens.

Men der er ingen bitterhed at spore i Jens' stemme, når han taler om det, for han har nydt de friheder, jobbet som landmand har givet.

»Der er jo intet job, der giver større frihed. I et 8-16-job havde jeg aldrig kunnet foretage mig alle de ting, jeg har gjort. Arbejdet skulle gøres, men jeg bestemte selv hvornår.«

Jens solgte gården i 1999. Nogle år forinden var hans kone død af kræft, og da ingen af deres to døtre, Lise eller Trine, ønskede at overtage gården, solgte han den uden det store vemod.

Sideløbende med landbruget har Jens blandt andet passet et job som informationsmedarbejder i EU-Kommissionen og flere poster i Holstebro Kommune. Det politiske har altid fyldt og fylder stadig godt op i kalenderen hos Jens. I dag sidder han i kommunalbestyrelsen for Venstre i Holstebro Kommune, hvor han er formand for arbejdsmarkedsudvalget og medlem af økonomiudvalget. Man får ikke fornemmelsen af, at Jens ønsker at skabe politiske revolutioner, men det er tydeligt, at det ligger dybt i ham at gøre noget for andre mennesker og især for de lokale.

»Det er den folkelige del af det, der driver mig. Ikke den folkelige del med bajere, men det er hele grundholdningen omkring, at vi eksisterer sammen og skal yde hinanden gensidig respekt,« siger han.

Gensidigt socialt ansvar

Den samme tankegang dannede også grundlaget for tilblivelsen af Ulfborg Sparekasse. I årene efter krigen i 1864 begyndte folkeoplysningen at vinde indpas. Højskoler skød op, og selvbevidstheden i bondesamfundene bliver større. Samfundet omkring Ulfborg var dynamisk og især drevet af Grundtvigs tanker. Danmarks første folkebogssamling, datidens bibliotek, blev startet i Ulfborg. Hidtil havde småsparerne ikke haft noget sted at gå hen med deres penge, men i 1870, et år efter stiftelsen, bliver de første 1.031 rigsdaler sat ind i Ulfborg Sparekasse. Følelsen af at have ansvar for lokalbefolkningen er ikke kun gået én vej. Indskyderne i Ulfborg Sparekasse har også taget hensyn til sparekassen, når der har været brug for det.

»Sidst i trediverne var der en del snak blandt folk om, hvorvidt man kunne være bekendt at gå ned og sætte penge ind. Pengene var jo ikke noget værd dengang, så på den måde har der været et gensidigt socialt ansvar,« fortæller Jens.

Lodrette persienner sikrer, at Jens og sparekassens eneste anden ansatte, Anne Grethe, kan se, hvad der står på computerskærmene foran dem. Det er ikke fladskærme, de stirrer ind i, og backuppen klares med disketter, for her er hverken USB eller internet. Det passer Jens fint, for så er der ingen, der kan hacke sig ind. I det hele taget passer det ham fint, at sparekassen får lov til at leve sit eget rolige liv. Det forestående 140-års-jubilæum skal ikke fejres hverken med hornmusik eller billige lån.

»Det er nævnt i protokollen, at vi har 140-års-jubilæum. Vi gjorde meget ud af det, da vi rundede 125. Der fik vi taget et billede at bestyrelsen og spiste med kniv og gaffel,« siger Jens og smiler.

Ingen volumensyge

I en lang årrække har den danske finanssektor været præget af økonomisk vækst, og væksten er da heller ikke gået Ulfborg Sparekasse forbi. Men en tårnhøj egenkapital har aldrig været et mål i sig selv. Sparekassen har i modsætning til andre aldrig fået volumensyge, som Jens kalder det. Med 0,7 fuldtidsstillinger bliver administrationsomkostningerne holdt på et absolut minimum.

»Når vi ikke har større volumen, kan vi lige så godt bogføre i hånden. Sikkerheden er mindst lige så stor,« siger Jens.

Protokollen er skrevet med sirlig håndskrift, og det vil den også fremover være. Fondsstyring og revisionsrapporter er outsourcet, og clearing med PBS klares gennem Landbobanken.

»Vi er afhængige er en masse forskellige virksomheder, men det er jo også derfor, vi er så livskraftige og kan leve så uhyre billigt, når vi skal,« siger Jens.

Man kunne tro, at Ulfborg Sparekasse grundet den sparsommelige levevis er firkantet og ufleksibel. Der er ingen dankortautomat, der er kun åbent tirsdag og fredag fra 14-16, og der er ingen netbank. Men til gengæld bedriver Jens sin helt egen form for fleksibilitet.

»Hvis et ungt par skal have et lån, og det ikke lige passer med vores åbningstider, så tager jeg bare papirerne med og kører forbi i weekenden. Folk kan sådan set ringe hjem til mig, når de vil. Bare det ikke er alt for tidligt om morgenen, for der er jeg altså ikke god,« siger han.

Nej til fusion

Den store fusionsbølge skyllede i firserne ind over de danske banker og sparekasser. Mange mindre vestjyske pengeinstitutter blev i perioden opkøbt eller fusioneret med større nationale banker. Også Ulfborg Sparekasse var i andre bankers søgelys og fik flere tilbud om at fusionere, men svaret var hver gang nej. Jens forklarer hvorfor:

»Man ønskede fortsat at være her og kunne se, at hvis sparekassen lukkede, ville opbakningen til det lokale kulturelle liv også forsvinde. Og det er i virkeligheden vores eksistensberettigelse. Så længe vi kan hjælpe de lokale foreninger og forsamlingshuset, så er der en berettigelse for os. Vi skal jo ikke være her for vores egen skyld. Vi skal være her, fordi der er nogen, som har glæde af os.« Jens har i sin tid som sparekassedirektør ikke fået konkrete tilbud om fusion, men i hans fars tid tilbød flere banker favorable fratrædelsesordninger, hvis man ønskede at lade sig overtage. Men lokalliv vejede tungere end løn.

Tredje generation

Jens' bedstefar, som sad i direktionen i sparekassen fra 1926-1965, gik aldrig på pension.

»Han boede i sparekassen. En dag, han skulle holde åbent, havde han lige været oppe at hente nogle penge. Inden han åbnede, ville han lige hvile sig lidt, men han glemte at stå op igen. Han døde i sparekassen, og han var 85 år.«

Jens' far har også været direktør i sparekassen, men stoppede »allerede« som 80-årig.

Jens har nået den alder, hvor de fleste vælger at sige farvel og tak og trække sig tilbage. Men med sine 65 år føler han på ingen måde, han er klar til at blive pensionist.

»Hvad skulle jeg ellers lave? Selvfølgelig fortsætter jeg med at arbejde. Jeg kan slet ikke forestille mig ikke at skulle have noget at tage mig til,« siger sparekassedirektøren.

I dag bor Jens sammen med Eva, som har været 40 år i Vestjysk Bank. Sammen spiller de golf og bridge og tager ud at rejse. I den nuværende ansættelseskontrakt står, at direktøren kan fortsætte, indtil han runder 75 år.

Fange i Neuengamme

af Stefan Kjerkegaard, Aarhus

– efter interview med Mogens Henrik Nielsen den 20. juni 2007

Mogens Henrik Nielsen. Født 31/3 1927. Deporteret til Neuengamme den 29/11 1944. Befriet den 9/4 1945. Bor i dag i Roskilde.

Vi var seks kammerater i en vestjysk stationsby, Ulfborg, og vi var i alderen 16 til 18 år. Vi havde været med i begyndende modstandsarbejde med fordeling af illegale blade og bøger. Min far var førstelærer ved den kommunale skole i Ulfborg og meget politisk interesseret. Han blev medlem af partiet Dansk Samling i 1930'erne og var blevet folketingskandidat og stillede op til folketingsvalget i 1943. Da Dansk Samling og kommunisterne var de eneste to partier, hvor partiet gik helt ind i modstandsarbejdet, var min far tidligt kommet med i det, så der var ikke noget mærkeligt i, at jeg også var med.

Vi gik i en privat realskole og var færdige som cirka 16-årige. Der var fem af os, der gerne ville i gymnasiet. Det var ret besværligt på det tidspunkt, der var ikke gymnasier i hverken Ringkøbing eller Holstebro dengang. Det nærmeste var Struer og Tarm, og med tog kunne man ikke nå at komme frem og tilbage samme dag. Hvis man skulle i gymnasium dengang, så skulle man et sted hen, hvor der var kostafdeling. Det blev til, at to kom til Rungsted Statsskole og to kom til Tarm, og jeg kom til Sorø Akademi, hvor vi blev kostelever. Det var i 1943. På det tidspunkt fulgte jeg ikke så meget med i, hvad min far var kommet med i. Han kom med i modtagelse af og fordeling af våben og sprængstoffer, og han var med til at udvælge og finde en modtageplads. Der var plads nok i Vestjylland, plantage og hede.

I sommeren 1944 blev min far arresteret sammen med alle Dansk Samlings folketingskandidater. De blev taget den 15. juni. Han kom til Horserød. Vi seks kammerater mødtes i sommerferien, da vi var kommet hjem fra skolerne, og vi snakkede selvfølgelig meget om krigen og modstandsbevægelsen. Invasionen var lige begyndt den 6. juni, og vi talte om, hvad vi kunne gøre, for vi syntes, at vi også burde gøre et eller andet, gøre noget mere end bare at dele illegale blade ud. Vi

Mit konfirmationsbillede med mine forældre, Viggo og Esther Nielsen og min søster Karen Margrethe.

vidste, at masser af unge på vores alder var med i krigen rundt omkring i verden.

Nu var det sådan på det tidspunkt, at tyskerne var i gang med at bygge det, de kaldte Vestvolden fra det nordligste Norge og ned til grænsen mellem Frankrig og Spanien, og også i Vestjylland. I Danmark var det jo danske arbejdere, der arbejdede med det, og de skulle bruge materialer til de betonbunkers, som stadigvæk ligger der. Skolen i Ulfborg lå på byens gamle markedsplads, en meget stor plads. Tyskerne kom ikke til Ulfborg den 9. april, men ugen efter, og de slog sig ned med et kompagni soldater og beslaglagde skolens gymnastiksal. De byggede en kaserne ved siden af markedspladsen. Man havde brug for en garage og for værksteder til de lastbiler, som blev brugt ved bygningen af Vestvolden. Lastbilerne var i mere eller mindre dårlig stand, for man kunne ikke få nye under krigen, og det var svært med reservedele. Så fandt vi ud af, da vi snakkede, at det måske var en opgave, hvis vi kunne ødelægge værkstedet og garageanlægget. Om natten fik vi sat ild til det, og det brændte ned. Tilsyneladende vidste ingen noget om, hvordan det var sket, og hvem der havde gjort det, og vi tog af sted til vores skoler en uges tid efter. Jeg kom til Sorø og begyndte igen i gymnasiet. Jeg gik i 2.g dengang. Så ringede en af mine kammerater til mig sidst på eftermiddagen, ved aftensmaden, han stod ude på stationen i Sorø og ville gerne tale med mig. Jeg cyklede ud til ham, og han sagde: »Gestapo går rundt i Ulfborg og spørger for at finde ud af, hvem der har gjort det,« og han var bange for, at de var ved at finde ud af, at det var os. Vi blev enige om, at jeg skulle cykle tilbage til skolen, og han skulle tage toget videre til København og så til Rungsted for at informere de to andre, som gik der. Gunnar gik i Tarm på det tidspunkt. Han gik med udenfor på stationen. Toget var forsinket, som de jo også var dengang, og to tyskere kom hen til os med pistoler i hånden og sagde, at vi skulle følge med. Vi måtte følge med ind til Sorø, til kasernen, og der var vi i forhør hele natten. Vi holdt fast på, at vi ikke kendte noget til branden.

Næste dag blev jeg under bevogtning ført med toget til Holstebro, som var den nærmeste større by. Til Holstebro kom et par Gestapofolk fra Århus, og de genoptog forhøret, og vi fik nogle klø. Efterhånden var der gået et par dage – man sagde, at hvis nogen blev arresteret og kom i forhør, så kunne de holde mund et par døgn, og deres kammerater ville have mulighed for at komme væk. Så måtte vi fortælle, at det var os, der havde gjort det. De hentede to af vores mødre, min mor og Thorkilds mor. Vi var genboer i Ulfborg, og uheldigvis skulle de

Tyskernes barakker i Ulfborg. De lå på den gamle markedsplads ved Ulfborg skole.

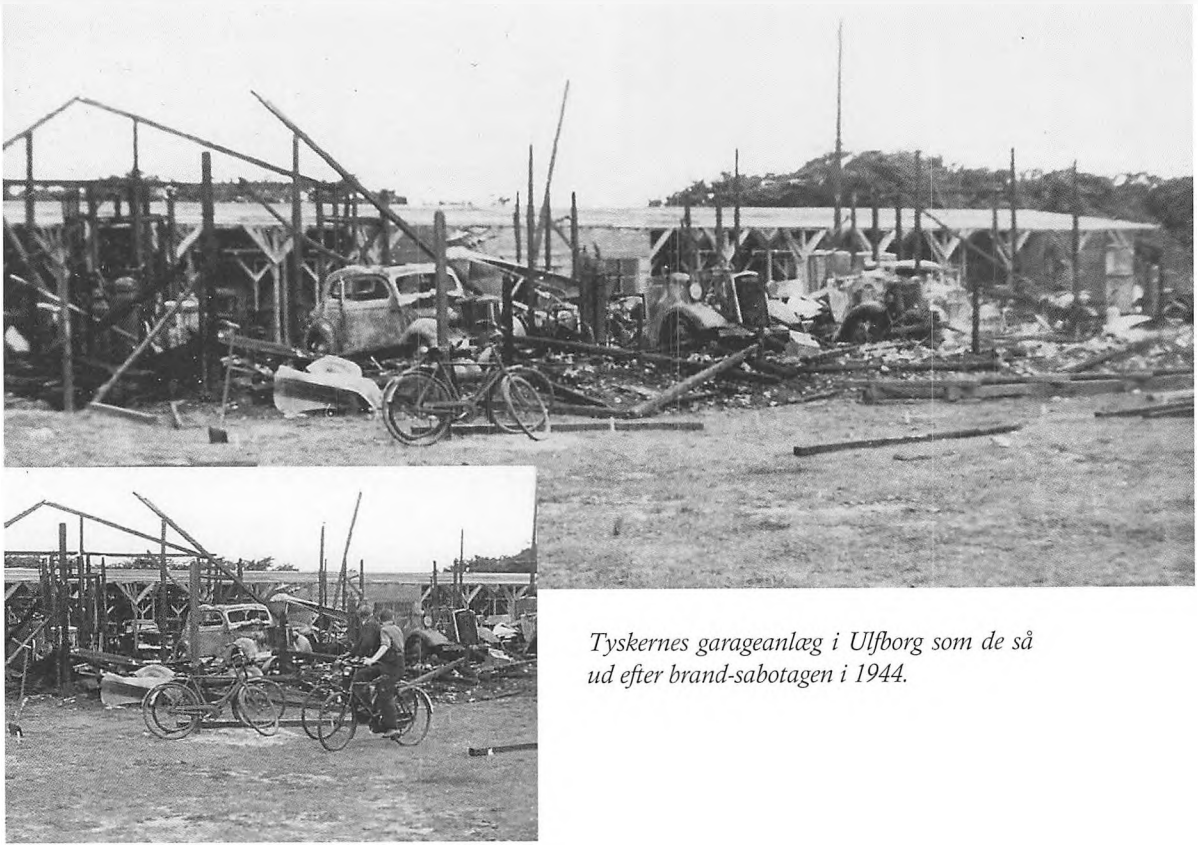

Tyskernes garageanlæg i Ulfborg som de så ud efter brand-sabotagen i 1944.

forhøres, og de kunne sige, at det kendte de absolut ikke noget til. Men de fandt illegalt materiale hos min mor, som hun havde fået samme dag, noget hun skulle sende videre til en gruppe, der havde en radiosender ude i Vedersø, det de kaldte en Heureka-sender, et navigationshjælpemiddel for allierede fly ved indflyvning over Vestjylland. Min mor beholdt de, men Thorkilds mor kunne tage hjem. Vi blev ført til arresten i Århus. Det var i sidste halvdel af august 1944. Jeg var yderligere i forhør oppe på universitetet, i kollegierne, som Gestapo havde. En dag fik jeg at vide, at nu skulle jeg med på en transport til Frøslev. Frøslev var lige blevet åbnet den 13. august, og man havde overført alle fangerne fra Horserød til Frøslev. De blev sejlet fra Helsingør nord om Sjælland og ned igennem Storebælt og ned til Flensborg, og derfra kørt i busser ud til Frøslev.

Frøslev var bygget på opfordring fra den danske regering eller fra embedsmændene, fordi der havde været deportationer til de tyske lejre allerede. Der havde været enkelte personer, men de store deportationer var jøderne i 1943 til Theresienstadt og kommunisterne, som kom ned samtidig til Stutthof. Man havde arbejdet meget på at få dem tilbage til Danmark. Så var det, at man tilbød at lave en lejr i Danmark, så de kunne komme tilbage og blive der. Man havde fået så meget at vide efterhånden om forholdene i lejrene, blandt andet om den manglende mad. Derfor ville det betyde meget at få dem hjem. Man lavede en aftale med tyskerne om, at den danske administration skulle bygge Frøslev. Tyskerne bestemte, at den skulle ligge ved grænsen, og den skulle have plads til 1.200 fanger. Til den lejr kom de 800 fanger fra Horserød, deriblandt min far. Vi kom med tog fra Århus en uge eller to efter, at Frøslev var sat i gang. Vi blev sat af på Fårhus Station, som ligger lige i nærheden.

Da jeg blev arresteret, havde jeg skoleuniform på. Dengang havde Sorø Akademis

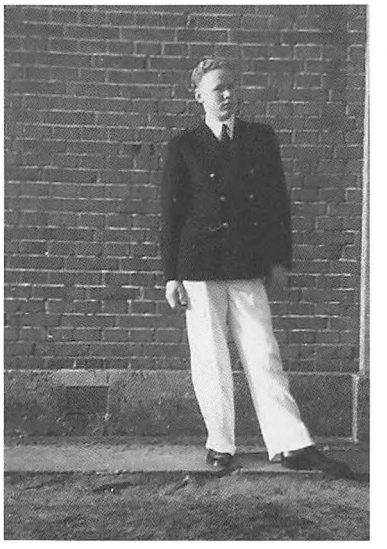

På ferie fra Sorø Akademi i skoleuniform.

elever uniformer på, det var en drengeskole. Sommeruniformen var hvide bukser og sort jakke og hvid skjorte og sort slips. Det havde jeg haft på i en 14-dages tid, og hverken de hvide bukser eller skjorten var særlig hvide mere. Men jeg var let genkendelig. Da vi kom ind på appelpladsen i Frøslev, stod vi cirka 30 mand. Det var almindeligt, når der kom en ny transport, at de andre stimlede sammen for at se, om der var bekendte med eller nogle af deres kammerater. Og pludselig kom min far hen til mig og sagde: »Er du her?«

»Ja,« sagde jeg, »det er jeg, og mor sidder i Århus.«

Jeg havde en rar søster, der var et par år yngre end mig. Hun var efterladt alene i Ulfborg, da min mor blev taget, og der kom noget familie og tog hende med til Odense, og der var hun resten af krigen. Men vi blev samlet, vi seks kammerater. De andre var også blevet arresteret. At vi havde udholdt forhøret et par dage, kunne have reddet de andre, men min rektor i Sorø mente åbenbart ikke, det var nødvendigt, at han lynhurtigt satte sig i forbindelse med min mor, han kunne bare skrive et brev om det. Derfor var der ingen, der vidste noget, før Gestapo kom efter dem i Tarm, i Rungsted og i

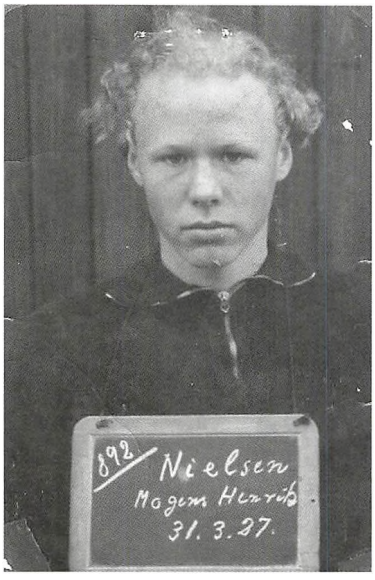

Fotograferet af tyskerne i Frøslev.

Ulfborg. Det ville jo kunne have reddet dem. Så vi mødtes nede i Frøslev, og det varede ikke længe, før jeg kom ind på den stue, hvor min far var. Da de kom fra Horserød, havde de kunnet fordele sig efter, hvordan de kendte hinanden, og den stue, hvor min far var på, kaldte de Dansk Samlings stue. I den samme barak var der f.eks. Skipperstuen med nogle lodser oppe fra Helsingør, og kommunisterne var samlet i en anden barak. Min mor kom i kvindebarakken, som var adskilt fra resten af lejren med pigtråd. Men man kunne mødes ved pigtrådshegnet. Min far gik over morgen og aften og snakkede med min mor.

Det var meningen, at danske fanger, der var i Tyskland, skulle komme tilbage, og at man ikke skulle deportere nogen fra Danmark til Tyskland. Det var hensigten med Frøslev, men ikke tyskernes hensigt. Allerede en måned efter lejrens oprettelse, den 15. september, afgik der en transport på 200 til Tyskland. Man fik ikke at vide, hvor de skulle hen. Tyskerne sagde selv, at det vidste de ikke, men hvor rigtigt det var, ved man ikke. I hvert fald fik vi ikke noget at vide. De blev kaldt op tidligt om morgenen, og deres navne blev råbt op. De fik en madpakke og blev sendt af sted med lastbiler over grænsen til et tog ved Harrislee station. Den 15. september kom de af sted. Nogle dage efter blev politiet taget, den 19. september. De blev sejlet fra København til Tyskland, men fra Fyn og Jylland kom de i busser via Frøslev. De var i Frøslev et par dage måske, og så blev de sendt videre. Gendarmerne var blevet taget ved samme lejlighed og kom også af sted sydpå. Sådan var der flere transporter i efteråret 1944.

For en 17-årig var der en forfærdelig masse nyt ved at være sådan et sted. Man lærte mange mennesker at kende. Man talte ikke om, hvad man havde lavet i modstandsbevægelsen dengang. Men på den stue, hvor jeg var, var vi 16 på det tidspunkt. Der var en læge, en

Udsigt over Frøslev fra det store centrale vagttårn. 2003.

Stue i Frøslev med Mogens Henrik Nielsens kuffert på skabet. 2003. Kufferten kom tilbage fra Neuengamme med bl.a. Mogens Henrik Nielsens ur.

tandlæge, en folketingspolitiker, og der var en forretningsmand, én der var typograf og min far, som var lærer, og så var der et par universitetsstuderende og et par gymnasieelever. Det var et ret bredt udsnit af befolkningen. Der var livlig snak om alt muligt, om vores tilværelse hidtil. Om aftenen blev der holdt foredrag. Der var mange, der havde meget at fortælle, og jeg kan huske et foredrag ved en doktor Tramsen. Han var med i en kommission, som tyskerne oprettede for at undersøge sagen om de 4.000 polske officerer, man fandt i Katyn, som var blevet skudt. Tyskerne sagde, det var russerne, der havde gjort det, men vi troede selvfølgelig alle sammen, at det var tyskerne selv. De samlede læger og retsmedicinere fra hele Europa, som skulle undersøge det. Det fortalte Tramsen om. Man kunne ikke sige med bestemthed, hvem der havde skudt dem. Nu er det kommet frem, efter Sovjetunionens sammenbrud, at det var russerne, der havde skudt dem.

Arbejdet i Frøslev var sådan set meget let og ikke særligt belastende. Lejren var nyindrettet, og mange ting skulle bringes i orden. Der var jordarbejde og planeringsarbejde med tipvogne. Det gjaldt om at have et eller andet at sige: »Det laver jeg«, sådan at man ikke skulle blive taget i at drive den af. Der blev lavet forskellige hold. Et af de berømte var Møllers smørehold. De blev altid truffet med en smørekande i hånden. De havde smurt hjulene på tipvognene. Sådan var der nogle sjove ting. Men en dag kom der om morgenen en stribe busser, og vi blev kaldt ud på appelpladsen alle sammen og sorteret. De ældste skulle ikke med, og de, der havde et nødvendigt arbejde, f.eks. køkkenholdet, skulle heller ikke med. Vi blev sendt i busser over grænsen ned til Ladelund, hvor vi skulle grave pansergrave. Vi fik udleveret en skovl hver og blev inddelt i hold, og så fik vi tildelt et stykke på ca. ti meter jord til hvert hold. Det var sumpet markjord, det var vådt, og det var

klægt, så spaderne, skovlene, de knækkede for et godt ord. Vi gjorde, hvad vi kunne, for at de skulle knække, så den stædige smed havde travlt med at reparere. Om eftermiddagen blev vi kørt tilbage til Frøslev. Det gentog sig næste dag, men jeg tror ikke, at det varede mere end en uges tid. Hvorfor det holdt op, ved jeg ikke. Fra fangernes side protesterede man og sagde, at vi som fanger ikke måtte lave sådan noget arbejde, for det vedrørte krigen og militæret, men jeg tror ikke, at tyskerne tog det så tungt. Det var nok nærmere det, at der gik et helt vagtmandskab til det, og i efteråret 1944 var sandsynligheden for en ny invasion ikke så stor, så det kan godt have været medvirkende til, at man stoppede det.

Men der var en anden ting, som de fandt ud af. På det tidspunkt var tyskerne meget generede af jernbanesabotage, og det var specielt på banen fra Padborg op igennem Jylland til Ålborg og Frederikshavn. Al trafikken til Norge kom den vej med krigsmaterialer, med tropper, og det sinkede dem. Siden er der kommet en doktordisputats, som kunne fortælle, at det kun stoppede jernbanetrafikken nogle ganske få dage, men det var nok til, at det var generende for tyskerne. Derudover skulle de bruge en masse vagtmandskab. Jeg har lige læst en bog, der siger, at tyskerne brugte 80.000 soldater i hele Danmark til vagtmandskab ved banerne for at stoppe jernbanesabotagen. Men så fik de den idé, at hvis de brugte danske fanger som gidsler og anbragte dem i en vogn lige efter lokomotivet i et militært tog, så ville man måske ikke sabotere toget. En dag hen under aften blev jeg kaldt ud. Vi var et af de første hold. Vi fik et tæppe og en madpakke og blev kørt ind til Padborg. Der holdt et tog, og lige efter lokomotivet var der en godsvogn. Vi var seks-otte fanger, der blev sat op sammen med omkring fire tyske soldater. Og så kunne vi ellers tage plads på gulvet i godsvognen, og toget startede og kørte nordpå. Der gik et døgns tid, så var vi nået til Ålborg. Der var selvfølgelig mange stop undervejs, og vi fik lov til lige at komme ud og træde af på naturens vegne. Da vi kom til Ålborg, blev godsvognen sat efter et andet tog, og vi kunne blive kørt tilbage. Jeg kan huske – jeg tror, at jeg har været den yngste i vognen – at jeg havde et godt sovehjerte, så jeg kunne ligge på gulvet og sove. De andre sov ikke meget. Men vi kom tilbage til Frøslev, og der havde man foretaget en organisering, sådan at der var kommet mange hold af sted, og vi blev flyttet over i en særlig barak, hvor vi kunne bo. Vi skulle ikke arbejde i Frøslev. Når vi var der, kunne vi bare gå og vente på, at vi skulle af sted igen. Efter et par dage kunne vi tage af sted på en ny tur, men blev kørt til Århus. Der blev vi samlet og sat i en arrest på Høegh-Guldbergs Gades kaserne. Så plukkede de tre-fire mand ud, når de skulle bruge nogen. De havde fået fat i gamle DSB-passagervogne. Det var 3. klasses vogne med træsæder, og de var sådan set udmærkede. Der var også vagtmandskab i togene, og så sad vi i dem og kørte frem og tilbage, indtil vi blev skiftet ud med andre. Det varede ikke længe, nogle få uger tror jeg, så stoppede det. Formentlig var jernbanesabotagen stoppet for en stund.

Maden var et kapitel for sig. I Frøslev var maden rigelig. I dag kan man i Frøslev, på museet i det store tårn, se indkøbslister over, hvad de skulle bruge, og det var en rigelig og sund mad, vi fik. Morgenmad, te, kaffe, rugbrød og franskbrød. Te og kaffe var selvfølgelig erstatning. To retter mad til middag og også rigelig aftensmad. Vi fik måske bedre mad, end mange danskere ellers fik.

Vi kunne skrive og få breve fra vores familie, og de sendte tobak og cigaretter. Nu var det ikke det store problem for mig, jeg røg ikke, men for mange var det et problem. Mange havde også bøger, og de gik selvfølgelig på omgang. Det svære ved Frøslev var transporterne. Man vidste aldrig, hvornår der kom en ny transport, de kom fuldstændig uforberedt.

Mogens Henrik Nielsen ved mindestenen i Frøslev for de fanger, der blev deporteret til Tyskland, men ikke kom hjem. 2003.

En dag kom turen til os seks kammerater. Det var fem af os, der kom af sted. Det var den 30. november 1944. Vi blev vækket om morgenen ved halv fem-femtiden og fik besked på at stille op ude i den lange gang. Barakkerne i Frøslev var bygget i stjerneform omkring et stort, centralt vagttårn. Lejren var omgivet af pigtråd og en fem-seks vagttårne, tror jeg. Hver barak havde en midtergang, og der var stuer ind til begge sider, og toilet og vaskerum i den ene ende. Men i den lange gang skulle vi stille op, to rækker, og der kom en tysk officer ind med en lang liste i hånden og begyndte at læse navne op. Navnelisten var efter sigende udfærdiget i København og var kommet med fjernskriver om natten, og da de ikke vidste, hvor de enkelte fanger var, hvilken barak de boede i, måtte han gå fra barak til barak og læse samtlige navne op. Da han kommer til vores barak og begynder at læse op, hører jeg først det ene navn og så det andet på mine kammerater. Vi boede ikke i samme barak. Så var jeg klar over, at nu var det vores tur. Fem af vi seks skulle af sted den dag. Vi fik beskeden ligesom alle andre, at vi havde en halv time, eller hvor meget det nu var, til at samle et par småting sammen, toiletsager måske og undertøj, derefter skulle vi gøre os klar til at komme af sted. Jeg fik lov til som en særlig gunstbevisning at komme over til kvindebarakken for at tage afsked med min mor. Af en af hendes kammerater fik jeg en lille fiberkuffert, som jeg kunne have mine ting i, og en anden gav mig et uldtæppe. Vi fik en forsvarlig madpakke fra køkkenet. De var blevet kaldt op lige så tidligt og sat til at smøre madpakker. Vi var godt hundrede, der skulle af sted den dag. I lastbiler kørte vi over grænsen til Harrislee, den nærmeste lille by syd for grænsen, og der holdt det tog, vi skulle med: tre-fire godsvogne, som vi bliver sat op i. Det begynder at køre sydpå. Det gik ikke så stærkt, for der var mange stop. Vi skulle holde for alle andre tog og vige for dem på

stationerne, så vi kom først til Hamburg ud på aftenen. I godsvognene var der smalle huller, glughuller, så vi kunne se og følge med på turen derned. Jeg kan huske, at vi kom forbi en station, man kunne se, at den havde været bombet, for der lå ødelagte tog, og der var bygninger, der var ramt. Men vi kom til Hamburg om aftenen og holdt der om natten. Der var en ting, som jeg ikke selv kan huske så godt, men som mange snakkede om. Der var bombeangreb i Hamburg den nat, men ikke på banegården, hvor vi holdt. Næste morgen kører toget videre og ikke ret lang tid op ad formiddagen kommer vi igennem et fladt, trist landskab, og vi kan se, at vi nærmede os barakker og enkelte bygninger. Toget kører derind, i denne lejr, som det viste sig at være, og holder. Og så bliver dørene til godsvognene lukket op, og vi blev klar over, at nu var vi kommet til noget helt andet, end det vi var kommet fra.

Der var en enkelt ting, som gjorde et stærkt indtryk i Frøslev. Det var kort tid efter, at jeg var kommet. Min far og jeg gik aftentur sammen med mange andre langs med hegnet bag ved vores barak. Vi hørte pludselig et skud og vendte os om, sådan 15-20 meter fra os lå der en ung mand. Han var skudt af vagtposten fra det nærmeste vagttårn. Et par meter fra pigtråden var der en række lysmaster med lys, som kunne lyse op på pigtråden og området foran, og vi måtte ikke komme inden for de to meter, når vi gik der. Men det var han altså kommet, og vagten havde stået og holdt øje med ham, og så skød han uden varsel. Han døde på vejen til Sønderborg Sygehus. Det gjorde et stort indtryk på os. Jeg kan huske, at min far sagde, at jeg skulle gå over til kvindebarakken, så min mor kunne se mig, for hun skulle være klar over, at det ikke var mig.

Men nu kommer vi ned til den her lejr. Udenfor står en række SS'ere, bevæbnede og med hunde, schæferhunde og andre store hunde, der gøede, og de råbte og skreg: »Los! Schnell!«. Vi blev jaget ud og delt op fem og

Godsvogn ved »Bahnhof«. I en tilsvarende vogn blev Mogens Henrik Nielsen sammen med 116 andre fanger ført fra Frøslev til Neuengamme 30. november 1944.

fem, og gjort klar til, at vi skulle marchere ind i lejren. Noget af det der gjorde indtryk på os var, at lige ved siden af det sted, hvor vi kom af toget – tyskerne kaldte det Bahnhof, det var bare spor, der stoppede – var der et skobjerg. Sko, brugte sko og støvler i en dynge, to-tre meter høj, fire-fem meter bred, og måske 10-15 meter lang. Man tænkte uvilkårligt, hvem har haft de sko, hvor er de henne, alle de mennesker? Det var det første stærke indtryk. Men vi skulle ind i lejren. Sporet gik uden for den indre lejr. Lejren var inddelt i den indre lejr, hvor fangerne boede, og den ydre lejr med værksteder, teglværk og så videre. Vi gik derfra ned til lejrens indgang hen ad et lille stykke landevej og ind ad indgangen, og kom ind på appelpladsen og hen til en barak – dernede hed det Block – hvor man skulle modtages. Bag ved en lav disk stod andre fanger. Vi fik besked på, at vi skulle tage tøjet af, det skulle afleveres. Vi fik lov til at beholde vores fodtøj, det var ellers ikke normalt, men jeg har set siden, at det skyldtes, at de ikke havde noget andet at udlevere på det tidspunkt. Jeg kunne beholde et par gode skistøvler, ankelstøvler, men ellers ikke noget. Jeg skulle af med min

kuffert, med mit tæppe og de småting, jeg havde med. Det hele skulle afleveres. Til sidst stod jeg med resterne af min madpakke, som jeg havde fået, og den var ikke spændende mere. Jeg kiggede mig om efter et sted, jeg kunne smide den, en affaldsspand eller en kurv, men så kunne jeg se ham, der stod på den anden side og tog imod mine ting. Han stod og kiggede på madpakken, og jeg gjorde tegn til ham: »Vil du have den?« Han kastede sig over den. Jeg tænkte: »Nå, er det sådan det går til her, måske skulle jeg slet ikke have givet ham den?« Det var jo for sent.

Jeg var kommet af med tøjet, min madpakke, og jeg havde fået udleveret et par bukser og en jakke, og vel også en skjorte af en slags, og en frakke. Jeg kan huske den frakke med én knap i og en hue. Den var laset, og den lugtede. Med tøjet i hånden gik vi ind i den næste Block, hvor vi skulle have fjernet al hårvækst. Vi blev lagt på ryggen på en lav bænk og blev barberet under armene og i skridtet og fik klippet alt håret af hovedet. Så fik vi et koldt brusebad og kunne tage tøjet på. Sammen med tøjet havde vi fået udleveret et lille blikskilt med vores fangenummer. Jeg havde fået 67.055, det var mit fangenummer. Jeg havde fået et par tøjstrimler, hvor der stod det samme nummer på, og der var en rød trekant, og der stod DK. Vi skulle sørge for at få syet de mærker på vores tøj, og fangenummeret skulle vi have om halsen. Vi blev ført over til den Block, hvor vi skulle bo. Der var omkring atten blokke, lange barakbygninger med to blokke, og imellem de to var vaskerum og toiletter. Toiletterne var en latrin med en bjælke hen over, som man kunne sidde på, og selvfølgelig var der kun koldt vand i vaskekummerne, altså vasken. For enderne – barakkerne lå ved siden af hinanden – var der to stenbygninger, der var bygget i 1943-44, også af fanger. De var også til beboelse. Der var en kælder, som blev brugt til beskyttelsesrum. I hver barak var der ca. 320 køjer i tre etager, og på det tidspunkt, i begyndelsen af december 1944, var tilstrømningen af fanger til de tyske lejre meget stor, så der var en kraftig overbelægning. Der var måske en 7-800 fanger i hver barak til de her 320 køjer. Det vil sige, man skulle minimum ligge to i hver køje. De fleste havde også tre, det kunne være fire, men tre var meget normalt, to i den ene ende og den tredje i den anden. Jeg kom til at ligge sammen med en stor, kraftig lærer nede fra Als, så vi kunne godt fylde en køje ud. Når den ene vendte sig, var den anden også nødt til at vende sig. Man kunne kun ligge på siden, ikke ligge på ryggen. Køjen havde en halmmadras, det vil sige madras er så meget sagt, det var en sæk med halm i, og over den sæk var der et tæppe, og vi havde et tæppe over os til dyne. Hver morgen skulle vi rede seng, »Bett machen«, det var en vigtig del, som tyskerne gjorde et stort nummer ud af. Det betød, at man tog halmmadrassen op og rystede den godt, så den fyldte rigtig meget, lagde den ned og glattede den, så den flugtede med køjens sider, og derefter lagde man tæppet hen over, så det var fuldstændig plant som et bord. Der kom en SS'er og så efter, om det var gjort ordentligt, og hvis han ikke mente, at det var det, flåede han tæpperne af, og man kunne starte forfra.

Den første dag blev vi indregistreret. Vi havde fået nummeret og skulle udfylde et kort med navn, hvor vi hørte til, hvor vi boede, og hvad vores erhverv var. Det var vigtigt for dem, fordi det bestemte, hvilket arbejde man kunne komme til.

Der gik ikke mere end en måned efter Hitlers magtovertagelse i 1933, før man havde lavet den første koncentrationslejr. I begyndelsen var det politiske fanger, socialdemokrater og kommunister, siden hen var det også religiøse, og først senere begyndte man med jøderne, men stadigvæk var det tyskere. Der var også kriminelle, som kom fra fængslerne, der blev flyttet til lejrene. De var åbenbart gode som arbejdsledere, som Kapo'er. Først med Anden Verdenskrig kom den store tilstrømning af

Vagttårn ved indgang til SS-lejren i Neuengamme. 2003.

politiske fanger fra de besatte lande i Europa. Neuengamme var begyndt i 1938. Hitler og nazisterne havde jo store drømme om Berlin, det skulle være en verdensby, noget tilsvarende Hamburg, og til det skulle der fremskaffes byggematerialer, mursten og så videre. SS skulle hjælpe til med det. SS var nærmest en stat i staten. Det var en økonomisk enhed selv, de havde deres egne indtægter. De købte et nedlagt teglværk i nærheden af Hamburg, og i nærheden af Bergedorf lå en lille by, Neuengamme. Her flyttede de hundrede fanger med vagter fra Sachsenhausen. De skulle lave en prøveproduktion for at se, om det kunne betale sig, og om det overhovedet kunne lade sig gøre at lave en produktion af byggematerialer. Det lykkedes så godt, at de i løbet af et års tid fandt ud af, at der var ler og mulighed for at lave en stikkanal ud til det sted, hvor man på pramme kunne sejle byggematerialerne ind til Hamburg. Man vedtog at lave et stort teglværk med en lejr og lavede en aftale med bystyret i Hamburg om, at de skulle betale et millionbeløb for at indgå i arbejdet, og SS skulle levere arbejdskraft. Det var ret enkelt for dem. Det drejede sig bare om at få nogle fanger. Da kom der gang i at få politiske fanger. Det var billig arbejdskraft, de skulle bare have en lille smule mad. Selve lejren, hvor de skulle bo, blev bygget sideløbende med, at man byggede det nye teglværk op. Lejren blev bygget af fanger. I løbet af et par år havde man en lejr med plads til flere tusinde fanger, man havde det først byggede teglværk med lergrave, og man satte også gang i at grave en stikkanal – det blev gjort med håndkraft. Det arbejde foregik helt hen til krigens afslutning med udvidelse og byggeri. Men på et tidspunkt stod tyskerne og manglede arbejdskraft til deres fabrikker. Det var vist Albert Speer, der fik den geniale ide, at lade alle de politiske fanger indgå i produktionen, som f.eks. kunne være at fabrikere våben. De kunne komme til Neuengamme for at bygge en underafdeling af Waltherfabrikken. De lavede en afdeling med cirka 1.000 arbejdere, der lavede våben. Arbejdskraften var billig. Waltherfabrikken skulle betale SS omkring 4½ eller 5 Mark om dagen plus kosten. De penge gik selvfølgelig i SS's kasse. På den måde svulmede antallet af fanger.

Man lavede også udelejre, små lejre rundt omkring i hele Nordvesttyskland, for Neuengammes vedkommende helt op til den danske grænse med Husumlejren, Ladelund, og helt over til den hollandske grænse med Dalum, Meppen og Osnabrück og sydpå Bergen-Belsen, som også var en udelejr for Neuengamme. På den måde havde de en meget stor arbejdskraft. Til Neuengamme Stadt kom der 106.000 mænd, kvinder og børn til lejren i den tid, den eksisterede, og mere end halvdelen, 55.000, døde. Det betød ikke så meget, at arbejderne døde, fordi de kunne hurtigt få fat i nogle nye.

Neuengamme; del af Klinkerwerke, hvor kz-fanger producerede byggematerialer. Indsat: Rampe ved Klinkerwerke, hvor tipvognene med ler blev trukket op til brug for produktion af byggematerialer. 2003.

Det var det, vi kom ned til. Når vi skulle have skrevet vores kort, så kunne de, der f.eks. var maskinarbejdere, komme i arbejde på sådan en våbenfabrik, men en gymnasieelev som mig, jeg havde ikke noget erhverv, ingen kompetence, så jeg måtte stille op hver morgen sammen med en masse andre til appel uden for barakken. Her kom en forarbejder og sagde: »Jeg skal bruge så og så mange til at arbejde,« og vi blev pillet ud. I første omgang kom jeg til at arbejde ude ved stikkanalen. Man gravede med skovle og spader. Det skulle op på et transportbånd og blev læsset af på tipvogne, som andre fanger skubbede hen og læssede af. Det var sumpet, ligesom markområde, så man kunne bruge det til jordforbedring, om jeg så må sige. Det var hårdt arbejde. Det betød blandt andet, at vi midt på formiddagen fik en skive rugbrød, Zulage kaldte de det, men man blev ført tilbage til lejren til middagstid og skulle have mad, og så ud igen. Man arbejdede, indtil det var mørkt. Arbejdstiden var egentlig 12 timer, men fordi det var uden for den indre lejr, måtte vi ikke være derude, når der var mørkt. Da havde man måske sværere ved at holde styr på fangerne. Vi kom tilbage, når det begyndte at blive mørkt. Det næste store arbejde for os var, at vi skulle tælles, man skulle til appel. Alle fanger blev stillet op på appelpladsen, og der var måske 8-10.000 fanger i lejren, nogle af dem var syge og lå på sygereviret, men de, der kunne, skulle tælles. Man blev stillet op i kolonner med fem i hver, og så begyndte de at tælle. Det var et arbejde, som meget nemt kunne tage et par timer, hvor man stod og frøs og ventede, fordi det var svært at få det til at stemme. Der var måske kommet nye fanger til siden sidste optælling, der var nogle, der var kommet på sygereviret,

der var nogle, der var døde i dagens løb. På det tidspunkt var dødstallet måske 50-60 om dagen. Når de skulle tælle, kunne det være, at der lå døde inde i barakken. Der skulle mange omtællinger til, før man var tilfreds. Først når optællingen var ovre, kunne man komme ind og få sin mad. Man havde en speciel ting, mens vi ventede, og de talte: En SS'er stillede sig op foran og råbte: »Mütze ab!«, og man tog sin hue af, »Mütze auf!«. Når han havde gjort det i fem minutter og var træt af det, så kaldte han en fange op, og han kunne så overtage det.

Maden var ikke noget at skrive hjem om. Man fik 2-300 gram rugbrød om dagen og en skål suppe midt på dagen. Suppen var kogt på roer og måske nogle kartofler. Det var ikke nok til at vedligeholde vægten med sådan et hårdt arbejde. Rugbrødet kunne man vælge, om man ville have om morgenen eller om aftenen. Der kunne være en klat ost på eller et stykke pølse eller en klat margarine. Men i løbet af ganske få uger tabte de fleste omkring en tredjedel af deres vægt. Der var en dansk læge, som lavede en undersøgelse efter krigen, han var selv fange. Han fandt ud af, at man fik 800-1.000 kilokalorier om dagen, hvor en normal dansker i dag får 2.500-3.000 kilokalorier om dagen. Det var ikke noget under, at man tabte sig. Det gjorde også, at sygdomme florerede. Der var ikke megen modstandskraft. En af vores kammerater, Thorkild, var ikke særlig rask. Han havde en slem astma og fik medicin for det, og han var uheldig. Han var kommet derned i et par tyndsålede sorte sko, så det var ikke noget at stå og grave i ude i sådan en kanal. Der gik ikke lang tid, før han var syg og kom på reviret, og han døde tre uger efter, vi var kommet derned. Han var den første fra vores transport, der døde. Han var den eneste af os fem, der døde. Vi andre kom hjem.

Der var ikke varme i de barakker, hvor vi boede. Men SS'erne skulle have varme; der skulle varme til deres kontorer og varme til køkkenet, og ikke mindst til krematoriet. Der

Thorkild Ruby.

var et hold, som skulle sørge for fordelingen af koks. Det foregik fra en lille træbarak, hvor vi fordelte koksene i sække og kørte det ud. Vi trak det ud på en fladvogn til de steder, der skulle have det. Krematoriet fik 1½ ton koks om dagen. Det var et af de bedre arbejder, det med fordeling af brændsel, det var ikke hårdt på samme måde som andet arbejde. Meget af koksen var store klumper, og det skulle slås i stykker med en hammer, så det passede til en almindelig kakkelovn. Vi havde lavet en lille ovn, som var tændt, så vi kunne sidde og varme os. Arbejdsdagen var en fuld arbejdsdag, alle ugens seks dage, og om søndagen til klokken 12. En søndag var jeg ikke udtaget til arbejde, men så kom der en forarbejder, og han skulle bruge 6-8 mand, og vi skulle ud til Bahnhof og have fladvognen med, som vi brugte, når vi kørte ud med koks. Om natten var der kommet en sygetransport fra en udelejr. Udelejrene var meget forskellige af størrelse. Det kunne være

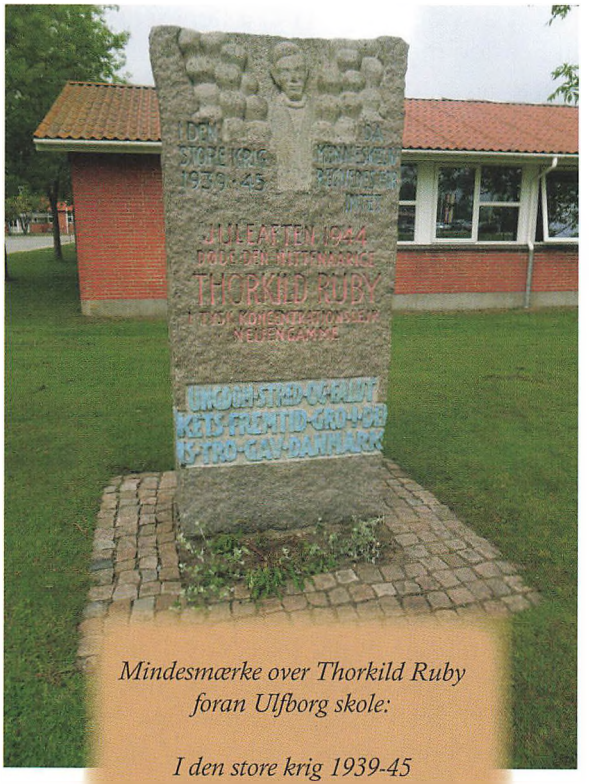

Mindesmærke over Thorkild Ruby foran Ulfborg skole:

I den store krig 1939-45
da menneskeliv regnedes for intet

Juleaften 1944
døde den nittenårige
Thorkild Ruby
i tysk koncentrationslejr
Neuengamme

Ungdom stred og faldt
skal folkets fremtid gro i deres ånd
hvis tro gav Danmark alt

10-20 mand et sted, det kunne også være flere hundrede, men for manges vedkommende var de i den situation, at hvis fangerne blev syge, så havde man ikke nogle steder at gøre af dem, og de blev sendt tilbage til Neuengamme. Det var vinter, en hård vinter 1944-45, og de blev transporteret i de sædvanlige kreaturvogne, uden køjer og tæpper. Sygdomme og kulden gjorde, at mange døde undervejs. Vi blev sendt ud med fladvognen og skulle hente dem. Fladvognen blev kørt op ved siden af døren. To fanger skulle op i vognen, én tog i armene og en anden tog i benene, og så svingede vi dem ud af døren og ned på fladvognen. Når fladvognen var fuld, trak vi den tilbage til reviret, for der skulle det registreres, at de var døde og udgåede af systemet, og så blev de kørt over til krematoriet. På den måde kunne vi få flere forskellige slags arbejde.

Man blev træt og udmattet af det hårde arbejde. Ingen mad og mange nætter med luftalarm. Vi skulle alle ned i kælderen under stenbygningerne, vi kaldte dem Neubau. Det var igen det samme, man blev stuvet sammen, for det var ikke beregnet til så mange mennesker. Vi stod op dernede, så længe der var luftalarm, og når den var afblæst, kunne vi gå tilbage. Det var ikke noget med, at man kunne sove længere den næste dag, det var normal arbejdstid. Det var medvirkende til, at jeg også blev syg.

En af de ting, som også gjorde et stort indtryk på os og på mig, det var første gang, man så et andet menneske blive mishandlet, slået. Efterhånden vænner man sig til det. Jeg kan huske den første gang, jeg rigtig lagde mærke til det. Barakkerne skulle gøres rene af fangerne. Det var trægulve, og man slæbte jord og skidt med ind. Der var én, som skulle skrabe jorden af træet. Det gjorde han ikke godt nok. Blockälteste eller hans assistent begyndte at tæve manden. Han kravlede rundt på gulvet til sidst, og han tævede ham med kniplen. Der var ikke nogen, der turde gribe ind. En anden gang kom en SS'er ind. Vi for op. Lige i nærheden af mig sad en fange, jeg tror, han var spanier, og han havde en stor forbinding om knæet, papirgaze, og han kunne ikke komme op og stå. Man skulle selvfølgelig rejse sig og stå ret, når der kom en SS'er ind. SS'eren gik ikke hen og slog fangen. Han gik hen til Blockälteste, som var ansvarlig for fangerne i blokken, han var også fange, og så fik han tæv af SS'eren. Da SS'eren var gået, gik han selvfølgelig ned og

gav tævene videre til den stakkels mand. Det voldssystem var meget udbredt.

Jeg kan huske den første søndag, vi var der, da skulle der foretages en henrettelse på appelpladsen. En mand skulle hænges i lejrens galge. Han var belgier og arbejdede i en af fabrikkerne og var blevet anklaget for at have lavet sabotage. Men det var kun hans arbejdskammerater, der skulle overvære det. Det foregik efter appellen, hvor de hentede galgen frem og hængte manden.

Jeg blev syg i midten af januar og kom på reviret. Reviret var indrettet lige så tætpakket som boligbarakkerne med to eller tre mand i hver køje. Maden var stort set den samme. Den store forskel var, at man ikke skulle arbejde. Der var læger, de var også fanger og kunne ikke gøre meget, for de havde hverken medicin eller noget som helst andet. En gang imellem kom en tysk SS-læge og udtog syge til transport til Bergen-Belsen. Da var der én af de unge sygehjælpere, som sagde til mig: »Det skal du undgå. Pas på, du ikke kommer med på sådan én, der er aldrig nogen, der er kommet tilbage dernede fra.« Ellers vidste man ikke noget om Bergen-Belsen på det tidspunkt. Men jeg prøvede den tid, jeg var der, at stille mig an, som om jeg var vældig kvik. Efter et stykke tid var jeg ved at blive så rask, at jeg kunne komme ud og arbejde igen. Så skulle man i det, der hed en Schonungsblock, et sted hvor man skulle komme mere til hægterne, inden man kunne sendes ud. Det var i stenblokkene. De var indrettede, som alle de andre, med køjerne og den samme mad.

Der kom jeg til at ligge ved siden af én, jeg kendte fra tiden før. Det var egentlig en meget sjov ting. Da jeg kom i gymnasiet i 1943, fik vi en ung gymnastikassistent, han var stud. mag. og hed Povl Kildemoes. Vi havde ham om efteråret, og så skulle han tilbage igen og læse. Det gjorde ikke voldsomt stort indtryk på mig, men da der var gået et lille års tid, og jeg kom til Frøslev, kom han ind på vores stue kort efter, at vi var kommet. Han var blevet arresteret og sendt i fængsel og videre til Frøslev, men var der kort tid. Han kom med den første transport til Tyskland 15. september. Han kom op i Husumlejren, hvor der var stort dødsfald, og kom tilbage til Neuengamme, da Husumlejren blev lukket ved juletid. Han var syg og kom i Schonungsblock. Her kom jeg til at ligge i køjen ved siden af ham. Så mødtes vi igen. Han snakkede om Sorø og tiden i Frøslev og skrev et af de breve, som jeg sendte hjem, og som jeg har stadigvæk. Han skrev det for mig. På papiret lød det, at man måtte skrive hjem hver sjette uge, men man sagde, den uge er det den blok, der skriver, og næste uge er det næste blok. Hvis man flyttede lidt frem og tilbage, kunne man være heldig med, at der ikke gik lang tid imellem, og det kunne også være, at det varede længere tid. Det var formularer, 20 linjer, på tysk selvfølgelig, og det var begrænset, hvad man måtte skrive om, men det var altid et livstegn. Mens jeg var i Schonungsblock, blev jeg dårlig igen. Jeg fik smerter og ondt i den højre lunge, den højre side, og høj feber. Jeg kom tilbage til sygereviret og kom til at ligge ved siden af en ung københavner, Børge. Jeg havde ligget sammen med ham, inden jeg kom i Schonungsblocken. Men jeg kom tilbage, og han kunne godt se, at det kunne blive enden det her. Jeg var på vej til at blive det, som tyskerne kaldte en muselmand. En muselmand var et menneske, som havde opgivet at leve, et menneske, som ikke ville vaske sig, ikke gå på toilettet, ikke spise. Så bestemte Børge, at jeg skulle med hjem. Han begyndte at skælde mig ud og sagde, at nu skal du gå hen og vaske dig, nu skal du gå på toilettet, nu skal du spise. Og han fik hanket op i mig, så jeg kom over krisen.

Som danskere havde vi den fordel frem for andre, at vi fik Røde Kors-pakker. Fra før jul var der begyndt at komme Røde Kors-pakker til Neuengamme og til de andre lejre. Det var noget, som departementschef H.H. Koch fra Socialministeriet havde sat i værk. Man havde

fra den første dag, fra de første jøder kom til Theresienstadt, gjort, hvad man kunne for at sende pakker til fangerne. Nogle af de første jøder kom tilbage igen, for det viste sig, at de ikke var hel-jøder. De blev selvfølgelig interviewet, og man fik at vide, hvordan det var med maden, og hvad de havde brug for. Siden hen var der også syge politifolk, som fik lov til at komme hjem. På den måde var der en ernæringsprofessor, Richard Ege, som udarbejdede en Røde Kors-pakke, en lille papkasse med mad, som skulle være speciel god og ernærende. Der var rugbrød i, der var smør, der var en dåse med flæskekonserves, der var dåser med makrel, og der var spegepølse og cigaretter. Cigaretterne var næsten det vigtigste. Jeg røg ikke dengang, så jeg brugte dem som valuta, hård valuta. De laser, jeg havde fået udleveret, fik jeg udskiftet, og jeg fik købt noget bedre tøj på det sorte marked, en bedre hue og frakke. Men maden fra pakkerne gjorde sit til, at der ikke var helt så mange dødsfald blandt danskere som andre nationaliteter.

Vi var måske 100 mand i en stue, der lå i treetagers køjer med tre i hver køje. Så var der to-tre stykker henne i hjørnet. Jeg stod dernede og kiggede ud af vinduet, og jeg så på en nabobarak, der var pigtråd omkring, og der løb nogle børn udenfor og legede. Børnene så ud til at være 6-10 år, måske. De havde små pinde med en vindmølle på. Det brugte man. Jeg kan huske, at jeg tænkte, da jeg så dem, at det var mærkeligt med børn hernede, men, nå ja, der skete så mange mærkelige ting, så hvorfor ikke. Jeg havde også truffet en 10-årig russerdreng, da jeg var ude med brændselskommandoen og skulle aflevere koks til lægerne. Jeg spurgte, hvorfor han dog var der. De fortalte, at han havde lavet sabotage på et tysk lokomotiv. De havde taget ham og sendt ham i koncentrationslejr. Nu havde de taget sig af ham, syntes de, han skulle ikke gå for lud og koldt vand. Men da jeg så de børn lege udenfor, tænkte jeg, at der er mange

Mogens Henrik Nielsen lægger krans ved krematoriet i Neuengamme i 50-året (1995) for befrielsen.

mærkelige historier. Siden fik jeg historien efter krigen om, at børnene var dem, man kaldte børnene fra Bullenhuser Damm. En tysk SS-læge havde fået tilladelse til at rekvirere 20 jødiske børn fra Auschwitz, 10 drenge og 10 piger, som blev sendt til Neuengamme, for at han kunne lave medicinske forsøg med dem. Han indpodede tuberkelbaciller på forskellige måder og opererede senere deres kirtler væk for at se, om det havde gjort nogen forskel. Han havde den idé, at jøderne var en anden slags mennesker, og det kunne godt være, at de reagerede anderledes på en sygdom, end arierne gjorde. Da krigen nærmede sig sin afslutning, var man fra tysk side klar over, at det nok ikke ville blive anerkendt som videnskab, så man beordrede de 20 børn plus

de voksne, som passede børnene i barakken, til Hamburg til en skole, der hed Bullenhuser Damm. Inde på den skole, i kælderen, hængte man alle børnene og deres hjælpere. Det var én af de ting, som var med i Curiohaus-processen.

Mens jeg var på reviret, hjalp Børge mig, og det blev til et livsvarigt venskab. Han kom til Bernadottegården og døde for syv år siden. Det var et af den slags venskaber, som kan være vanskelig at forstå for andre, som ikke har været i den situation.

Men rygterne begyndte at løbe hen på foråret – vi kommer hen til marts måned – at der ville komme en eller anden svensk hjælpeaktion og hente de skandinaviske fanger hjem. Det var noget, man havde arbejdet med i lange tider, og H.H. Koch havde også været involveret i det. I slutningen af marts kom en delegation af svenske Røde Kors-biler til Neuengamme. De havde ambulancer og busser. Folke Bernadotte havde fået en aftale i stand med Heinrich Himmler om, at han måtte hente alle skandinaviske fanger fra de forskellige lejre i Tyskland og samle dem og føre dem til et neutralt land, og det skulle være Sverige. Dog måtte han ikke få jøderne med. I marts måned kommer han med sin delegation og begynder at samle sammen, og de forskellige fanger kommer til Neuengamme, indtil de kan komme videre. Man laver en afdeling i Neuengamme, gør nogle barakker fri, og danskere og nordmænd kommer derover. Vi danskere, som lå på reviret, kom også over i de barakker, som svenskerne havde indrettet. Vi fik hver vores seng at ligge i og rene tæpper, og vi fik al den mad, vi kunne spise. Svenskerne havde Røde Kors-pakker med. Vi var der, indtil vi kunne blive sendt hjem. Jeg husker tydeligt den dag, hvor Folke Bernadotte kom ind i barakken. Han kom gående – sengene stod på hver sin side i barakken – med den tyske lejrchef tre skridt bag sig. Han kom gående og hilste på de syge fanger. Den 9. april kom jeg, som én af de første, med en svensk Røde Kors-ambulance. Vi var vist 12, der lå i køjer i to etager, og vi blev kørt fra Neuengamme igennem Hamburg. Jeg kan tydeligt huske den sønderbombede by, hvor man kørte igennem smalle gader, hvor ruinerne var stablet op langs siderne. Næste morgen kom vi til Padborg, hvor man havde lavet en karantænestation, fordi man havde forudset, at fangerne kom hjem med alle mulige sygdomme. Den var dårligt færdig. Man havde ikke regnet med, at det hele begyndte at brase sammen på én gang. Men vi kom ind og blev indlogeret i et stort rum, hvor vi fik hver sin køjeseng og tæppe. Næste dag kom vi med et ambulancetog, man havde lavet ved at fjerne sæderne i de store DSB-vogne. Vi kørte til Sverige, kom over København-Malmø og op til Helsingborg til et gammelt kursted. Der blev vi indlogeret, og derfra skulle vi fordeles til forskellige steder i Sverige. Det var mange tusinde, der kom der. Vi havde glædet os til at komme hjem og til at skulle have rigtig god dansk mad. Men det var ikke alle, der kunne tåle det. Da de første syge betjente var kommet hjem i vinteren 1944-45, havde man givet dem god mad, men man havde nær slået dem ihjel, for det kunne de slet ikke tåle. Da vi kom til Helsingborg, skulle vi have gule ærter, og det måtte jeg ikke få. Jeg ville så gerne have det, det duftede, og jeg spurgte: »Nej, det må du ikke, det kan du ikke tåle.« Til sidst forbarmede de sig, og jeg fik en portion gule ærter og blev så syg. Jeg fik den forfærdeligste mavekolik og kravlede på gulvet, fordi det gjorde ondt. Så det var rigtig nok, man kunne ikke tåle det. Ens mave var slet ikke vant til rigtig mad. Det var også det, der gjorde, at den smule mad, man fik i Tyskland, den kunne man ikke engang udnytte, fordi maven slet ikke var vant til at optage maden.

Jeg blev kørt til en by, der hed Katrineholm, oppe i nærheden af Stockholm. På Nordre Skolen blev vi indlogeret i klasseværelserne, og der fik vi mad. Vi har været en 12-14

Svensk ambulancebus som bragte Mogens Henrik Nielsen til Sverige i april 1945.

stykker. Men ejendommeligt nok fik vi ingen lægebehandling. Jeg havde stadigvæk smerter og feber, og én af dem jeg lå ved siden af døde. Han blev flyttet i énsengsrum, et tomt lokale, da han skulle dø.

Der var jeg den 4. maj, da frihedsbudskabet kom. Jeg kan huske, at sygeplejerskerne kom ind og fortalte os, at nu havde tyskerne overgivet sig. Nu kunne det ikke vare længe, før vi skulle hjem. Der gik en halv snes dage, før vi blev sendt hjem. Vi blev kørt hjem med et ambulancetog til Malmø og over til København. I København blev vi fordelt på forskellige hospitaler, og jeg kom på det gamle Øresundshospital og ind på en seksmandsstue. Mon ikke tre af os var fanger? De andre var almindelige syge patienter.

Mine forældre blev i Frøslev til den sidste dag. Den 5. maj fik alle fangerne i Frøslev et stykke papir i hånden på, at de kunne køre med DSB, hvorhen de ville. De kørte til Odense, hvor min søster var stadigvæk. De havde haft besøg af hende en enkelt gang i løbet af vinteren. Men de vidste ikke, hvor jeg var henne. De vidste nok, at de danske fanger fra Tyskland var kommet til Sverige, men vidste ikke mere nøjagtigt. Efter nogle dage tog de hjem til Ulfborg igen. En af deres tidligere fangekammerater fra Frøslev ringede og meddelte dem, at jeg var kommet fra Sverige til København og lå på Øresundshospitalet, at jeg var syg, og hvis de ville se mig, skulle de nok skynde sig. Det blev min mor, der tog af sted. Det var vist meget besværligt med rejsen i de dage, men hun kommer til København og kommer ud til Øresundshospitalet og får at vide, hvilken stue jeg ligger på. Jeg lå lige ved døren og var den første, man fik øje på, når man kom ind. Min mor åbner døren, og hun ser mig, og ser på mig, og lader blikket gå videre til den næste og rundt. Hun kunne ikke kende mig. Så kigger hun på sedlen og

Neuengamme 1995. Zonens ambulancefly, som fløj Mogens Henrik Nielsen til Holstebro sygehus i september 1945.

bliver klar over, at det er mig. Det var et stærkt gensyn. Min far kom også derover. Det viste sig senere, at jeg havde en byld på lungehinden og pus, og at jeg skulle opereres. Jeg fik alverdens sygdomme, mens jeg lå der og svævede mellem liv og død, streptokokker, årebetændelse i benene og blodpropper. Der var ikke mange, der troede, at jeg skulle overleve. Men i løbet af sommeren fik jeg penicillin, det var helt nyt dengang, og i sommerens løb bedrede det sig så meget, at jeg kunne komme tilbage til Holstebro, for det var, trods alt, besværligt for mine forældre at være i København.

I midten af september blev jeg fløjet med ambulancefly med den dengang kendte løjtnant Simonsen til Holstebro. Vi landede på en mark mellem Holstebro og Struer, og jeg kom til tuberkulosehospitalet i Holstebro. Der var jeg de næste 14 måneder, hvor de prøvede at få rettet op på det hele. Jeg vejede på det tidspunkt, da jeg kom hjem måske 40 kilo og havde nogenlunde samme højde, som jeg har nu. Med god mad og så videre tog jeg langsomt på og fik påbegyndt en behandling. Jeg tog cirka et halvt kilo på om ugen. Vi blev vejet en gang om ugen. I løbet af et års tid var jeg nogenlunde i normalvægt, og jeg havde fået det meget bedre. Da jeg havde været der i 14 måneder, syntes overlæge Stein fra tuberkulosehospitalet, at jeg kunne trænge til lidt luftforandring. Han havde en god kollega, som havde et tuberkulosesanatorium i Norge i nærheden af Lillehammer. Han fik det arrangeret, så jeg kunne komme derop. På det tidspunkt havde Frihedsfonden været i gang allerede et års tid. Frihedsfonden var en fond, der blev opbygget af frivillige bidrag ved landsindsamling, og den kunne, sammen med den erstatningslov som man lavede 1. oktober 1945, give bidrag uden, at man skulle igennem alt det med ansøgninger. Så de bevilgede mig et ophold på det private sanatorium, og min far skulle følge med mig derop, for vi skulle flyve. Der var jeg i et halvt år, og det var et dejligt sted. Der var masser af frisk luft og ture, og behandlingen var kun den, at man lå i liggehaller hver dag, flere timer, og ellers gik man ture og spiste god, sund og kraftig mad.

Da jeg kom hjem i 1947, havde jeg været syg et par år. Jeg gik hjemme på rekreation et års tid, men ville gerne til at lave noget. Jeg

havde opgivet at fortsætte i gymnasiet. Der stod en plads åben til mig, men jeg syntes, at jeg var blevet for gammel, og med den erfaring og baggrund jeg havde, var det ikke noget for mig at komme i gymnasiet igen. Men jeg kom i lære som radiomekaniker. Der var et par ældre kammerater, der havde startet en radioinstallationsforretning, og der kom jeg i lære. Samarbejdet kunne dog ikke rigtig lykkedes, men de skiltes i bedste forståelse, og jeg kom op til Bang & Olufsen. Der havde min far en god bekendt fra modstandsbevægelsen, som var ingeniør. En dag sagde han: »Hvornår skal du begynde på at læse til ingeniør?« Så sagde jeg: »Det ved jeg sandelig ikke, det har jeg ikke tænkt på.« Han havde lige været på besøg hos Århus Teknikum og snakket med dem, og jeg kunne begynde til november. Jeg kom ind og begyndte i 1952, 1. november. Der var jeg i tre år. Jeg læste til svagstrømsingeniør. Jeg fortalte ikke mine studiekammerater min historie som sådan. Jeg har nok sagt, at jeg havde den baggrund, men mere var det ikke. Det var ikke så spændende dengang. Det snakkede vi ikke meget om. Jeg havde den fordel, at jeg havde talt med mine forældre om tiden i Frøslev og Neuengamme, så jeg havde på en måde måske fået det bearbejdet, hvor andre ikke har haft den samme mulighed, hvor de bare har fået at vide, når de er kommet hjem, at nu skal du se at komme i gang med at arbejde og glemme alt det der. Det var så ikke sagen. Det er det, nogle af dem lider under i dag, og som man ikke rigtig kan gøre noget ved.

Jeg kom til Risø, da de startede. Jeg blev ansat 1957. Det var spændende med sådan et nyt sted, for det var omgærdet med vældig opmærksomhed dengang. De forskellige afdelinger reparerede selv deres instrumenter, men man fandt ud af, at det ikke var særlig hensigtsmæssigt, for i stedet kunne man lave et fælles reparationshold. Der var jeg med. Vi var to ingeniører, som skulle starte, og det gik fint. Men da jeg havde været der seks år, havde jeg lyst til at prøve noget andet. Jeg var blevet gift og havde hørt om noget, der hed loranstationer oppe i Grønland. Det var er et navigationssystem, som var udviklet under Anden Verdenskrig af amerikanerne. Der var en station i Sydøstgrønland, en på Island og en oppe ved Angmagsalik. De tre stationer arbejdede sammen og skulle dække Danmarksstrædet. Sådan en station havde 19 ansatte, og man var afskåret fra omverdenen hele året, bortset fra sommermånederne, hvor man kunne sejle dertil. Der var vi i tre år. Vi kunne have familier med, så jeg havde min kone og min dreng på tre år med.

I 1967 blev jeg ansat ved Aarhus Universitet. Der var jeg i mere end 25 år. En gruppe på kemisk institut havde fået penge til at lave et forsøg med en neutrondiffractometer, som skulle stilles op på Risø. Risø ville ikke stille en mand til rådighed, men de sagde, at det ville være smart, hvis man ansatte en, der kendte Risø. Der var jeg ansat, indtil jeg gik på pension, da jeg blev 67.

I de senere år er jeg kommet med i arbejdet med gamle modstandsfolk og fangeforeningerne. I begyndelsen var der mange. De havde lavet deres foreninger, og de var inde i systemet, så det bevægede jeg mig i udkanten af. Men efterhånden faldt de fra, og da jeg var blandt de yngste, kom de en dag og sagde: »Kunne du ikke tænke dig at være med?« De havde haft problemer med bestyrelsen på Bernadottegården. Formanden døde pludseligt, ikke så længe efter, at jeg var kommet med, og jeg blev formand og var det i resten af den tid, den var en selvejende institution.

I 1989 tog Børge, min kone og jeg – hans kone ville ikke med – til Neuengamme. Det var spændende, for jeg vidste dårligt nok, hvordan man fandt vej dertil, men vi kunne ikke komme ind. Det var en mærkelig oplevelse. Vi fandt et lille hotel i nærheden, og jeg tror, at vi kørte derned en lørdag morgen og kom hjem igen søndag. Men da jeg kom

på Bernadottegården, blev det jo temmelig tit, cirka en gang om året. Der havde i mange år været et ønske fra gamle fanger om, at det kunne blive et mindested, og man var utilfreds med, at tyskerne havde lavet det til et fængsel. Tyskerne var lidt grove. De sagde, nå ja, det havde det jo været, så det var meget naturligt. Men Hamburgs bystyre gik ind i sagen og ville skyde penge i det for at få det lavet om. Ungdomsfængslet skulle nedlægges og rives ned, og man ville gøre det til museum, til Vesteuropas svar på Auschwitz-museet. I 60-året lavede de en officiel indvielse, hvor man havde åbnet for det inderste, den gamle indre lejr, og man havde gjort museet færdigt. Man inviterede alle tidligere kz-fanger fra Neuengamme derned og ville betale hotel, mad og det hele. Men det skulle være 4.-5. maj, så jeg foretrak at blive herhjemme. Jeg har i nogle år været med til at føre fanen frem inde i Ryvangen.

Det havde ellers været spændende at være med.

Kilde:
Vidnesbyrd, Danske fortællinger fra tyske koncentrationslejre, Aarhus Universitetsforlag
Redigeret af Stefan Iversen, Stefan Kjerkegaard og Henrik Skov Nielsen

Efterskrift fra redaktionen:

Mogens Henrik Nielsen er søn af Esther og Viggo Nielsen, Ulfborg

De 6, der var med til sabotagen i 1944:
Mogens Henrik Nielsen, Ulfborg
Erik Rex Holm Christensen, Ulfborg
Thorkild Ruby, Ulfborg
Holger Hansen, Fjaltring
Jakob Kruuse-Rasmussen, Vemb
Gunnar Lauridsen, Vedersø

Hvor skyder man krager i Bur?

– En tilflytters beretning om mennesker og huse i Bur

af Ove Sørensen, Bur

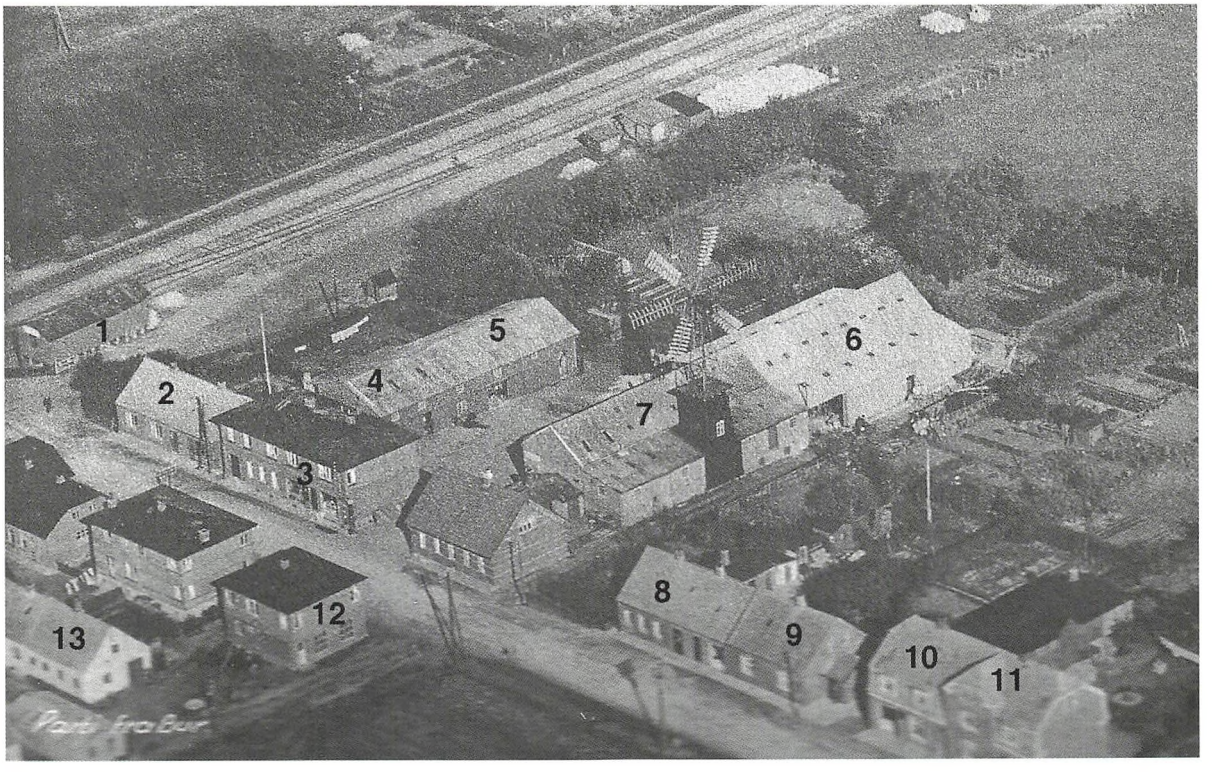

Bur ca. 1940

1: Købmand Hansens gødningslager.
2: Her boede træskomager Iver Pedersen – senere overtaget af Aage og Elna Pedersen. Før Iver var der slagterbutik.
3: Bur Købmandsforretning.
4: Købmandens lagerbygning.
5: Trælast – senere købmandens lager.
6: Hal/lager til kartoffelcentralen.
7: Mølleriet – ejet af købmand Johan Chr. Hansen.
8: Mælkeudsalget.
9: Telefoncentralen.
10: Her var der i en periode også en købmandsforretning.
11: I dette hus har der været slagter, mælkeudsalg og barber.
12: Smed Harald Jensen og senere Viggo Poulsen.
13: Værksted til smedjen.

Magda og jeg flyttede til Bur i 1973, den 15. august kl. 12.00.

Vi blev gift i 1967 og boede da i Holstebro. Jeg havde netop begyndt en uddannelse som automekaniker ved Jyske Dragonregiment. Efter svendeprøven vidste jeg dengang imidlertid ikke, hvad uddannelsen skulle bruges til. Det eneste, jeg var sikker på, var, at det skulle være noget med mekanik.

Bygaden 21

Vi købte »Burhus«, Bygaden 21, fordi der var en rimelig stor garage med smøregrav. Garagen havde tidligere været benyttet til bilreparationer. Jeg husker endnu, da daværende landbetjent i Ulfborg kom med næringsbrevet. Nu kunne jeg begynde. Det blev dog kun i fritiden. Det var ikke meningen, vi ville blive boende i »Burhus« for evigt, det skulle kun være et springbræt til noget andet. Men i efteråret 1973 satte energikrisen imidlertid ind med bilfrie søndage o.s.v., og det blev umuligt at sælge huse, så vi prøvede ikke engang. Da krisen endelig lettede lidt, var vi faldet så godt til, at vi ikke ville sælge. Her var jo, hvad vi behøvede af dagligvarer, og venner skortede det heller ikke på. Magda, og til en vis grad også mig, var tryghedsnarkomaner, derfor blev jeg hos Jyske Dragonregiment nogle år mere. Så var månedslønnen jo sikret.

I oktober 1979 startede jeg en uddannelse som lokomotivfører hos DSB. Der var jeg så, indtil jeg i 2005, som 60-årig, gik på pension efter godt 25 år. Magda døde desværre i 2004, og jeg bor nu alene med min hund i »Burhus«. I huset har der tidligere været en skomagerbutik ud mod stationspladsen. Jeg kan endnu se, hvor butiksvinduet har været. Der boede Iver Petersen, Elna Pedersens far. På overetagen boede der en broder til Iver. Han hed Karl og var ugift. Iver var træskomager og flyttede senere til Bygaden 16. Aage og Elna Pedersen overtog og udvidede forretningen efter Ivers død.

Før Iver overtog Bygaden 16, var der slagterbutik.

I 1973 var der flere forretninger i Bur, end der er nu – mange flere. Dengang var der ingen gadenavne, det kom der få år senere, i 1975. Vi fik endda vores eget postnummer – 7580 Bur. – Nu er det 7570 Vemb.

Bygaden 16

Aage Pedersen, som havde cykelbutikken med tipsforhandling på Bygaden 16, var samtidig lillebilvognmand og kørte skolebus. Foruden cykelreparationer solgte han fra butikken også cykler, træsko, søm og skruer m.m. Samtidig kørte han rundt i omegnen med gasflasker. Butikken var vist det, man kaldte en Cykel- & Træhandel. Konsumvarer solgte han ikke bortset fra slik. Ellers havde han næsten alt eller skaffede det. Det var også der, vi kunne hente varer sendt fra apoteket.

Når han var ude at køre, var det hans kone, Elna, der passede butikken.

Elna og Aage havde 5 børn. En søn, Hans, er den eneste, som endnu bor i Bur. Hans havde evner og lyst til smedearbejdet, og efter sin fars død købte han og hustruen Henny den nedlagte servicestationen på Burvej 77 overfor sportspladsen. Han overtog samtidig buskørslen, som dog mest blev passet af Henny. Mere om det og servicestationen senere.

Aage var ualmindelig lun, noget sønnen Hans har arvet. Jeg kan nævne flere eksempler, men det vil føre for vidt. Et enkelt eksempel vil jeg dog skrive om.

Jeg havde bestilt noget loppepulver på apoteket til min hund. Hunden var med, da jeg skulle hente det, den var altid uden snor. Jeg fik den til at sidde på trappen, og før jeg lukkede døren, sagde jeg: »Bliv der«.

Aage stod bag disken med et smørret grin. »Trower du, den blyver der«, sagde han.

»Ja, det forventer jeg da«.

Hunden blev der til min store glæde, også selvom der kom én gående forbi med en anden hund. »Det war li' godt møj nok«, sagde han lidt forundret.

Da jeg så spurgte, om han havde noget

Der nydes en stille bajer mellem kartoffelsækkene. F.v: Georg Pedersen, Karl Larsen, Kristen Hansen.

loppepulver fra apoteket til min hund, begyndte han at grine, så maven hoppede. »Ja, men det er sgu' æt te' hundelopper, det er sgu' te' menneskelopper«. Jeg kunne ikke overbevise ham om, at det virkelig var til hunden, selvom han sikkert godt vidste det.

Aage var meget afholdt, også som chauffør, ikke mindst blandt skolebørnene. Butikken lukkede kort efter Aages død i 1986. Elna døde i 1999.

Der, hvor Aage og Elna Pedersen havde forretning og bolig, bor nu Henrik Hedegaard Kristensen. Henrik er søn af Bente Hedegaard og Jan Bredal Kristensen, som bor på Burvej 56.

Bygaden 14

Ved siden af Aage Pedersens butik var der en købmandsforretning, Bygaden 14, der dengang ejedes af købmand Johan Chr. Hansen.

Ved rullebordet på kartoffelcentralen, hvor kartoflerne sorteres. F.v.: Georg Pedersen, Christian Husted og Anton Husted.

Købmandsforretningen, Bygaden 6. Sidst i 1930'erne.

F.v.: »Fisker« (kommis), Jens Husted, og Åge Jensen (kommis).

F.v.: Chr. Husted, 2 kommis'er og en dreng foran købmandsbutikken.

Manden i købmandens dør er Jens Husted. På bagsædet t.v. Christian Husted og til højre Michael Nielsen. På forsædet Åge Jensen t.v. og »Fisker« t.h. Bilen er smeden Harald Jensens Citroën. Omkring 1934.

Møller Aage Dalsgaard i købmandsforretningens baggård. Sidst i 1950'erne.

Bur Købmandsforretning med benzinstander. Omkring 1960.

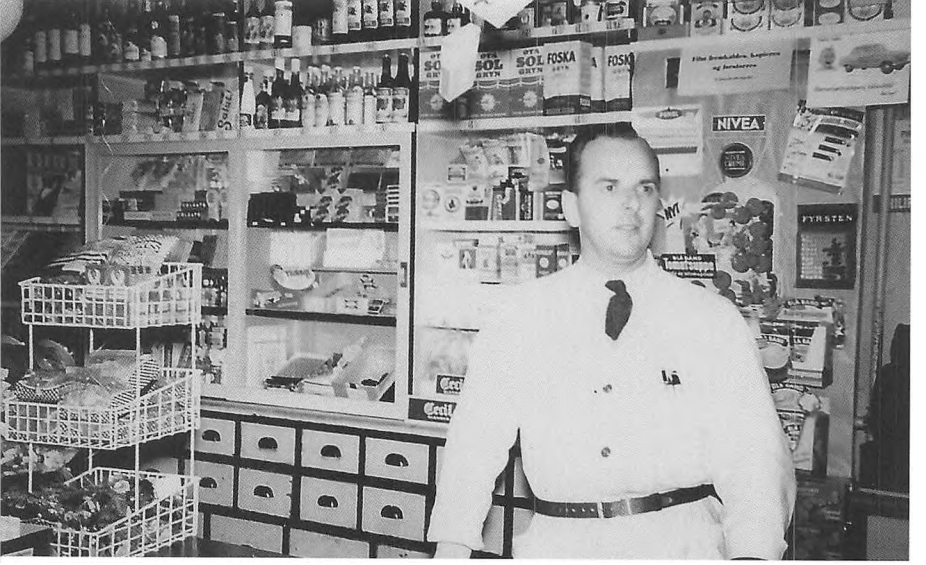

Forretningsbestyrer Emil Led. Omkring 1965.

Chr. Husted med lastbilen fuld af smørdritler.

Chr. Husted ved købmandens lastbil.

Han var samtidig ejer af I/S Buris Kartoffeleksport.

Før i tiden – før 1973 – havde købmand Hansen et kartoffelkogeri ved »mergelgraven«. Affaldet fra kogeriet blev blot ledt ud i mergelgraven. Jeg ved ikke, om der er noget, der stadigvæk ligger og gærer på bunden. Det er i hvert fald det sted på søen, der sidst fryser til. Det benytter svømmefuglene sig meget af om vinteren.

Købmand Hansen fortalte mig engang, at han havde indført mange kartoffelsorter til Danmark. Jeg kan huske, han nævnte bintje. Det blev jeg lidt forundret over, for den var jo almindelig i min barndom, men han var jo også en del ældre end mig.

Købmand Hansen havde nok at gøre med at passe sine kartofler og havde derfor en bestyrer i købmandsbutikken, men han boede selv ovenpå og havde kontor i nordenden af bygningen. Jeg har kun kendt ham som enkemand.

Søen/mergelgraven kaldes i daglig tale »Æ Pøt«. Deraf navnet Pøtparken, som området med beboelserne nord for søen hedder. Gården ved siden af søen, Tangsgårdsvej 8, hedder Pøtgård. Der boede i mange år Alma og Arne Mikkelsen. De flyttede for en del år siden til Holstebro. Gården ejes nu af Inge og Ivan Elmholdt.

Købmandsbutikken var i mange år bestyret af Emil Led. Ham fik jeg et lidt forkert indtryk af første gang, jeg traf ham. Et par dage efter vi var flyttet ind, fandt jeg i et lille rum under trappen til overetagen ca. 30 tomme ølflasker. Dem gik jeg over i butikken med – det var jo 15 øre stykket.

Emil Led spurgte: »Er det ikke dig, der er flyttet ind i Burhus?«

»Jo«, sagde jeg.

»Så er der ikke betalt pant for flaskerne«, sagde han. Ikke noget med goddag og velkommen.

Jeg blev lidt paf over denne modtagelse, men gav ham dog flaskerne. Han kunne godt virke lidt studs overfor kunder, der ikke kendte ham.

Siden hen blev Emil Led og jeg dog meget gode venner, og han stolede endda på mig, hvis jeg fandt en fejl på kassebonen, efter jeg var kommet hjem med varerne. Nogle gange var det jo også til hans fordel. Men siden dengang havde jeg altid en tom flaske med, hvis jeg skulle købe sodavand eller øl. Jeg ville i hvert fald ikke skylde noget.

Emils kone, Emma, passede ekspeditionerne sammen med en medhjælper, når han var på kontoret eller på anden måde var fraværende. Emma og Emil Led boede privat i huset Bygaden 12 umiddelbart syd for butikken. Emil døde i 1997 og Emma i 2003.

Købmandsbutikken blev solgt til Gitte Klint. Da Gitte havde haft den i nogle år, lejede hun den ud til Vivi og Pia Nyborg, som er svigerinder.

Det gik åbenbart ikke, som de havde forventet. Butikken blev i hvert fald lukket 3-4 år efter. Det var Burs sidste dagligvarebutik. Nu i 2011 bruges lokalerne til møbelopbevaring af en ny ejer fra Holstebro.

Købmand Hansen havde førhen flere »jern i ilden« end butikken og kartoflerne. Ved banen havde han et gødningslager og i gården et lager med trælast. Ud til gaden, ved siden for butikken, var der en benzintank; den var der, indtil servicestationen med værksted på Burvej åbnede.

I komplekset var der også et mølleri, som blev passet af møller Aage Dalsgaard, og som delvis blev drevet af en lille vindmølle. Jeg ved ikke, hvornår mølleriet blev nedlagt. Da vi flyttede til Bur i 1973, var vingerne på møllen fjernet, men jernstativet stod der endnu.

En morgen i 1978 var Magda på vej ovenpå for at vække mig, og som sædvanlig var hunden med.

Pludselig kom der et ordentligt lynglimt og et kæmpebrag lige oveni. Lyset forsvandt, og Magda var nær faldet baglæns ned af trapperne, men der var intet at mærke på hun-

den, den fortsatte bare. Da var jeg nu vågen, men sikken en forskrækkelse, jeg troede vores hus var ramt. Lynet var slået ned i vindmøllestativet og havde ødelagt en del elmotorer i bygningen. Mange flere end os skulle da slå HFI-relæet til igen.

Bygningerne, hvor mølleriet var, er nu for længst fjernet.

Aage Dalsgaard blev kun godt 65 år, og det kan jeg godt forstå, når man har set de forhold, han arbejdede under på mølleriet. Det var bestemt ikke noget, arbejdstilsynet ville godkende i dag. Men sådan var det jo dengang.

Før 1973 boede Aage og hans kone Rita i Bygaden 17 i overetagen, men de byggede senere hus på Skolevej. Aage døde i 1979 og Rita i 2005. De efterleves af en søn, Allan.

Bygaden 17

Overfor købmandsbutikken boede Helga og Søren Sønderskov i Bygaden 17. Huset var dengang ejet af købmand Hansen. Søren var købmand Hansens bogholder, men efter Hansens død, hvor hans virke med kartoflerne lukkede, flyttede Helga og Søren om på Skolevej. Søren døde for flere år siden, men Helga bor der endnu.

Bygaden 17 har siden da haft flere ejere, bl.a. Låsby Svendsen, men står nu tom og forfalder.

Bygaden 3 - 5 - 6 og 10

Jens og Ane Katrine Husted havde 4 børn, Thora, Chr., Anton og Abel, som alle boede og virkede i Bur.

I Bygaden 3 boede Abel Husted. Han døde i 2008, men hans hustru Kirstine, kaldet Stinne, bor der endnu.

I Bygaden 5 bor Anton Husted. Han var gift med Merry, som døde i 1977. De fik ingen børn. Anton er en trofast kirkegænger, og han lever i bedste velgående den dag i dag.

Foruden købmand Hansens butik var der også en købmandsbutik i den nordlige del af

Jens og Ane Katrine Husted.

huset i Bygaden 6. I den sydlige ende startede Jens og Ane Katrine Husted mejeriudsalg omkring 1933.

Ca. 1937 købte de Bygaden 10 og fortsatte udsalget derfra.

De havde tidligere været bestyrerpar på Afholdshjemmet. Senere købte de en gård på Gedmosevej. Men det var strenge tider i tyverne/trediverne; derfor solgte de gården og etablerede mejeriudsalget. Ane døde i 1963 og Jens i 1965.

I Bygaden 6 var der senere barbersalon, som i nogle få år blev drevet af en Hr. Greve, der kom fra Sønderjylland. Greve var en habil kunstmaler, han var vist endda en bedre maler, end han var frisør og barber, har jeg hørt.

Søskendeparret Thora og Chr. Husted overtog mejeriudsalget i Bygaden 10 efter

Billedet er taget omkring 1945 og viser en hyggelig stund foran mælkeudsalget i Bur, som Jens og Ane Husted havde. F.v.: Jens Gadegaard, Abel Husted, Anton Husted, Christian Husted, Martin Andersen og Asger Jensen.

forældrene. Hos dem kunne man købe alt fra øl og mejerivarer til enkelte dagligvarer. Hvis jeg kom derind for at handle sidst på eftermiddagen, og det var Chr., der ekspederede, blev jeg ofte inviteret med om i udhuset, hvor vi så skulle dele to øl sammen og drøfte hele verdenssituationen. Både Thora og Chr. var ualmindelig flinke at handle med. De er desværre begge døde. Chr. i 1982 og Thora i 2005.

Bygaden 7

I 1973 var der smedeværksted i Bygaden 7. Den var ejet af Viggo »Smed« Poulsen, som havde overtaget smedjen i ca. 1947. Uden for smedjen var der et dæksel, som jeg i første omgang troede var et brønddæksel, men det viste sig blot at være det, han smedede jernringe til vognhjul om. Havde han ikke andet at lave, smedede han hestesko.

Viggo havde et vandværk, som forsynede 6 husstande, også vores. Vi betalte 5 kr. pr. kvartal uanset forbrug, og vandet var godt. Dengang var elkablerne lufthængt, og blot der blev meldt hård blæst, slog trådene sammen. Så havde vi ingen vand, fordi motorrelæet i Viggos værksted slog fra. Derfor fik jeg en nøgle til værkstedet, så jeg kunne slå relæet til igen. Viggo og jeg havde mange gode timer sammen. Da kommunen ikke længere ville godkende vandværket, bad han mig »forhandle« med dem og Vemb Vandværk om en løsning. Derefter blev Viggos Vandværk lukket. Det ville blive for dyrt at beholde det, og jeg fik en favorabel aftale med kommunen og Vemb Vandværk. Derefter blev vandforsyningen også mere stabil.

Viggo har aldrig været gift, men han havde en fru Asmussen boende i overlejligheden. Hende spiste han hos, og hun var streng. Når

hun kom ned til ham og sagde: »Viggo, nu er der mad«, ja, så blev vi, der var på besøg hos ham, næsten smidt ud. Hende ville han ikke lægge sig ud med. Hun var søster til ejeren af Bygaden 11, Ernst Krogager. Hun havde været gift, derfor hed hun fru Asmussen.

Længe efter at Viggo mere eller mindre havde lukket forretningen eller ikke havde noget at smede, skulle han alligevel ud i smedjen hver eneste dag og tænde essen. »Det er kun for å fo æ lowt«, sagde han. Den kunne han ikke undvære. Viggo havde ikke meget at lave i smedjen de sidste år, han levede. Maskinerne var blevet for moderne, og Viggo var jo af den gamle skole. Men skulle nogen have slebet eller udskiftet et plovskær, var han vaks. Han kunne endda lave en ny. En smed i dag smeder jo ikke, som Viggo var udlært til, men udskifter kun reservedelene. Det at lave delene selv, savnede han.

Jeg har købt flere ting hos Viggo, ting man umiddelbart ikke kunne købe i andre forretninger, men Viggo havde det på lager. »Selvfølgelig«, sagde han bare, når jeg spurgte. Viggo døde i 1985.

Nu bor Eva og Jens Jakobsen på adressen.

Bygaden 11

I Bygaden 11 boede Ernst Krogager. I underetagen boede Åge og Johannes Jepsen. De var far og søn. Ernst boede selv i overetagen, for i underetagen regnede det ned. Både Ernst og Åge var pensionister, men Johannes arbejdede på Jyden. Johannes var en dygtig autodidakt håndværker og kunne lave næsten alt, bare det ikke var for teknisk. Han døde desværre alt for ung. Nu er de borte alle 3.

Bygaden 18

I Bygaden 18 boede Karl Larsen. Han var ungkarl. Jeg husker ham bedst som pensionist og besøgte ham enkelte gange. Der var altid ualmindelig rent og opryddet i huset. Han kunne ses næsten hver dag, når vejret var godt, cyklende langsomt gennem byen. Han

Afholdshjemmet set fra syd mod nord. Det er nedrevet, men lå, hvor nu forsamlingshuset, Bygaden 19, ligger. Den lille dreng er Anton Husted.

håbede vist, der var nogen, han kunne tale med. Karl døde i 2001.

Bygaden 27

Da vi flyttede til Bur, boede der i ledvogterhuset Bygaden 27 en kendis, Søren Gammelvind.

Han var ansat ved det, der i dag hedder Bane Danmark.

Søren medvirkede i filmen »Thorvald og Linda« fra 1982. Den handlede om jernbanebørsterne, som byggede jernbaner i Vestjylland. Min svigerfar var også med og havde en lille birolle. Søren havde ikke nogen replikker, men fik dog én flikket ind, som de beholdt i filmen.

»A æ æt rej for dig da«, fik han sagt til Otto Brandenburg.

Søren var vist ikke helt ædruelig, i hvert fald fik han besked på, at hvis han ikke holdt sig fra ølkassen, kunne de ikke bruge ham mere. Det hjalp vist, han var i hvert fald med i filmen, til den var færdig. Men han sneg sig alligevel hen til ølkassen engang imellem, uden nogen så det. Jeg har det fra ham selv. Søren boede i Bygaden 27 til efter, han blev pensioneret. Derefter købte han ledvogterhuset i Vemb.

Det blev efter Sørens død købt af Vembs daværende slagter og revet ned. Desværre.

Ledvogterhuset i Bur blev senere købt af tømrer Vagn Galsgaard, som delvis moderniserede det og lejede huset ud. Det blev videresolgt og er igen til salg.

Bygaden 26, 28, 30

Vagn Galsgaard startede tømrerforretning d. 1. juni 1977. Han er gift med Lissi, og de har tre voksne børn – Jim, René og Ida.

Vagn og Lissi bor i nr. 26, forretningen er i nr. 28, og sønnen Jim bor i nr. 30. Vagn har nu overladt forretningen til sønnen Jim, men han hjælper selv stadigvæk til. Han er kirkesanger i både Bur og Gørding kirke. Bolig og forretning ligger ned til »Æ Pøt«, derfor har de fiskeret på en del af søen. René har flere gange vundet Holstebro Dagblads fiskekonkurrence om årets største fisk af sin art. De blev fanget i »Æ Pøt«, mens han stadigvæk gik i skole. Det er flere år siden.

Burvej 50

Her boede Else og Svend Kristian Skov, som havde brødudsalget. Det var ikke alene et brødudsalg, men det jeg vil kalde en dagligvarebutik. Kristian Skov var ikke blot handelsmand, han var også meget interesseret i naturen. Han var i rigtig mange år formand for Bur Jagtforening, faktisk indtil han blev syg af kræft. Han døde i 1984. Else bor stadigvæk i huset.

Kristian Skov var i 1948 med til at etablere Bur Andelsplantage på Møborgåvej. Plantagen skulle selvfølgelig være til jagt for Bur Jagtforening, men først og fremmest være til vildtets velfærd.

Sagde man »æ bager i Bur«, vidste mange, hvem man talte om – selv i Holstebro og særlig i jægerkredse. Og ikke mindst fordi han næsten lige til sin død kørte ud med varer – brød, mælk, pålæg, tobak og meget mere – til faste kunder, han havde haft i mange år. Han havde større eller mindre ruter 6 dage om

Æ bager i Bur, Svend Kristian Skov.

ugen og havde kørt dem i mange år. Jeg havde handlet i butikken flere gange, før jeg lærte ham og Else at kende.

Jeg havde i 1976 fået min første hund, en Flatcoated retriever som er en jagthund, en god apportør, og jeg syntes, det var synd, den ikke skulle bruges. Derfor tog jeg jagttegn, og da Kristian Skov jo var formand for jagtforeningen, spurgte jeg ham, om han kendte et sted, jeg kunne få lov til at skyde krager.

»Jo, det gør jeg da, kom igen når jeg har lukket butikken.«

Stedet viste sig at være på et stykke frijord, som han og Else ejede, lige ned til Storåen.

Kristian havde arvet parcellen efter faderen, som havde købt den af en eneboer, der da boede på grunden i en tønde. Tønden var en stor trætønde, formodentlig brugt til lagring

af vin eller fremstilling af øl. Den havde et lille vindue og en dør, og det fortælles, at den var så stor, at man næsten kunne stå oprejst inde i den. Man kan endnu se, hvor tønden var placeret. Eneboeren, som jeg ikke kender navnet på, ville pludselig til København.

Jeg må gå på parcellen endnu – jagte og fiske eller bare lufte/træne hund. Der er ca. 13 tønder land. Det var Kristian, der lærte mig at blive »rigtig« jæger. Vi havde mange gode timer sammen med, eller uden, bøsse og hund. Skulle han på jagt, blev jeg næsten altid inviteret med. Jeg har aldrig besøgt dem privat uden at blive trakteret. Sådan var de bare.

Else er født Andersen og er fra Idom. Svend Kristian blev født i »Lærkesminde«, Idomvej 6.

Der har Arne Schmidt nu virksomheden ASME Marine-El A/S.

I 1973 og i årene efter var der nok for mange butikker med et mere eller mindre udvalg af dagligvarer i Bur. De overlappede hinanden. Der var for få kunder til, at de alle kunne fortsætte med at have et rimeligt overskud. Men bortset fra Hansens købmandsbutik, døde de fleste butikker og forretninger en naturlig død, når ejerne ikke længere kunne klare det for helbredets skyld eller valgte at stoppe på grund af alder. Indehaverne havde til sidst vist ikke forretningerne alene for indtægtens skyld, men også for at holde sig beskæftiget. I en periode omkring 1934 var der endda 2 købmandsbutikker i byen.

Der var naturligvis også andre forretninger i Bur i 1973. En servicestation, en tømrerforretning, en smedeforretning og naturligvis Jyden Staldinventar A/S på Idomvej 2, som stadigvæk eksisterer. I 1973 og til sin død var det fabrikant Martin Andersen, som var direktør for »Jyden«.

Burvej 56

Det nærmeste vi nu kommer en dagligvarebutik er beliggende på Burvej 56, hvor der er en pæn butik med kartofler, frugt, grøntsager, blomster og mange andre ting især vedrørende blomster og grønt. Det er også godt nok, hvis man er vegetar. Butikken ejes af Bente Hedegaard og Jan Bredal Kristensen. Bente er fantastisk god til at lave kranse, buketter m.m.

Burvej 71

Tømrer Pedersen havde en enmandsforretning på Burvej 71. Jeg kender ikke meget til ham, men jeg husker, at hans søn Hans gik med aviser.

Burvej 77

Servicestationen – nu kommer jeg tilbage til den – var i 1973 ejet af Erna og Frode Skovmose.

Frode er i øvrigt broder til Jens Kr. Skovmose, den meget kendte daværende borgmester i tegneserien om Lidenlund (Lemvig).

Foruden benzinsalg og kiosk med biltilbehør plus lidt mere, var der et stort værksted til reparationer af både biler, traktorer, landbrugsredskaber og næsten alt mulig andet. Frode solgte vist også brugte biler, som han reparerede og klargjorde. Han havde gennem længere tid en dygtig medarbejder, Knud Christiansen. Knud og hans kone, Herdis, boede dengang i Bygaden 29. Knud ville imidlertid gerne starte for sig selv og købte derfor bolig og værkstedslokaler i Linde i 1985. Nu »Knuds Auto«.

Frode havde sikkert også andre drømme. Han solgte i hvert fald virksomheden kort efter, at Knud var flyttet og blev VW-forhandler i Lemvig. Servicestationen blev derefter solgt igen, men den nye ejer havde den kun i relativ kort tid. Pludselig var benzintankene fjernet og dørene låst.

Henny og Hans Pedersen havde netop da mod på at starte for sig selv og købte derfor i 1988 den nedlagte servicestation. Den var jo velegnet til både smedeforretning og som hjemsted for busserne.

De har tre børn. Frank, Betina og Birgitte. Frank er den ældste og gift med Annemette,

datter af Yrsa og Ole Fredberg, Burvej 34. Frank blev udlært i VVS og smedefaget og arbejdede for faderen, indtil han selv overtog smedeforretningen i 2010. De bor nu på Skolevej 19. Busserne og kørslen blev samtidig overtaget af Betina og hendes mand. Henny hjælper stadigvæk med busserne, og Hans passer telefon og lager.

Tangsgårdsvej 4

Bur havde også i 1973 en vognmand, Jens Knudsen, gift med Nanna. De boede på Tangsgårdsvej 4. Første gang, jeg traf Jens, var få dage efter, vi var flyttet ind. Den forrige ejer af vores hus havde brugt garagen som hundehus, og da vi købte, havde vi forlangt, at garagen skulle være ryddet for halm og indtørrede hundebæer. Det var, fandt vi ud af, sammen med andet affald, blot fejet ned i smøregraven. Derfor kontaktede jeg Jens Knudsen, så vi kunne få det fjernet. Jeg tømte graven, og Jens læssede det på lastvognen.

Jens Knudsen døde i 1990 og Nanna i 1992. Vognmandsforretningen blev i 1977 overtaget af sønnen Martin, som har udvidet den med flere lastvogne. Han driver forretningen endnu og er gift med Elin. Martin er udlært lastvognsmekaniker. Ser man en lastvogn, hvor der står Bur over forruden og med en lille hund i passagersiden med forbenene på instrumentbrættet, så er det Martin, der kører. Martin og Elin bor i Bygaden 20.

Ærteæderlogen

Vi har i Bur en loge med det lange navn, som ikke er til at huske udenad:

»Logen til undersøgelse af det betimelige i visse Burboeres fortsatte spise af gule ærter samt i øvrigt til Burs forskønnelse i almindelighed«. I daglig tale kaldet »Ærteæderlogen«.

Logen mødes én gang om året hos Birthe og K.E. Jensen, Bygaden 25. Dette fortsætter vi med, indtil vi bliver enige om det betimelige i ærteæderiet. Det tager vist mange år. Logen indsamler penge på forskellige måder, bøder,

Blå fugl.

Mod Arktis.

for-sent-komst, auktioner m.v., når vi samles. Det har foreløbig givet til to skulpturer. »Blå Fugl«, som står på stationspladsen, og en abstrakt fugl ved indkørslen til sportspladsen.

Bur er blevet lidt af en soveby. Det startede med, at skolen blev lukket, men i særdeleshed da købmandsbutikken lukkede. Der har aldrig før været så mange huse til salg som i dag.

Dette er min personlige beretning om mennesker og huse i Bur.

Jeg kan i øvrigt henvise til: www.bursogn.dk, hvor der også kan læses noget om Bur i »gamle dage«.

Tak til:
Anton Husted
Else Skov
Henny og Hans Pedersen
Elin og Martin Knudsen

Sort/hvide fotos: Anton Husted
Farvefotos: Ove Sørensen

Mester Per og Jens Plovgård

– sagn fra Husby og Sdr. Nissum

af Søren Smedegaard Olesen, Husby

De præster, der kunne mere end deres fadervor, havde ofte gået i den sorte skole. Efter reformationen skulle Djævelen have undervist i Luthers by Wittenberg. På den sidste skoledag havde de kommende præster travlt med at komme ud af klasselokalet, for Djævelen skulle have den sidste: *»Der var en gang elleve præster, som havde udlært i den sorte skole, men nu gjaldt det for dem alle at slippe bort, thi læremesteren beholder altid den sidste. Dog en af dem, en klog kones søn, vidste råd. Alle elleve tog hinanden ved hånden i kreds, og så begyndte de at danse som besatte og hvirvlede ud af den vide helvedesport, så at ingen blev den sidste, og alle slap vel ud.«* [1]

Meget tyder på, at Husbypræsten Mester Per var en af disse elleve, der slap med skrækken. I det mindste kunne han mangt og meget. Enkelte af hans meriter har overlevet tidens tand. Står man i Husby kirke og ringer solen op, ser man hans navn på præstelisten som én af de første lutherske præster.

Et sagn fortæller, at herremanden på Pallisbjerg havde dræbt fruen med en malkeskammel i et øjebliks vrede. Selvom hun blev begravet langt fra Staby, viste hendes genfærd sig ofte på Pallisbjerg. Allerede den dag, hun var blevet begravet, var hun tilbage om aftenen. Aldrig kunne herremanden få fred om natten. Der var ikke andet at gøre end sende bud efter Mester Per fra Husby, *»som var så klog, at han havde tre præsters forstand.«* Det var jo én af præstens vigtigste opgaver at binde den døde til graven eller i det mindste kirkegården.

Men Mester Per ville ikke uden videre mane fruens genfærd ned. Herremanden skulle først bede hende om tilgivelse. Præsten fulgte med adelsmanden til kirken med hendes kiste, men ikke så snart havde de løftet låget, før fruen overfusede herremanden. Da sagde mester Per, at adelsmanden skulle lægge hånden på fruens bryst og inderligt bede om tilgivelse. Men det skulle være, inden hun fik sig rejst op, *»for havde hun først gjort det, ville der ikke være nogen præst i hele kristenheden, der kunne bringe hende tilbage.«* Herremanden gjorde alt efter Mester Pers råd, og derefter kom fruens genfærd ikke mere til Pallisbjerg om natten. [2]

Herremanden i sagnet må have været Palle Juel, der grundlagde Pallisbjerg og var landsdommer i Viborg. Han har dog næppe nogensinde dræbt sin frue. Det er svært at gennemskue, hvordan sagnet er opstået. Men det vides, at Palle Juels frue var udsat for trolddom.

Palle Juel og hustruen Anne Lykke boede ofte på herregården Strandet i Ørum Sogn ved Skive. En kvinde fra sognet, Karen Sofie Kjær, tilstod under forhør, at hun havde udøvet trolddom mod Anne Lykke. Fire nætter i træk havde hun været sammen med en anden kone, Apelone, ude på heden for at forgøre Fru Anne Lykke. Derefter blev hun brændt. Det var farligt at komme på tværs af den magtfulde landsdommer. Kunne det tænkes, at Anne Lykke ikke kunne finde ro i graven? [3]

Langt senere i Sdr. Nissum havde en bonde, Jens Plovgård, indgået en pagt med Fanden. Derfor kunne han mange hemmelige kunster og skaffede sig sikkert derved mange rigsdalere. Men efter en årrække skulle han tilhøre Fanden. Men foreløbig var han mærkelig hård ved Mester Erik. Engang pryg-

lede han Fanden (Erik) med en jernpisk for at få at vide, hvor en fiskers svin havde gemt sig. *»Jens spurgte om svinet, men Erik ville ikke ud med sproget, fordi han anede, at de ikke var alene. Jens Plovgård troede derimod, at det blot var stædighed og greb derfor sin jernpisk og pryglede Fanden med den, indtil han fortalte ham, at svinet lå under en havbrink og beskrev stedet på det nøjeste.«* [4]

Et skib var strandet ud for Bovbjerg. Skipperen ville have skibet til havs igen. Men baronen på Bøvling Slot ønskede, havet skulle slå det i stykker. En dag var der folk fra Bur, Vemb og Gørding for at rykke skibet frit. Men det rykkede sig ikke. Så siger én: *»Det nytter ikke så længe den mand* (det var baronen) *og så Jens Plovgård, de står deroppe på den bakke.«* Men den norske skipper vidste at snyde Jens Plovgård: *»Han tog en planke og skrev på den nogle ord med noget blåkridt, han havde i lommen, smed så planken hen ad dækket og sagde: »Nu skal en ut, om der så findes 100 jævle her inde.« Så kunne de få den ud i en fart. Se, den nordmand var ham for hård.«* [5]

Men da Mester Erik, efter de aftalte år var gået, skulle hente Jens, var gode råd dyre. Som præsterne i den sorte skole forsøgte han at snyde Fanden. Han lod sig grave ned i en stor tønde med rigeligt spise og drikke. Oven over tønden blev der pløjet og sået: *»Da Fanden nu kom, kunne han ikke få magt over ham, men løb hver nat i tre uger og hylede til sidst så frygteligt, at det kunne høres helt over til Ulfborg Kirke på den anden side af fjorden.«*

Mester Erik måtte give op. Jens Plovgård blev gravet op, *»og fra dette øjeblik var der ingen i hele sognet, der var så gudfrygtig som han.«* [6]

Der gik frasagn om folk som mester Per i Husby og Jens Plovgård fra Sdr. Nissum. Da præsterne efterhånden kun kunne deres fadervor, måtte mænd som Plovgård træde til.

Noter:
1) Tang Kristensen: Danske Sagn, Bd. 6, s. 21
2) Thiele: Danmarks Folkesagn, Bd. 2, s. 138
3) Storgård Pedersen: Ulfborg Herred, s. 75-76
4) Thiele: Danmarks Folkesagn II, s. 69
5) Tang Kristensen: Danske Sagn, Bd. 6, s. 330
6) Thiele: Danmarks Folkesagn, Bd. 2, s. 68-69

Minder fra sommeren 1961 på Staby Efterskole

Inger og Inge sætter tidens frisure.

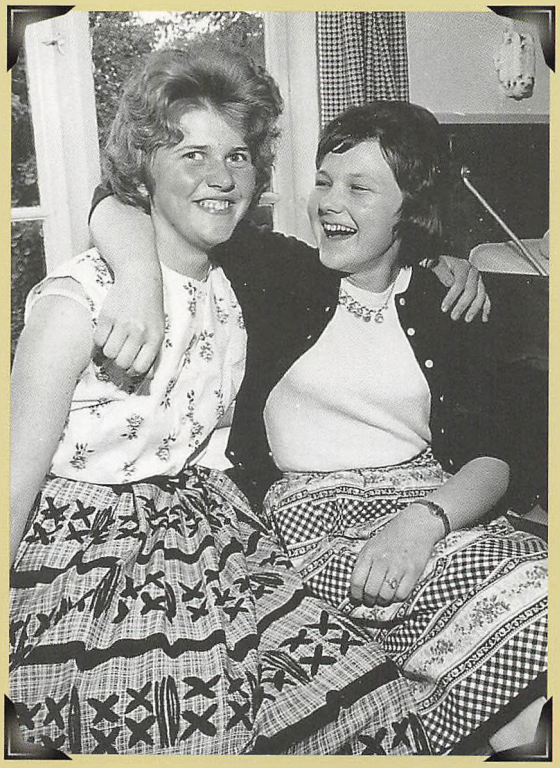

Elly Knudsen og Ulla Bundgård Knudsen.

Ida Louisa Pedersen, Anny Hansen Vestkær, Krista Andersen, Ulla Bundgård Knudsen, Solveig Hansen og Anny Frøsig.

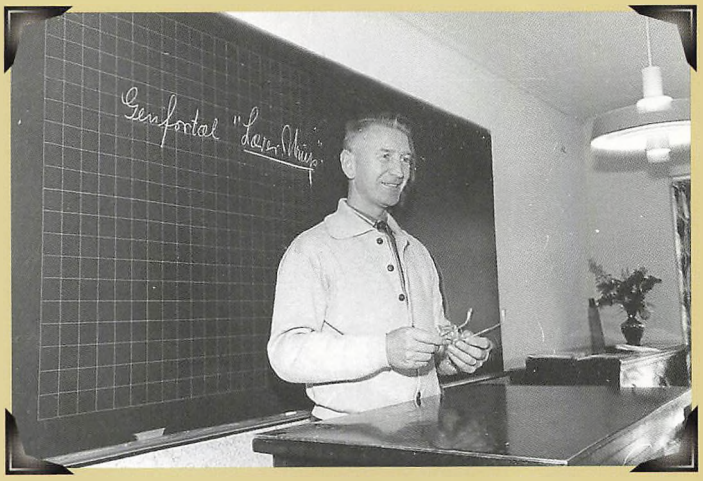

Forstander Kresten Hagsten
i en fortælletime.

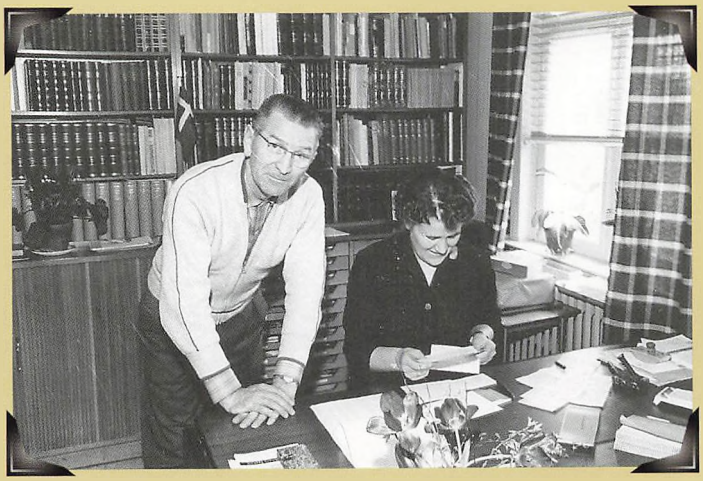

Forstanderparret Kresten og Hilda Hagsten.

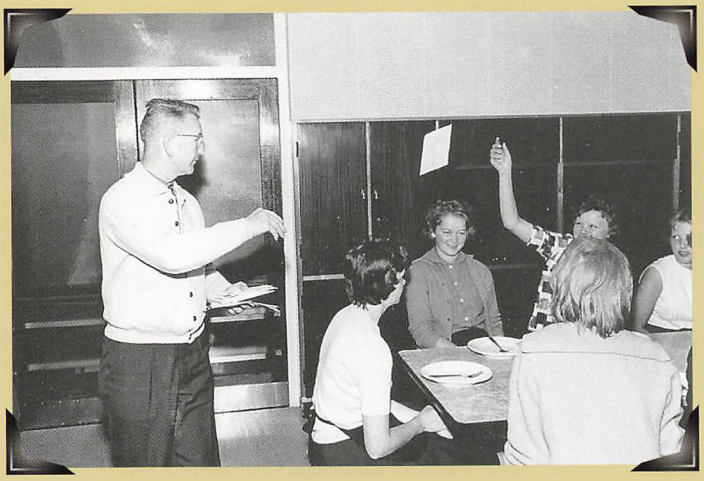

Hagsten deler posten ud.

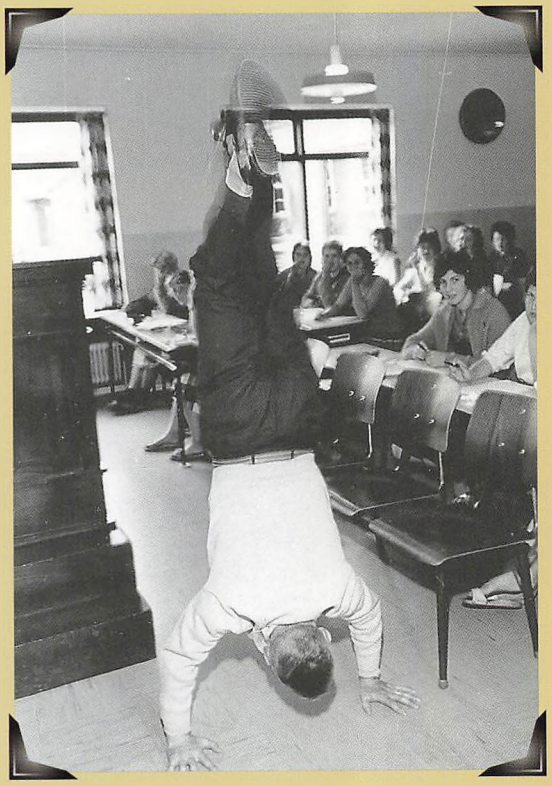

En altid adræt Hagsten
står på hænder for klassen.

Dagny og Malthe Ulriksen med børnene Jørgen og Claus.

Kresten Hagsten, sønnen Bo og pedellen Frode Lauridsen.

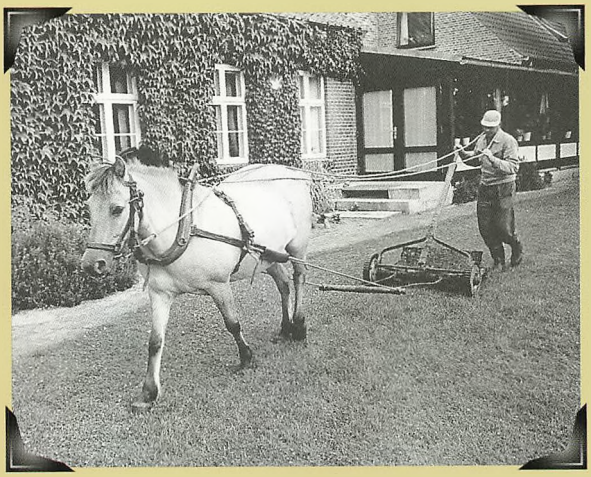

Pedel Frode Lauridsen slår plænen.

Gymnastik i haven. Der øves til det årlige elevmøde.

Tage Mathiasen underviser i vævestuen.

Lærerinde Sonja Gissel underviser.

Dagny Ulriksen underviser i kjolesyning.

Lærerinde Ruth Sørensen underviser i skolekøkkenet.

Skolekøkkenet.

Køkkenleder Edele Nielsen svinger gryderne i køkkenet.

Lærerbordet i spisestuen.

Uddrag fra Staby Efterskoles oplysningshefte til nye elever

Staby Efterskole er oprettet 1923 som skole for unge mænd og unge piger i alderen 14-18 år. Men før den tid har der været holdt skole i hen ved 70 år, først højskole, senere vinterlærerseminarium.

1920 var der ikke mere brug for vinterlæreruddannelsen, og Ringkøbing amt, der siden 1857 havde ejet skolen, ville ikke fortsætte den længere. Men nu viste det sig, at skolen havde rod i egnens befolkning, og da der var brug for en skole for unge i 14-18 års alderen, trådte en kreds af egnens beboere sammen og fik dannet et aktieselskab med en kapital på 52.000 kr., som blev brugt til istandsættelse og nybygning, så der blev plads til ca. 50 boende elever. Efterskolens første forstanderpar var Jens Kjær og hustru. De ledede skolen til 1947 og havde den glæde, at der flere gange blev brug for udvidelse. Her er nu plads til 80 boende elever. Der er centralvarmeanlæg i alle lokaler og i elevværelserne, som er rummelige og lyse og med faste skabe til elevernes tøj. Eleverne medbringer selv sengetøj, gerne sengetæppe, håndklæder og sæbe.

Skolen ligger 2 km fra Ulfborg station og en halv km fra Staby-Ulfborg landevej, ad hvilken der daglig er flere forbindelser til Holstebro. Vi har 2 km til Nissum fjord, der danner badebassin for os om sommeren og skøjtebane om vinteren. Til Vesterhavet har vi ca. 15 km. Denne landlige – men ikke ucentrale – beliggenhed betinger, at skolens daglige arbejde kan foregå uden unødige forstyrrelser, og skolens mange bygninger skulle have mulighed for at danne en god ramme for en fri, fro, frejdig og from dansk ungdoms færden nær fjord, sø, hav, skov, klit og brede enge.

NORMALTIMEPLAN FOR SOMMERSKOLEN
(UNGE PIGER)

Kl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
8⁰⁰ – 9⁰⁰	Sundheds-lære	Danmarks-historie	Litteratur	Danmarks-historie	Verdens-historie	Bibellæsning
9¹⁰ – 10⁰⁰	Skolekøkken Dansk	Skolekøkken Dansk	Skolekøkken Dansk	Dansk Skolekøkken	Dansk Skolekøkken	Dansk Skolekøkken
10¹⁰ – 11⁰⁰	Skolekøkken Dansk	Skolekøkken Dansk	Skolekøkken Dansk	Dansk Skolekøkken	Dansk Skolekøkken	Dansk Skolekøkken
11¹⁰ – 12⁰⁰	Skolekøkken Regning	Skolekøkken Regning	Skolekøkken Regning	Regning Skolekøkken	Regning Skolekøkken	Regning Skolekøkken
12⁰⁰ – 14⁰⁰	M	I	D	D	A	G
14⁰⁰ – 14⁴⁰	Geografi	Sang	Geografi	Forevisning i skolekøkkenet	Tegning	Naturlære
14⁴⁰ – 15⁰⁰	K	A	F	F	E	
15⁰⁰ – 15⁵⁰	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Kjolesyning
16⁰⁰ – 16⁵⁰	Kjolesyning Vævning	Kjolesyning	Naturlære	Håndarbejde Vævning	Håndarbejde	Håndarbejde
17⁰⁰ – 18⁰⁰	Håndarbejde	Håndarbejde	Verdens-historie	Kjolesyning	Kjolesyning	
18⁰⁰ – 19⁰⁰	A	F	T	E	N	S	M	A	D
19⁰⁰ – 20⁰⁰	Samfundslære	Litteratur	Selvarbejde	Selvarbejde	Litteratur	
20¹⁰ – 21¹⁵	Oplæsning	Folkedans Boldspil	Oplæsning	Sang	Oplæsning	
21¹⁵ – 22⁰⁰	K A F F E O G A F T E N S A N G					

Undervisningstid:
Sommerskolen er for unge piger. Den åbnes den 3. maj og varer til 30. september, afbrudt af sommerferien.

Vinterskolen er for unge mænd. Den åbnes den 3. november og varer til 30. marts, afbrudt af juleferien.

Betalingen:
Denne fastsættes ved efterskolernes årlige generalforsamling, godkendes af ministeriet og er for tiden:
For undervisning 80 kr. pr. måned.
For kost og logi 140 kr. pr. måned.
For lys og varme på elevværelser betaler hver elev for hele vinteren ..... kr. Og for lys, strygning og skolekøkkenundervisning betaler hver elev for hele sommeren 15 kr. Materiale

til sløjdarbejderne betales af den enkelte elev, dette gælder også bøger til brug ved skolen.

Understøttelse:
Denne kan søges gennem skolen, for sommerskolens vedkommende lige til 1. maj og for vinterskolens vedkommende til 1. november. Ansøgningsskema fås på skolen. Når dette er udfyldt på forsiden, skal det sendes hen til sognerådsformanden i elevens hjemkommune, hvorfra det videresendes til skolen. Meddelelse om, hvem der har opnået understøttelse og hvor meget, foreligger fra ministeriet ved juletid for vinterskolens og omkring 1. juli for sommerskolens vedkommende.

Dog kan vi, når vi har modtaget et skema fra sognerådsformanden, sige omtrent, hvor meget der kan forventes i understøttelse.

Øvrige oplysninger:
Pigerne bedes til brug i skolekøkkenet medbringe hvide kapper, forklæder eller kitler – også gerne grydelapper.

– Det vil være fornuftigt af de unge mænd at komme med et sæt arbejdstøj til brug i sløjdsalen. Gerne ser vi også, at man om vinteren medbringer skiftesko, ligesom eleverne både sommer og vinter stiller med egen gymnastikpåklædning.

Sengetøj m.v., som sendes med jernbane, bør afsendes 8 dage før mødedagen. Vi sørger for afhentning på Ulfborg station.

Skolens tlf. nr. er Ulfborg 112. Elevernes tlf. 212.

Husk at medbringe flyttekvittering for skoleelever – og sygekassebog.
Og så – til de unge – velkommen til arbejdet.

Marie og Kristen Hagsten

50-års jubilarer på Staby Efterskole 2011
Øverst f.v. (ungpige-efternavn i parentes): Lisbeth Kirk (Poulsen), Ella Kjærsgaard (Kristiansen), Astrid Lauridsen (Korsholm), Grethe Vestergaard (Strådt), Hanne Bennedsgaard (Trankjær), Rita Sandkvist (Poulsen), Kirstine Svendsen (Kolby), Anna Grethe Andersen (Bank), Anna Marie (Sys) Jensen (Tokkesdahl), Inge Plougsgaard (Haugaard), Ella Jensen (Kolby).
Nederste række:Sonja Ellegaard (Jensen), Kathrine Thorninger (Bjerregaard), Dagny Ulriksen, Margit Sinkjær (Sørensen), Edith D. Olesen (Dalby), Inge Kirkegaard (Pedersen), Ulla Bundgård Knudsen, Birthe Eskildsen (Mortensen), Mette Marie Johannsen (Andersen), Kaja Boel, Anna Grethe Toft (Justesen), Elly Nielsen, Hilda Hagsten.

Kilde: Ulla Bundgaard Knudsen og Birthe Eskildsen

Tove Ditlevsen og Lars' grav

af Kristen Bro, Ulfborg

I foråret 1974 havde Tove Ditlevsen et lille indlæg i Politiken, hvor hun fortalte om en tur ud til Lars' grav, som jeg vil gengive her, men først lidt foromtale.

Allerførst en kort omtale af Lars' grav og af sagnet, der fortæller om begivenhederne omkring dødsfaldet og begravelsen, en historie som er kendt af mange i lokalområdet. Graven ligger ude på heden ca. 3 km øst for Ulfborg, og sagnet fortæller om en røgter på Ulfborg Kærgaard ved navn Lars, som hængte sig selv i laden. Da man ikke dengang kunne begrave selvmordere på kirkegården, satte man kisten på en studeforspændt vogn og gennede dem ud af gården med kurs mod heden. Han skulle så begraves, hvor studene gjorde holdt. Allerede her minder det om et vandresagn, da man har hørt noget lignende før. Efter et par svinkeærinder endte de så, hvor graven nu er, et overmåde naturskønt sted, og havde det ikke været for en enkelt højspændingsledning, kunne man godt føle sig henført til sidst i 1700-tallet, hvor hændelsen fandt sted.

Jeg har en gang imellem været i tvivl, om det nu også er et sagn. Beretningen stammer fra den store folkemindesamler, Evald Tang Kristensen, og han har fået den fortalt af Kirstine Kjærgaard i 1889 – 90 kort før hendes død. Kirstine var født i Vester Damgaard i 1842 og blev senere gift med Anders Kjærgaard fra Ulfborg Kjærgaard. De overtog Ebbensgaard efter giftermålet. Lars' husbondsfolk var Anders Kjærgaards bedsteforældre, og jeg synes da ikke, det at fortælle om hændelser fra ens bedsteforældres tid er sagnhistorie.

Lars' grav.

Nok om det og tilbage til Tove Ditlevsen. Da jeg sad i bestyrelsen i Vestjysk Kunstforening, blev det ved flere lejligheder min opgave at udvælge og engagere forfattere til at fortælle om deres forfatterskab, og det måtte gerne være billigt – den type foreninger har sjældent mange penge. Min gode

Lise Haslund måtte hjælpe Tove Ditlevsen med tilrettelæggelse af aftenens forløb.

ven, Kim Haslund, havde fortalt mig, at han var vokset op i Sydhavnen i København i noget, der kunne minde om et bofællesskab. Godt nok boede en række familier i hver deres lejlighed, men de havde et nært fællesskab. Mange var også kunstnere. Foruden Kims forældre boede også Tove Ditlevsen og hendes daværende mand, Ebbe Munk, i en af lejlighederne. Kims mor, Lise Haslund, og Tove blev gode venner, et venskab, der varede livet ud. Med den afhængighed af narkotika, Tove Ditlevsen måtte leve med det meste af sit liv, må det venskab have krævet både tålmodighed og overbærenhed af Lise.

Men sådan var det nu, og i påsken 1974 skulle Tove besøge Lise i hendes sommerhus i Vedersø Klit. Det så Kim og jeg som en chance, og sandelig om ikke Lise fik overtalt Tove Ditlevsen til at læse op af sine digte i Ulfborg Kirkeby forsamlingshus påskelørdag. For at få tilrettelagt programmet, kørte min kone Elly og jeg et par dage forinden ud til Lises sommerhus i Vedersø, og Elly ville også gerne byde dem på aftensmad før mødet om lørdagen. Vi fik ved Lises hjælp lidt styr på det hele, men Tove Ditlevsen snakkede nu mest om selvmord. Da fortalte jeg hende om en naturskøn beliggende selvmordergrav ude på heden. Vi kunne hente dem lidt før, og så kunne hun få den at se. Jeg fik Kim til at passe mine køer lørdag eftermiddag, og så drog vi af sted. På turen over heden besværede Tove sig meget over den ujævne vej, og bedre blev det ikke, da vi måtte gå det sidste stykke, så jeg kan ikke sige, at jeg oplevede det som en succes. Da vi kom hjem gik Tove og Lise i gang med at tilrettelægge aftenens program, men de havde glemt at få en digtsamling med. Imidlertid vidste Tove, at hun havde givet den til Kim, og så var den jo let at få fat på, da Kim gik ude ved køerne. Da han kom med den, var den ikke sprættet op. Det var ikke godt. Under spisningen erklærede Tove, at hun måtte have noget vin at drikke dernede. Da jeg var vidende om hendes problem, sagde jeg, at det var ikke så godt i forsamlingshuset ifølge stedets skik. Hun mente nok, det kunne gå med hvidvin, når vi kom det i æblemostflasker. Hun var meget nervøs, og under et af de mange toiletbesøg sagde Lise, at det

Tove Ditlevsen ville gerne ud at se køerne. Hun havde sin sidste samlever, Knud Mogensen, med. Vores datter Anne var med på rundvisningen.

gik ikke. Vi måtte snyde hende og lade det blive ved æblemost. Det bedrag ville Elly ikke med til, men det endte op med halvt af hvert.

Vi havde dækket op i forsamlingshusets lille sal, da vi var bange for, at mange var udrejst i påsken, men da vi kom derned, var salen stuvende fuld. Tove Ditlevsen livede kendeligt op og var som ved et trylleslag fuldstændig rolig. Hun fortalte lidt og læste især op af egne digte, og det blev en uforglemmelig aften. Det blev ikke nogen lang aften, for pludselig sagde Lise til mig: *»Nu skal vi holde. Nu kan hun ikke klare mere«.* Men det blev en virkelig god aften med en værdig afslutning. Endnu husker jeg digtet »Den gamle mand og bøgerne«, der handlede om faderen, der som belæst ung mand var rejst fra Mors til København for at søge lykken og var endt i en lillebitte lejlighed på Vesterbro som fyrbøder eller kedelpasser. Han blev en indesluttet mand, der om aftenen flygtede fra virkeligheden ind i bøgernes verden, hvor også den litterært hungrende Tove var lukket ude.

En stor aften blev det, og dermed regnede jeg med, at det var slut, så stor var min overraskelse, da jeg erfarede, at turen ud til Larses grav en tid senere var resulteret i en artikel i Politiken, som jeg vil bringe i sin helhed.

Rapport fra det jyske

Af Tove Ditlevsen

Langt ude på heden ligger en selvmorder begravet under en ligkisteformet forhøjning. »Lars« står der på den ældgamle gravsten, og på bagsiden af et sort kors, skåret ud i moseeg, er dette vers graveret ind på en sølvplade:

Han hængte sig blot, men hans synd kaldtes stor:
Ingen præst måtte over ham præke og bede.
Han måtte ej hvile i indviet jord.
Derfor fik han sin grav på den store og ensomme hede.

Dette bevæger og interesserer mig så meget, at jeg helt glemmer min nervøsitet for at læse op i Ulfborg forsamlingshus, som vi er på vej til. Jeg ønsker pludselig at vide alt om den ulykkelige Lars, men min ledsager ved kun, at han var fodermester og døde år 1700. Hvor gammel han blev ved ingen på egnen, heller ikke hvorfor hans grav er bevaret frem for alle andre af hine tiders selvmordere. Men den er smykket med grangrene og friske påskeliljer, og jeg vil huske den resten af mit liv. For mig er det altid forbundet med rystende og risikable oplevelser at bevæge mig udenfor København. I øjeblikket sidder jeg midt i et kæmpelandbrug på Mols, helt alene i en højenloftssal med den umulige opgave at holde øje med et fødende får, mens min veninde og husbonden er til frokost. Jeg er til alt held i stand til at grave ungdomsvenner frem overalt i landet, ellers var jeg ilde faren. Sammen med min københavnske stab kom jeg i aftes for sent til færgen i Grenå, og der var tre timer til den næste, som det ikke engang var sikkert, vi kunne komme over med. Så kom jeg i tanker om veninde Sinne, hos hvem jeg vel ankommet, gik ud som et lys, mens de bilafhængige tog chancen og drog af ved midnatstid. Eftersom vi intet hørte fra dem siden, går jeg ud fra, at de på en eller anden måde er nået frem til København.

Fåret bræger ynkeligt inde i sit aflukke, og den har fråde om munden, men er det tegn på komplikationer? Der er alt for meget i verden, jeg ved for lidt om. Jeg har fået besked på kun at ringe efter dyrlægen, hvis det er højst nødvendigt. Men vædderen indtager så truende holdning, at jeg ikke tør gå ind til min plagede medsøster, og jeg ved heller ikke, hvordan jeg skulle kunne hjælpe hende. – Jeg har lige ringet hjem til Peter, men kun for at høre en dum vittighed om »fåresyge«. Han var mere interesseret i det hundebid, jeg fik i låret under et lille ærinde på en tankstation mellem Vedersø og Grenå. Jeg havde lige siddet i bilen og pralet af, at jeg kunne gå lige hen og klappe selv de mest bidske hunde, men det var naturligvis at udfordre skæbnen for groft. Tapper som jeg er, slog jeg det hen, skønt blodet piblede gennem kjolen, for vi havde sat os i hovedet, at vi ville nå hjem tidsnok til at se »Et Dukkehjem«, hvad vi altså ikke gjorde. Peter sagde, at den måske havde hundegalskab, så jeg måtte se at få en indsprøjtning mod stivkrampe. Og købe en liter mælk med hjem, fordi han havde glemt, at det var dronningens fødselsdag. Nu er mine værtsfolk kommet tilbage, og jeg har holdt et nyfødt, vådt og rystende lam i armene. I morgen tager jeg hjem med flyvemaskinen, og synet af den ensomme selvmorders grav på heden var alle strabadserne værd. Hvordan levede fodermestre omkring år 1700? Alt, alt for lidt ved man om verden!

To år efter besøget ved selvmorderens grav på den vestjyske hede tog Tove Ditlevsen sit eget liv.

Radio Vest – 25 år med lokalradio i Ulfborg

af Marianne Vibeke Dahl, Ulfborg

En lokalradio fødes…

Der havde længe været ønske om at få en lokalradio i Ulfborg-Vemb Kommune. Året 1986 blev skelsættende for denne idé. Radio Vest gik i luften første gang den 24. oktober 1986.

Ved en stiftende generalforsamling i september måned samme år dannedes foreningen Radio Vest Bingo. For at sikre radioens startkapital var foreningen Radio Vest ApS allerede oprettet og havde solgt anparter til private, foreninger og firmaer. Hensigten var, at Radio Vest Bingo løbende skulle overføre midler til Radio Vest ApS.

I starten af radioens historie var der lønnede medarbejdere – der var budgetteret med lønninger i ½ - 1 mill. kroners klassen!

Det blev dog hurtigt klart, at en lille lokalradio ikke kunne klare så stor en post på budgettet. Det medførte afskedigelser, således at det nu kun var frivillige, der drev radioen.

Konstruktionen med Radio Vest ApS og foreningen Radio Vest Bingo holdt heller ikke længe, for allerede i begyndelsen af 1987 gik foreningen Radio Vest Bingo konkurs.

Det blev en svær tid for Radio Vest. I dagspressen fløj det med trusler og beskyldninger. Det er en tid i radioens historie, som medarbejdere helst ikke vil huske. Her kom det gamle ordsprog til sin ret: »Man kan ikke både blæse og have mel i munden«.

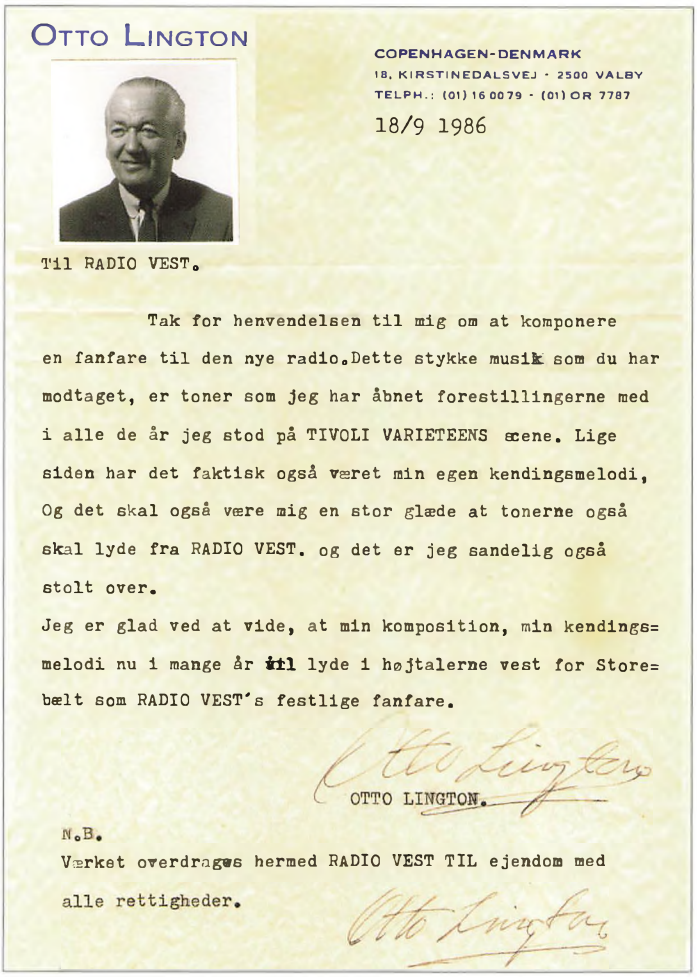

OTTO LINGTON

COPENHAGEN-DENMARK
18, KIRSTINEDALSVEJ · 2500 VALBY
TELPH.: (01) 16 00 79 · (01) OR 7787

18/9 1986

Til RADIO VEST.

Tak for henvendelsen til mig om at komponere en fanfare til den nye radio. Dette stykke musik som du har modtaget, er toner som jeg har åbnet forestillingerne med i alle de år jeg stod på TIVOLI VARIETEENS scene. Lige siden har det faktisk også været min egen kendingsmelodi, Og det skal også være mig en stor glæde at tonerne også skal lyde fra RADIO VEST. og det er jeg sandelig også stolt over.

Jeg er glad ved at vide, at min komposition, min kendingsmelodi nu i mange år til lyde i højtalerne vest for Storebælt som RADIO VEST's festlige fanfare.

OTTO LINGTON.

N.B.
Værket overdrages hermed RADIO VEST TIL ejendom med alle rettigheder.

Konkursen medførte en øjeblikkelig lukning af radioen. Der blev hasteindkaldt til personalemøde – radioen eksisterede i realiteten ikke længere. Alt var kaos – der var ingen ledelse – ingen penge, og det var usikkert, om radioen kunne komme i luften igen. Et par koldblodige personer bevarede dog fatningen og fik lynhurtigt dannet en ny forening, Radio Vest's Venner, med bestyrelse og vedtægter. Uden økonomisk grundlag var kravet til alle medarbejdere: »Kør penge ind«!

Til den annoncerede tid, fredag den 22. januar 1987 kl. 16:00, var Radio Vest's Venner i luften, uden at lytterne havde bemærket »lukningen« og al dramatikken omkring konkursen og stiftelsen af den nye forening.

Nu blev der travlt på det lille kontor, for der skulle udskrives nye medlemskort til 10 kr. pr. stk., og alt foregik med kuglepen! ALLE kunne blive medlem, og fantasien kendte ingen grænser. Hunde, katte – ja, selv en papegøje blev nyt medlem.

Dette blev nok den mest hektiske weekend i Radio Vest's historie. For at støtte radioen ringede lytterne ind med de mest utrolige tilbud, der kunne indbringe penge til at drive radioen videre for:

En, ikke sportstrænet, kontormand fra Thorsminde cyklede til Ulfborg. En anden gik på stylter fra Ulfborg til Staby og tilbage igen.

Mange ville betale for at se kendte Ulfborgensere springe i havnen i Thorsminde. Det med havnen lykkedes dog ikke, men medførte til gengæld et tilløbsstykke ved springvandet ved rådhuset, idet både erhvervschefen, turistchefen samt flere medarbejdere fra radioen lod sig dukke i det iskolde vand.

En letsindig mand fra Vemb tilbød at kravle fra Vemb til Ulfborg. Denne bedrift bragte Radio Vest på bagsiden af Ekstra Bladet. Faktisk var forsiden ryddet til denne bedrift, men desværre døde sangeren Bo Bendixen samme dag, og han fik forsiden.

Ud over disse begivenheder var der mange andre aktiviteter i gang. Alle forstod alvoren omkring den økonomiske situation og støttede radioen på alle mulige måder.

Denne weekend indbragte mellem 60 og 70.000 kr.! – et godt fundament til den videre drift.

I 1989 startede Radio Vest's Venner på nedlæggelsen af Radio Vest ApS. I den forbindelse kom der visse uregelmæssigheder

1988. Brødrene Noesgaard på løbehjul, Holstebro-Ulfborg, til støtte for Radio Vest.

frem, som igen trak store overskrifter i lokalpressen. Det var en hård tid, men medarbejderne knoklede videre, og efter de første turbulente år med mange nedture fandt Radio Vest endelig den form, medarbejdere ønskede, og så gik det fremad.

Stadigvæk blev radioen drevet udelukkende af frivillige medarbejdere, og det det gør den stadig her i jubilæumsåret 2011.

En mindre del af Radio Vest's økonomi er siden 2003 kommet fra Mediesekretariatet, under Kulturministeriet, hvor vi hvert år modtager et beløb, fordi vi ikke sender reklamer.

Hvad var det dog der skete...
af Inger Lis Andreasen

- en fredag eftermiddag i 1987 kl. 15:30 var alle medarbejdere indkaldt til personalemøde – en halv time før de normale udsendelser skulle starte.

Beskeden var, at en ny støtteforening var dannet – Radio Vest's Venner. Hvis ikke vi fik kørt en masse penge ind denne weekend, ja, så lukkede radioen.

Det var hårde betingelser, men dog noget at gå i gang med – og det gjorde alle medarbejderne.

Sikke dage – fredag og lørdag kørte det bare deruda'.

En utrolig oplevelse – masser af nye medlemmer, sponsorgaver, auktion – det var bare Radio Vest, når det var bedst. Lytterne fik en oplevelse ud over det sædvanlige.

Kl. 8:00 søndag morgen skulle min vagt i studiet starte. Faktisk var jeg lidt træt af det. Et antiklimaks oven på fredag-lørdag. Helt ærligt så troede jeg, at det ville en meget stille dag.

Jeg kørte jo ofte radio søndag formiddag med quiz og musik, og her var altid respons – men ikke denne søndag. INTET. Alle sov, troede vi, teknikeren og jeg. På bordet foran mig lå der et par sedler fra lørdag aften, hvorpå der bl. a. stod, at en mand ville kravle fra Vemb til Ulfborg, og en anden ville gå på stylter fra Ulfborg til Staby og tilbage igen. Det var for at støtte Radio Vest's Venner. Ja, hvad tænker man så lige oven på sådan en fantastisk lørdag aften, som nærmest udviklede sig til en folkefest. Jeg tænkte og gjorde nok det, mange andre ville gøre – lagde sedlerne til side og opfordrede lytterne til at ringe ind – bare så vi kunne være sikre på, at der var nogen, der lyttede med. Et par lyttere ringede da også ind og sagde godmorgen. Nå, men når vi nu alligevel var der, kunne vi jo lige så hygge os med kaffe og rundstykker og noget godt musik.

Teknikken styres af John Pedersen.

Midt på formiddagen kommer der en opringning fra Vemb: »Villy Noesgaard starter med at kravle nu!«

»Jamen, ER det da rigtigt,« kan jeg huske, jeg spurgte.

Ja, det var det, og så måtte jeg hellere fortælle det til lytterne, ifald der var nogle, der havde lyst til at støtte denne bedrift til fordel for »Vennerne«.

Ved frokosttid måtte jeg indkalde assistance – DET KOGTE! Telefonerne var rødglødende. Medarbejderne væltede ind til alle de presserende opgaver.

Kunne Villy klare det? – Ville han opgive? Nej, han kravlede og kravlede. Vi i studiet blev selvfølgelig løbende underrettet om, hvad der skete, og hvor langt han nu var. Jo, der var gang i den fra alle sider af Ulfborg med alle mulige nye udfordringer. Folk kom på radioen og spurgte os, om vi i grunden vidste, hvad vi havde gang i? Det var helt fantastisk.

Vi i studiet fattede ikke helt omfanget af det, der var i gang. Midt i det hele skulle jeg så afløses i studiet, men ude på trappen var der så mange mennesker, at det var umuligt at komme hverken frem eller tilbage – der var bare mennesker overalt – alle vegne.

Mange fortalte, hvor god radio vi kørte! Jamen, det var jo slet ikke os. Det var medlemmerne, og de ting der skete, der drev radioen. Initiativet var fuldstændig revet væk under os. Alle medarbejderne var statister denne dag.

Ritzaus Bureau udsendte nyheden – Ekstra Bladet ringede, de ville rydde forsiden til bedriften – Radio Vest var i TV-avisen – store ord svævede i luften. Villy og de andre ude på vejene samt Radio Vest var lige pludselig ikke kun »verdensberømt« i Ulfborg-Vemb Kommune, men i hele Danmark.

Studiet og hele Radiohuset var fyldt med liv og glade mennesker fra nær og fjern, som ville opleve denne fantastiske bedrift. Der var trafikkaos i byen, da Villy endelig kom i »mål«. Formanden holdt tale ud af vinduet fra 1. sal.

Radioen havde fået den ballast, som den overlevede på længe efter. Egnen støttede radioens fortsatte eksistens – ja, der var støtte fra langt ud over kommunens grænser.

Som studievært sammen John Pedersen skulle vi afslutte denne dag – ja, hele weekenden. En afslutning på denne fantastiske bedrift – en god afslutning. Vi var begge nervøse, fordi vi slet ikke havde ord for det, vi følte. Vi ville gerne nævne alle, der havde givet deres støtte, både store og små og ikke mindst Villy Noesgaard – ingen måtte glemmes. En højtidelig afslutning fik vi da lavet på denne fantastiske weekend, mens vi samtidig forsøgte at finde ud af: Hvad var det lige, der skete...

Avisen Vestkysten, det nuværende Jyske Vestkysten, havde dette i avisen den følgende dag:

Den kravlende smed fra Vemb
For at bidrage til redning af den betrængte Radio Vest i Ulfborg, kravlede den 47-årige smed Villy Noesgaard fra Vemb de 11 kilometer fra Vemb til Ulfborg, hvorved han sikrede en sponsorstøtte på 15.000 kr.

Mel.: Jens Vejmand...

Hvem ligger der og kravler
med handsken på sin hånd
og knæene beskyttet
med filt, sat fast med bånd?
Det er såmænd smed Noesgaard,
som heldigvis har lært,
at man skal kæmpe meget
for det som man har kært.

Og han vil gerne kravle
i byger og i blæst
og tjene 15.000
til hjælp for Radio Vest.
Det blev hans ædle tanke:
- Gå blot i knæ, men kæmp!
det var med kurs mod Ulfborg,
han startede fra Vemb

Man må jo kunne krybe,
forinden man kan gå,
og man kan ved at kravle
få noget op at stå,
så skal man, just som smeden,
gå med på den galej,
så jævner man for de andre
den vanskelige vej.

Og sindigt gik det fremad
imellem markens tavl,
før smeden skimted' Ulfborg
med gader, hus og gavl,
mens borger, præst og bonde
og høj og lav og skravl
med jubel tog mod helten
af vestjysk æt og avl.

Lidt træt i sine lemmer
og øm i knæ og hånd,
blev smeden sejrherre
i kravle-maraton.
Han bør til Sydkorea,
hvis ikke det er bavl,
at han kan vinde guld i
10.000 meter kravl.

Vi spiller bingo...

Bingospillet er den største indtægtskilde på Radio Vest. Tidligere solgte vi bingohæfter hos alle købmænd og kiosker fra Lemvig til Holstebro, Thorsminde, Vedersø, Ringkøbing og Videbæk. Dette var en meget dyr måde at nå bingospillerne på, så efter et par år indførte vi et helt nyt bingosystem på Radioen. Vi havde helt almindelige bingoplader, som bingospillerne kunne have liggende hjemme. Det eneste, de skulle gøre, når de ville spille bingo, var at ringe ind på radioen og tilmelde det antal plader, der skulle spilles på. Dengang foregik alt dette stadig med kuglepen, men med årene er vi blevet mere digitaliseret. Tilmeldingerne foregår stadig på den måde, at vi skriver på en seddel, hvor mange plader der spilles på. Herefter tastes de ind i et system, som gør kontorarbejdet meget lettere for kassereren. Hun kan nu hurtigere end før have alt klar til, at kontoret kan modtage betaling for bingospillet. Dette system sparer kassereren for flere timers arbejde om ugen.

Pludselig var der en bedre økonomi i bingospillet, og det medførte da også hurtigt bedre gevinster til spillerne. Det er radioens opfattelse, at dette system er det bedste og det billigste for vore bingospillere. Der spilles bingo 2 gange om ugen, lørdag eftermiddag og mandag aften. Ved særlige lejligheder spilles der med forhøjede præmier.

Siden vi startede det nye bingosystem, har vi også udvidet med systemet, hvor man spiller 3 på stribe. Der arbejdes hele tiden på at gøre spillet bedre for alle parter.

Tidligere gjorde radioen det, at man, i forbindelse med den årlige medlemskampagne, udloddede 1 kr. pr. spillet bingoplade til velgørende formål. Det kunne kommunens plejehjem bl.a. nyde godt af gennem flere år. Vi ved, at nogle af pengene blev brugt til et nyt flag, en ny bogreol, en høstfest, udflugt o.s.v.

Inden for de seneste år har vi erfaret, at flere af omegnens foreninger ikke længere kunne klare, økonomisk, at afholde bingo på grund af rygeforbuddet i offentlige lokaler og desværre har måttet lukke. Vi ved, at rigtig mange bingospillere nyder at få en smøg, når de spiller. En udløber af dette er, at Radioen fik flere nye bingospillere, og at mange spiller

En gruppe pensionister modtager den velgørende check fra medlemskampagnens bingo.

Jesper Jensen og Jørgen Andersen i bingostudiet.

sammen i større grupper hjemme og på den måde får en hyggelig aften/eftermiddag ud af det – og måske en smøg.

Det er helt dansk...

Kendetegnende for Radio Vest er nok den danske musik, flere studieværter spiller nemlig udelukkende dansk musik, og det er populært.

Der kommer mange tilkendegivelser fra medlemmerne, der roser vores lokalradio, den er festlig, folkelig og fornøjelig. Medarbejderne gør deres bedste for at imødekomme alle med et godt og varieret musikvalg, og det er opfattelsen, at lytterne nyder de populære toner i æteren.

Fagre nye verden...

Efter lange og seje diskussioner fik vi så endelig i 1991 installeret EDB på radioen til håndtering af musikken.

»Nymodens pjat« – »Tingeltangel« – »Gøgl« – og »Hvad skal vi med det, vi klarer os da fint uden.« Det var nogle af de bemærkninger, der faldt på personalemøderne, inden det endelig blev vedtaget, at vi skulle have indskrevet alt vores musik i et KODA-program.

På det tidspunkt havde vi omkring 60.000 titler fordelt på plader, bånd og CD'er. Desuden råder radioen over en stor samling af gamle 78'ere – over 1500 stk. På nuværende tidspunkt har vi 106.768 musiktitler – en imponerende samling!

Musikarkivet var tidligere ordnet alfabetisk efter kunstnernavn. Det vil sige, at hvis man ikke vidste, hvem der sang, var det stort set umuligt at finde pladen.

Efter at alt musikken er skrevet ind i KODA-systemet, har vi nu mulighed for at søge på alt. Kunstnernavn, titel, dele af en titel osv. Det giver uanede muligheder, også for de, der ikke har det helt store musikkendskab. Selv de mest stædige modstandere måtte overgive sig til »mekanikken« og indrømmer, at det har lettet den del af arbejdet rigtig meget.

Før var der nok en tendens til en ensartethed i musikvalget på Radio Vest. Det nye system har givet os mulighed for mere alsidighed i musikfladen.

I 1991 blev underholdningen leveret af Lis og Per.

Kampagne...

En fast årlig begivenhed på Radio Vest er den årlige medlemskampagne, som finder sted i begyndelsen af september.

Tidligere havde vi et telt opstillet på parkeringspladsen ved siden af Radiohuset. Der var altid en kendt kunstner eller band, som kom og optrådte. Her kan nævnes: Jodle Birge – Bjarne Lisby – Lis & Per – Birthe Kjær – Skipper & Co. – Kim & Hallo – Jan & Sunny Boys – Karina Høgfeld.

Dette er blot et lille udpluk af de kunstnere, der har gæstet Radio Vest.

I studiet på radioen kan man se plakater med næsten alle de kunstnere, der har været gæster på Radio Vest.

Til kampagnen skal der udfærdiges bemandingslister til studie, teknik, kontor, køkken osv. Alle steder er der brug for en hjælpende hånd. Efterhånden som sponsorgaverne dukker op, laves der gevinst- og sponsorlister til brug i studiet og på kontoret.

De erhvervsdrivende i vort sendeområde er fantastiske til at støtte os, hvert år, med gaver, gavekort og penge. Det er en kæmpe hjælp for radioen at mærke den opbakning, da det betyder, at vi kan sidde og udlodde de mange skænkede gaver til medlemmer, der fornyer deres medlemskab og til nye medlemmer.

Jodle Birge underholder i teltet til kampagne.

Selvfølgelig er der utallige andre gøremål, der skal klares hen ad vejen, men det ordnes med godt humør, og alle er tændte til en hektisk kampagne-weekend.

Nogle medarbejdere tilbringer en stor del af kampagneweekenden på radioen. De skal derfor have noget at spise, så der er brød og pålæg til fri afbenyttelse. Desuden har det i mange år været en tradition, at der serveres dejlig hjemme-

En del af medarbejderstaben i 1995. Øverst f.v.: Bent Holgersen, Hagbart Hansen, Knud Erik Kjær, H.C. Wolgast, John Sørensen, Jan Petersen, Freddy Olsen, Poul Kastberg, Åge Jensen, Knud Jørgensen. Inge M. Jensen, John Pedersen, Jette Jensen, Vera Kjær, Gitte Lund, Johanne Marie Stender, Merete Halkjær, Ryan, Johan Madsen, Bodil Nielsen. Jørgen Kristensen, Linda Wolgast, Lis Stefansen, Solveig Holgersen, Karen Marie Nielsen.

lavet forloren skildpadde søndag middag – problemet er bare altid, at man ikke har tid til at spise, men hvis man er heldig, kan man nå at smage på »skildpadden«, mens den er varm!

Dagligdagen på radioen kan da indimellem føles lidt »træls« – med træls menes, at man måske ikke altid er lige oplagt til at »køre« radio efter en lang arbejdsdag, men dette opvejes fuldt ud af »suset« ved at være med til kampagnen – det er her, de »sure« timer bliver til sjove timer.

Romantik på Radio Vest...

Også romantikken har blomstret på Radio Vest. Medarbejderne husker alle, da radioen pludselig begyndte at summe i en uendelig række af kærlighedsmelodier og romantisk musik sendt som hilsner og skjulte hentydninger. Højtalerne genlød af »To brune øjne« – »Jeg elsker kun dig« – »1000 røde roser« – »En lille ring af guld« osv. osv. Hvad var det lige, der foregik – og hvem spillede musikken?

Efterhånden gik det op for os, at dette især foregik, når en garvet tekniker og en forholdsvis ny studievært var på »arbejde«.

Ved forsigtige forespørgsler fik man kun forblommede svar og undvigende forklaringer. Først efter at den lille gyldne ring sad på fingeren, løftedes sløret for »hemmeligheden« – og det endte da også med bryllup.

»Hvem husker ikke familien Fut-Jensen, når de lørdag aften simpelthen invaderede radioen«

Der var engang...

Hvem husker ikke familien Fut-Jensen, når de lørdag aften simpelthen invaderede radioen – far, mor, børn og barnebarn, kravlegård, sutteflasker, bleer, højstole, mad, alskens legetøj, termokander og kaffekopper.

Navnet fik de, fordi deres udsendelser altid startede med sangen »Fut i fejemøget«. Hvordan var så disse udsendelser? – jo, der VAR fut i fejemøget – det var utroligt underholdende, idet man aldrig vidste, hvad der ville ske. F.eks. blev der annonceret, at man kunne blive klippet for 20 kr., og folk strømmede til Radiohuset for at blive klippet. Som en dreven kræmmer brugte Fut-Jensen at sælge ting og sager under udsendelsen – røgede fisk – værktøj – senge m/madrasser – en gammel herrecykel – påskeliljeløg, ja, alt mellem himmel og jord blev solgt, og overskuddet gik som altid til Radio Vest. Dette er faktisk baggrunden for, at radioen senere afholdt de populære auktioner.

Engang måtte hele familien Fut-Jensen forlade radioen i en vældig fart, idet deres vietnamesiske hængebugsvin var sluppet ud af folden og løb frit omkring. Det var nu ikke noget problem. Der blev bare sat noget godt musik på anlægget, og inden længe var hele familien tilbage på radioen, uden at nogen havde bemærket, at den havde været ubemandet.

Der festes under en kampagne på Radio Vest.

Underholdning til personalefesten i 1990 med »Pensionistvisen«. Linda Wolgast, Kent Dahl, Johanne Marie Stender, Åge Jensen og Ulla Sørensen.

Hvem bestemmer...

(Nogen vil nok sige, at det gør Marianne!)

Radio Vest bliver, som før nævnt, stadigvæk drevet udelukkende af frivillige ulønnede medarbejdere, som er interesseret i radioens videre bestående og i at arbejde med lokalradio. Nye ideer og tiltag bliver fremlagt på det månedlige personalemøde. Her bliver tingene diskuteret, og flertallet træffer afgørelserne. I særlige tilfælde er det dog bestyrelsen, der har det afgørende ord.

Personalemøderne bliver holdt på radioen. Alle har ret til at fremkomme med sin mening, og alle skal høres. Stemningen er god, og der er et godt kammeratskab. Ivrigheden kan godt løbe lidt af med os, men diskussioner går løssluppent over bordet. Man forsøger dog at holde en vis disciplin, og det lykkes også for det meste. Grunden til den store indflydelse fra medarbejderne bunder i, at det skal være lysten, der driver værket.

Førhen lød der af og til en træls bemærkning på radioen, hvis man var utilfreds med noget: at man da »bare kunne smide sin nøgle«. Dermed satte man resten af medarbejderne i en dårlig situation, hvis der pludselig manglede en studievært eller tekniker. Den sætning har vi aflivet ved at indføre noget, vi kalder for »Retningslinjer på Radio Vest«, og som udleveres til alle, der bliver medarbejder på radioen. Ét af punkterne omhandler, hvordan man på en ordentlig måde stopper som medarbejder. Det kan være pga. manglende tid, manglende lyst til radioarbejde for en tid eller andre ting. Og det allerbedste ved disse retningslinjer er, at alle medarbejdere har været med til at udforme og vedtage dem, og det forpligter jo overfor kollegaerne.

Det er selvfølgelig individuelt, hvor mange timer hver enkel medarbejder lægger på radioen. Nogle bruger virkelig mange timer og kræfter, men man giver den tid, man har, og det er ok. De fleste af medarbejderstaben, som er tilknyttet radioen på nuværende tidspunkt, har været med i mange år, og et par stykker har været med i hele radioens levetid.

Man kan ikke påstå, det er »lønnen«, der får medarbejderne til at blive, for lønnen består af et gratis medlemskab og alt det kaffe, man kan drikke, og så holder vi en personalefest/julefrokost én gang om året. Dengang vi var rigtig mange medarbejdere, blev der udvist stor opfindsomhed fra festudvalget til underholdning. Der har været afholdt kinesisk aften, hvor der skulle spises med pinde. Det kom der god underholdning ud af. Der har altid været afholdt konkurrencer, hvor præmien bl.a. kunne være et forklæde, viskestyk-

ke og opvaskebørste, og det indikerede så, at man var havnet på opvaskeholdet.

Der har været revy, hvor medarbejdere optrådte som Ivan og Lecia med sangen »Hvor skal vi sove i nat«, som Kenny Rogers og Dolly Parton med »Island in the stream«, Lone Kellermann med »Se Venedig og dø«, og et hold optrådte med »Pensionistsangen«. Jo, indslagene har været mange og gode.

Vi har hørt...

I tidens løb er der lukket nogle gevaldige »bøffer« ud i radioen. Alle kan kludre i ordene, og her har vi en lille buket:

... videre på turen fortsætter vi ud for at se... a...øh..ah.. **Altanvolden!** (Atlantvolden)
... og så vil jeg gerne byde velkommen til alle jer, der sidder hjemme **ved æteren!** (ved højtalerne)
... vi startede her med at høre **Radio-Børge** og **Jodle-holdet!** (Jodle Birge og Radio-holdet)
... melodien der skulle gættes var **Arrivederci Aroma!** (Arrivederci Roma)
... og til alle jer der sidder hjemme ved **Micro-højtalerne!** (højtalerne)
... og gevinsten er **en knivudbener!** (udbenerkniv)
... og én af gevinsterne er **en luseslukker!** (lyseslukker)
... der er præmie til alle, der har bingo inden **for 45 minutter!** (45 numre)
... nu har jeg i **allerfaller lovet, hvad jeg har holdt!** (i hvert fald holdt, hvad jeg har lovet)
... til bingo i Staby spilles der om **18 hundrede hundredkronesedler!** (18 hundred-kronesedler)

Vi har altid været gode til at drille hinanden på den gode måde. F.eks. når det bliver fastslået, at lytterne helst vil høre dansk musik, og man så starter udsendelsen med at spille et udenlandsk stykke musik, det bliver bemærket!

Det gamle Diskotek, som bliver genudsendt igen og igen, og så pludselig passer årstiden ikke – december-musik i foråret eller sommeren, det bliver også bemærket!

Når et bestyrelsesmedlem fortæller, at han spiller bingo på en anden lokalradio og vinder et juletræ (det var mellem jul og nytår), så bliver det bemærket!

I dag er vi ikke så gode til at fange de »bøffer«, der trods alt stadig kommer. De første 10 år var vi alle meget mere optaget af at høre og lave radio. I dag er det blevet næsten for let, for man kan bare sætte en computer til at afspille og i realiteten uden, der er et levende menneske tilstede. Måske var det lidt sjovere i »gamle« dage, hvor man satte en plade på grammofonen, og man så fik lavet en rigtig »gummistart«. I dag ligger alt musik på en computer. Ja, sådan udvikler radioen sig år for år.

Radiohuset...

Radio Vest har indtil 2010 haft til huse i det tidligere Afholdshotel på Tingvej 18. Gennem årene blev der ofret mange penge på vedligeholdelse af inventar, sendeudstyr, og ikke mindst blev der brugt rigtig mange penge på opvarmning og strøm til at supplere opvarmningen om vinteren. Radiohuset var ikke særlig godt isoleret, og så var der konstateret skimmelsvamp. Som årene gik, blev udgifterne så store, at vi måtte se os om efter et nyt sted at drive radio fra.

Vi havde hørt rygter om, at det nedlagte Rådhus i Ulfborg skulle være Kulturhus. Alle var enige om, at det kunne være en rig-tig god idé at komme ind i disse lokaler, idet vi så stadig kunne have vores telt på parkeringspladsen i forbindelse med den årlige medlemskampagne. Håbet om at få tildelt lokaler blev desværre forbigået!

Hvad skulle vi nu gøre – vi var virkelig

på udkig i byen. Pludselig var der én af medarbejderne, der foreslog, at vi kontaktede Kaj fra Døgneren. Han ejer den forretning, hvor der tidligere har været malerforretning – Holmegade 19. Vi kom på ventelisten over de, der evt. kunne få lov at leje sig ind, og efter flere måneders venten fik vi ok fra Kaj.

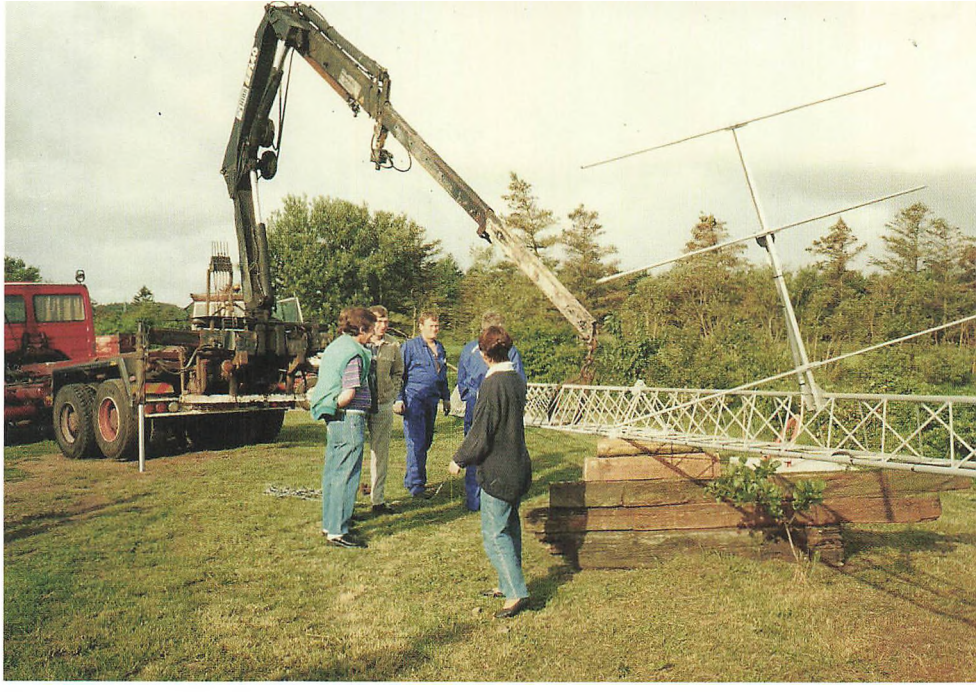

Den store sendemast sættes op.

Det er dejligt, at vi nu er kommet ud til hovedgaden og dermed er blevet mere synlige. Vi har fået et rigtig dejligt kontor og personalerum, endnu et kontor til kassereren, dejligt stort studie med vinduer ud mod gaden. Et rigtig godt »pladearkiv«, endnu et studie, et dejligt stort opbevaringsrum til bl.a. ekstra borde og stole, og hvad der ellers skal gemmes, og så har vi fået et dejligt køkken, og det er også det eneste sted, der må ryges på radioen. Det er en rigtig god ordning, og den bliver overholdt af alle. Og det bedste ved denne flytning er, at det hele ligger i et plan.

Det var ikke omkostningsfrit at flytte, men trods de ekstra udgifter er vi meget glade for det nye radiohus. Vores gamle mixer kunne ikke klare flytningen, så vi måtte investere i nyt sendeudstyr, mikrofoner og telefoner. Men så er alt udstyr nyt og lige gammelt.

Tidligere havde vi en sender på siloen i Staby, men da den skulle væk, måtte vi se os om efter et nyt sted til senderen. Den kom op i fjernvarmeskorstenen i Ulfborg og samtidig fik vi en sender opstillet i Bur. Så nu er Radio Vest godt dækket i sendeområdet.

Radio Vest er med...

Før i tiden var Radioen med ved mange forskellige arrangementer. Radioen har stået for musikken ved Ulfborg Messen, har dækket kommunalvalg, sportsbegivenheder, børnedyrskuer, dilletantforestillinger og Ulfborg Marked. En overgang sendte Radio Vest også direkte radio fra diskotekerne i Holstebro og Sdr. Nissum lørdag aften. Jo, det var festlige tider.

Det første store arrangement var dækningen af Country-festivalen på Nr. Vosborg i 1990. Her rykkede radioen ud med alt disponibelt sendeudstyr. Basen var en campingvogn på gårdspladsen på Nr. Vosborg, og herfra blev der sendt musik, kommentarer og interviews med de kunstnerne, der deltog i festivalen.

Der er sendt Firmaportrætter og Turistradio, der er sendt fra Open by Night i Ulfborg, og senest har vi været med på Forårsmessen i Ulfborg med en stand, hvor messegæsterne kunne komme og bestille det musiknummer, de gerne ville høre. Det har været dejligt at blive en del af erhvervslivet i området.

Radio Vest har også været i stand til at støtte gode initiativer i det tidligere Ulfborg-Vemb Kommune. Der er skænket pokaler og gavekort til Danske Mestre i skydning og

Flot ekvipage fra Nr. Vosborg på besøg hos Radio Vest under Country-festivalen.

boksning, ydet økonomisk hjælp til spejderne og til udgivelsen af hæftet Ulfborg Guiden.

Min historie med Radio Vest...

Den 6. januar 1987 var min første dag på Radio Vest. Fra selve dagen husker jeg ikke så meget, men her 25 år efter kommer der mange minder frem om alt det, der er forgået på radioen. Jeg har været så heldig at være med i hele forløbet med både op- og nedture og oplevet, hvordan det blev en økonomisk stabil radio at være medarbejder på.

At være på Radio Vest var en familieopgave, idet min afdøde mand Kent Dahl var tekniker og studievært. Han elskede at være studievært lørdag formiddag. Her kunne han spille alle de gode stykker musik, han bedst kunne lide. Mange vil nok kunne huske, at han ofte spillede noget med Elvis Presley og Cliff Richard.

Kandis, Bjarne Liller og John Mogensen havde en stor plads i hans musikhjerte. Heldigvis har vi mange af hans gamle udsendelser liggende og kan dermed genhøre den musik, han syntes bedst om.

Vore drenge var også bidt af at lave radio. Kim, den ældste, lavede programmet »Hammer og P-Dahl«. Det var et program for de helt unge, idet Kim fik tilsendt musik fra de senere så kendte Kennet Bager og Carsten Soulchok, og det var musik fra da Hip Hop var nyt – i Ulfborg. Til dette program havde han lyttere fra både Hvide Sande, Holstebro og Ringkøbing, og mange var virkelig kede af, at udsendelsen blev taget af programmet.

Morten, den mellemste, havde udsendelsen »Efter skoletid«, hvor han, Charlotte Birch og Claus Andersen havde nogle eftermiddage, hvor de spillede ung musik, og hvor de unge kunne ringe ind og få en snak. Det var en meget populær udsendelse, som kørte i flere år.

Anders, den yngste, var ofte med på radioen. Da der også var andre børn med deres forældre på radioen, var der næsten altid nogen at lege med. Anders og Ryan Holgersen fik mange timer til at gå med at tegne. Ryan elskede at få Anders til at tegne lige det, han bad om. Det var dejlige timer for de 2 drenge. Anders var også med i udsendelsen »2 generationer

spiller ud – far, mor og søn«. Her skulle han fortælle om, hvorfor han ville høre lige netop dette stykke musik. Heldigvis er det også en udsendelse, vi har mulighed for at genhøre.

Min egen rolle på radioen har været alt fra at gøre rent, passe kontor, tekniker på egen udsendelse, studievært, bingoopråber, »beostær«, bestyrelsesmedlem, formand. Jeg er endda også én af dem, der har prøvet at være ansat, men det var jeg ikke ret længe, idet jeg kun var ansat 10 timer pr. uge, men sommetider havde 50–60 timer, for som alle andre sagde: »Lad det ligge til Marianne – hun får jo løn for at være her.«

Der kunne fortælles mange historier, men én af de bedre var, at vi engang havde alt vedrørende regnskaber, kassebog og lignende liggende i en papkasse, som stod på et køkkenbord. Der stod det jo meget godt, indtil én af medarbejderne skulle rydde radioen for papir og pap! Desværre nåede vi ikke at få ham stoppet, inden kassebog og regnskaber lå og brændte lystigt i fyret. Bagefter forestod en større rekonstruktion af regnskabet!

Tidligere havde vi bingohæfter, og når vi havde været ude at aflevere ny hæfter og taget de gamle med tilbage til radioen, ja, så kunne der jo efterhånden samle sig en større mængde af gamle hæfter. Disse skulle efter hensigten også havne i føromtalte fyr, men ikke mange hæfter nåede helt hjem til medarbejderen, for de lå på vejen mellem Ulfborg og Vemb. Det gav et større oprydningsarbejde til »fyrmesteren«, og for eftertiden huskede han at få hæfterne tøjret – og sådan kunne jeg blive ved.

Lige endnu en lille historie. Jeg havde set i en avis, at der var udskrevet en konkurrence, hvor lokalradioer kunne indsende en udsendelse, som så skulle bedømmes. Vi var et par stykker, der gik i gang med at lave en udsendelse om Strandingsmuseum St. George. Vi kom i finalen og blev inviteret over til Danmarks Radio for at overvære kåringen af vinderen. Desværre havde radioen ikke råd til at sende 2

medarbejdere til København, men det betød ikke så meget. Vi vandt ikke, men var dog i finalen, og det bedste havde været at være med. Udsendelsen har vi stadig på Radio Vest.

Det har været 25 fantastiske år, som jeg ikke ville have undværet. Radio Vest har sammen Ulfborg Bokseklub været mine fristeder, da Kent døde i 1998. På radioen følte og føler jeg, at Kent stadig er en del af radioen. Når f.eks. der spilles »Når bøgen springer ud« med Bjarne Liller, bliver der ofte sagt, at det var Kents melodi, og på den måde er han der stadig.

Med radioens flytning til Holmegade 19 føler jeg, at en ring er sluttet, idet jeg som barn voksede op i det gamle apotek og senere kom til at arbejde hos Dana Radio, og nu er jeg så med på Radio Vest – det hele i Holmegade 19 i Ulfborg.

Mens denne artikel er blevet skrevet, er der spillet ufattelig meget musik, for uden musikken som inspiration var der ikke kommet et eneste ord ned på »papiret«.

Musikken, jeg har hørt:
Queen Absolute Greatest, Berry White Greatest Hits, Hansi Hinterseer, Tommy Seebach, Shu-bi-dua, Marvin Gaye, Diana Krall, Danske filmhits, Lars Lilholt, Jyder Mæ' Attituder, Otto Brandenburg, Fairground Attraction, Pop 4, »On the Radio« med Donna Summer Fargo (Radioens første kendingsmelodi), The Mavericks, Vikingerne, Brødrene Olsen, Klassisk musik (Mozart mest), Mit barnebarn, der synger julesange, Perez Prado (Mambo Mambo) og måske flere.

Poul Åge og Paradiset med »Det er helt utroligt«. Den vakte mange gode minder, og sidst men ikke mindst har jeg spillet »Ticket to Heaven« med Dire Straits nok 50 gange – jeg elsker dette stykke musik og siger altid, at hvis jeg skulle lande på en øde ø, så var det dette nummer, jeg ville have med, for den kan jeg bare høre igen og igen.

Kilder:
Radio Vest 10 års jubilæumshæfte
Vestkysten (nuværende Jyske Vestkysten)
Inger Lis Andreasen
Kim Pedersen Dahl
Morten Pedersen Dahl
Anders Pedersen Dahl
Min hukommelse

Holmegade 19

Radio Vest 2011

Jørgen Andersen, Jan Petersen

Jørgen Andersen,
Jan Petersen,
Marianne Dahl

Jørgen Andersen,
Jesper Jensen

CD og pladearkiv

Lis Stefansen

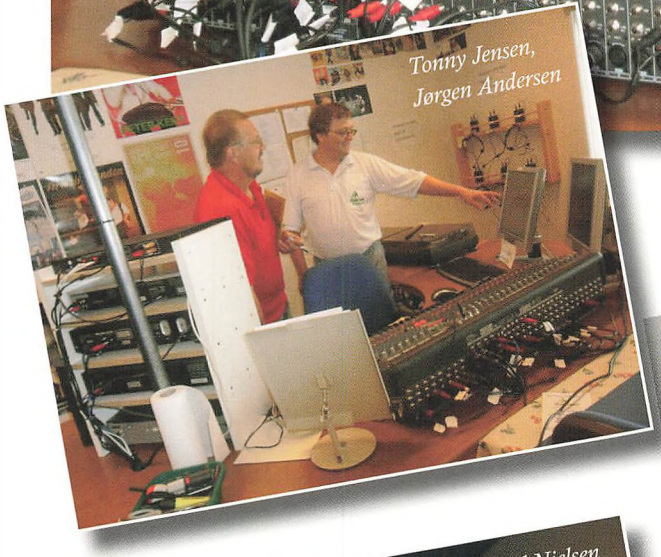

Tonny Jensen, Jørgen Andersen

Solveig Holgersen, Bodil Nielsen

Bodil Nielsen

Årsberetning 2010/11

af formand Birgith Sørensen

Vi glæder os i denne tid... - nej, ikke til julen som i »Peters Jul«, men til, at vi skal flytte ind på det gamle rådhus i Ulfborg sidst på året 2011. I skrivende stund august 2011 har vi mere end travlt med at pakke ned.

Som det kan læses først i Årsskriftet har Egnshistorisk Studiecenter 25 års jubilæum i år. Vi forventer først at markere jubilæet i begyndelsen af 2012, da vi sandsynligvis ikke er færdigetableret i de nye lokaler før.

I foråret 2011 var vi 3 bestyrelsesmedlemmer, der deltog i arkivuddannelsens modul 1, som blev afholdt på Lomborg Efterskole. På kurset blev vi blandt andet klogere på arkivlovgivning og forskellige tiltag for at opbevare arkivalierne på bedste måde. Vi forventer at deltage i modul 2 i efteråret 2011.

Vi er endelig begyndt at registrere i arkivernes online registreringssystem, ARKIBAS. Her ligger en stor opgave forude med at omtaste det, som er registreret manuelt på skrivemaskine.

Vores mail bliver flittigt brugt, både til forespørgsler og med oplysninger i forbindelse med vores efterlysninger i »Det Historiske Hjørne«.

Vores bog/årsskrift 2010 »Sporene i Ulfborg-Vemb« blev vel modtaget, dog har der været enkelte misytringer om, at man savnede det gamle årsskrift med de mange små historier. Det er nu tilbage i sin gamle form i år og det tilmed, som noget nyt, i fuld farvetryk. I de foregående år har vi kun haft udvalgte sider med farvetryk, og de skulle være sammenhængende, hvilket til tider gav redaktøren en del hovedbrud.

Da vi har stigende udgifter til porto, trykning af årsskriftet, ARKIBAS-abonnement og internetforbindelse, blev det besluttet på sidste generalforsamling at sætte kontingentet op fra 120 kr. til 130 kr. Vi håber dermed at kunne fastholde vores stabile økonomi.

Vi har haft udskiftning i bestyrelsen, idet Ole Olsen fra Bur ønskede at stoppe. I hans sted er indtrådt Mogens Sand fra Gørding.

Til slut en stor tak til dem, der i årets løb har ydet en frivillig indsats på arkivet, ikke mindst med nedpakningen.

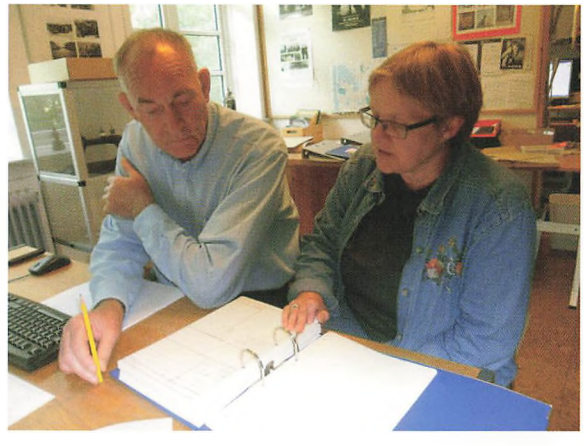

Indholdsfortegnelse

5 25 år med Egnshistorisk Studiecenter
af Birgith Sørensen

9 Vosborglille og Molly Elise Tang
af Lone Nørgård

16 Øster Bennedsgaard, Staby
af Birgith Sørensen

39 Danmarks mindste pengeinstitut
af Jonatan Lykke-Olesen

46 Fange i Neuengamme
af Stefan Kjerkegaard

67 Hvor skyder man krager i Bur?
af Ove Sørensen

81 Mester Per og Jens Plovgård
af Søren Smedegaard Olesen

83 Minder fra sommeren 1961 på Staby Efterskole
af Egnshistorisk Studiecenter

90 Tove Ditlevsen og Lars' grav
af Kristen Bro

94 Radio Vest gennem 25 år
af Marianne Dahl

112 Årsberetning 2010/11
af Birgith Sørensen